

Syrjäytymisen ehkäiseminen pitkäjänteisen tuen avulla

Sosiaalityön
pro gradu -tutkielma

Laatija:
Hanna-Leena Pietilä

18.12.2024

Turku

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Sosiaalityö

Tekijä: Hanna-Leena Pietilä

Otsikko: Syrjäytymisen ehkäiseminen pitkäjänteisen tuen avulla

Ohjaaja: Yliopistonlehtori Jarkko Rasinkangas

Sivumäärä: 76 sivua

Päivämäärä: 18.12.2024

Suomessa nuorten syrjäytyminen on kasvava yhteiskunnallinen ongelma ja sen ehkäisemiseksi on olemassa erilaisia keinoja ja tukimuotoja. Tutkielmassa tarkasteltiin pitkäjänteisen tukityömuodon vaikutusta nuorten syrjäytymisen riskeihin sekä verkostoyhteistyön merkitystä nuorten syrjäytymiseen vaikuttamisessa yhdessä järjestötason tarjoaman tuen kanssa. Sosiaalityölle tämä tutkimus on merkittävä, koska sosiaalityössä tunnistetaan usein niitä ryhmiä, joilla syrjäytymisen riskit ovat suuria.

Tutkimus toteutettiin teemahaastattelulla järjestötoimija-Iceheartsin kanssa. Tutkimusaineisto koostuu viidestä teemahaastattelusta sekä teoriasta, joka toimii aineiston sisällönanalyysin rinnalla läpi tutkielman. Tutkimukseen haastateltavista henkilöistä kolme on toiminut tai toimii järjestötoiminnan joukkueen kasvattajana, yksi haastateltavista on järjestön joukkuepolun käynyt henkilö, joka toimii nykyisenä kasvattajana ja yksi haastateltavista on polun käynyt henkilö. Tutkimustulokset koostuvat sekä kasvattajien että polun käyneiden nuorten vastauksista. Tutkielmassa vastaan tutkimuskysymyksiin miten pitkäjänteinen tukityömuoto pystyy vaikuttamaan nuoren syrjäytymisen riskeihin ja millaisena järjestötason ja julkisen sektorin yhteistyö näyttäytyy nuorten syrjäytymiseen vaikuttamisessa.

Tutkimustulosten mukaan pitkäjänteinen tukityömuoto ehkäisee syrjäytymistä monin eri tavoin. Keskeinen asia tutkimustuloksissa on lapsen ja nuoren rinnalla kulkeva pitkäjänteinen ja pitkäaikainen aikuinen, josta vuosien yhteistyön myötä muodostuu nuorelle ja hänen perheelleen hyvin merkittävä ja tärkeä aikuinen. Pitkäjänteisessä työskentelyssä etenkin varhainen työskentelyn aloitus, pysyvyys, luottamus, turvallisuus ja läsnäolo nousivat esiin keskeisinä syrjäytymistä ehkäisevinä asioina, koska nämä asiat tukevat lapsen tasapainoista kasvua ja kehitystä. Joukkue toiminta edistää yhteenkuuluvuutta ja ehkäisee yksinäisyyttä, joka on merkittävä syrjäytymistä aiheuttava tekijä. Lisäksi aika koettiin hyvin merkittävänä asiana, koska joukkueen kasvattajalla on käyttää aikaa työskentelyyn ja mahdollisuus osallistua esimerkiksi koulutyöskentelyyn tiiviisti lasta ja nuorta tukien.

Myös verkostojen välisellä yhteistyöllä voidaan todeta olevan vaikutusta syrjäytymisen riskeihin. Koulutyöskentely nousi merkittävänä asiana esille, koska koulunkäyntiin liittyviä haasteita ja ongelmia on erityisen tuen tarpeessa olevilla lapsilla paljon. Sosiaalitoimi nähtiin osittain hiljaisena toimijana taustalla, mutta parhaimmillaan yhteistyö on kollegiaalista ja sosiaalitoimen edustaja on kuunnellut joukkueen kasvattajia ja heidän mielipiteitään. Yhteistyössä perheen asema korostuu ja perhe tulee saada sitoutumaan työskentelyyn, koska perhe on ennaltaehkäisevän työskentelyn tärkein työkalu.

Johtopäätöksinä tässä tutkielmassa voidaan todeta ennaltaehkäisevän työskentelyn olevan avainasemassa nuorten syrjäytymistä tarkastellessa. Perheiden hyvinvointiin ja palveluihin tulee panostaa jo ennen varsinaisten ongelmien syntyä. Hyvinvointialueiden resurssit ovat ajankohtaisesti puutteellisia, mutta järjestötoimijoilla sen sijaan on mahdollisuus toteuttaa pitkäjänteistä työskentelyä lapsiperheiden kanssa yhteistyössä muiden verkoston jäsenten kanssa.

Avainsanat: lapset ja nuoret, syrjäytyminen, järjestötoiminta, sosiaalityö, Icehearts

Sisällysluettelo

1	Johdanto	5
2	Nuorten syrjäytyminen yhteiskunnallisena ongelmana	7
2.1	Syrjäytyminen ilmiönä	7
2.2	Syrjäytymistä aiheuttavat tekijät	8
3	Nuorten elämäntilanne	12
4	Nuoret sosiaalityön asiakkaina	16
4.1	Nuorten kanssa tehtävä sosiaalityö	16
4.2	Sosiaalityö ja syrjäytyminen	17
4.3	Järjestötoiminta lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukena	20
5	Tutkimuksen toteuttaminen	22
5.1	Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset	22
5.2	Tutkimusaineiston valinta- ja keräysprosessin kuvaus	22
5.3	Tutkimus- ja analyysimenetelmän valinta ja kuvaus	25
5.4	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	28
6	Tutkimustulokset	29
6.1	Varhainen tuki ja Iceheartsin joukkueen muodostus	29
6.2	Kasvu- ja kehitysympäristön haasteisiin vaikuttaminen	32
6.3	Nuoruus ja itsenäistyminen	37
6.4	Syrjäytymistä ehkäisevän työn keskeiset painopisteet	42
6.4.1	Aikuisen pysyvyys	43
6.4.2	Luottamuksen rakentuminen ja yhteenkuuluvuus	44
6.4.3	Pitkäjänteisyys, aito kohtaaminen ja läsnäolo	47
6.4.4	Turvallisuus	49
6.4.5	Vastuunotto ja sen opetteleminen	50
6.4.6	Positiivisen palautteen merkitys lapsen ja nuoren kasvuun ja kehitykseen	52
6.4.7	Kannatteleva tuki	54
6.5	Verkostoyhteistyö	57
6.5.1	Yhteistyö sosiaalitoimen kanssa	58
6.5.2	Yhteistyö koulun kanssa	60
6.5.3	Yhteistyö perheen kanssa	63

6.6	Yhteenveto tutkimustuloksista	65
7	Johtopäätökset	68
	Lähteet	71
	Liitteet	75
	Liite 1. Teemahaastattelurunko	75

1 Johdanto

”Nuoren tukeminen onnistuu, kun työntekijä antaa merkityksen nuoren arvostamille asioille ja tutustuu niihin ennakkoluulottomasti.” (Mieli 2021)

Nuorten hyvinvointi Suomessa on hyvällä tasolla, mutta siitä huolimatta nuorten syrjäytyminen on yhä kasvava ongelma yhteiskunnassamme. Yhteiskuntamme nuoret kärsivät pahoinvoinnin lisääntymisestä ja sen seurauksena nuorten keskuudessa syrjäytymisestä on tullut yhä vaikeampi nuorten elämään vaikuttava ongelma. Syrjäytymisestä syntyy helposti kierre, jota ei välttämättä edes erilaisten tukitoimien kautta saada katkeamaan. Syrjäytyminen on terminä haastava ja siitä puhuminen koetaan usein leimaavaksi, mutta jotta ongelmiin voidaan puuttua, tulee syrjäytymisestä puhua. (Aluehallintovirasto 2024.)

Tässä Pro gradu -tutkielmassa jatkan aiemmin kirjoittamani kandidaatintutkielman aiheen tutkimista. Pro gradussa tutkin nuorten syrjäytymistä sen ehkäisemisen näkökulmasta. Näkökulmani kiinnittyy erityisesti lasten ja nuorten saamien pitkäjänteisten tukitoimien ja aikuisten antaman tuen vaikutukseen. Lisäksi tutkin verkostotyön merkitystä nuorten elämänpoluilla yhteistyössä järjestötoimijan kanssa, erityisesti kiinnitän huomiota sosiaalityön rooliin. Aiheen tutkiminen on yhteiskunnallisesti tärkeää, koska nuorista yhä useampi on riskissä syrjäytyä. Syrjäytymisen tutkiminen on aiheellista, jotta on mahdollisuus puuttua syrjäytymistä aiheuttaviin syihin.

Tutkimuksessani tutkin järjestötoimija- Iceheartsin vaikuttavuutta lasten ja nuorten elämässä. Icehearts ry (2023) on ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä tarjoava lastensuojelujärjestö, jonka tavoitteena on ennaltaehkäistä syrjäytymistä ja osattomuutta sekä kohottaa lapsen hyvinvointia. Icehearts ry tarjoaa kokonaisvaltaista ja pitkäkestoista tukea lapsen hyväksi toimien yhdessä lapsen ja hänen perheensä kanssa.

Sosiaalityön näkökulmasta tietoa nuorten syrjäytymisestä tarvitaan, jotta voidaan sosiaalityön keinoin yhteiskunnallisesti ehkäistä syrjäytymisen syntyä. Juppi (2011) on tutkimuksessaan tuonut esille, että sosiaalityö on syrjäytymisen ehkäisemisen näkökulmasta yksi keskeinen toimija. Myrskylä (2012, 2) painottaa, että käytännön sosiaalityössä tarvitaan tietoa siitä, keitä ovat syrjäytyneet nuoret ja mitä syrjäytyminen on. Erityisen tärkeää on tunnistaa nuorten keskuudesta niitä ryhmiä, joilla on suuri riski syrjäytyä. Nuorten syrjäytymistä voidaan sosiaalityössä ja muissa verkostoissa ennaltaehkäistä monin eri tavoin ja sosiaalityön lisäksi tukena toimii erilaisia järjestöjä. Tärkeää on tuoda näkyvästi esille niitä keinoja ja tukitoimia,

joilla nuorten syrjäytymistä voidaan ehkäistä. Tiedon avulla nuorten haasteisiin ja ongelmiin päästään puuttumaan jo varhaisessa vaiheessa.

Tämän Pro gradu -tutkielman keskeiset käsitteet ovat syrjäytyminen ja elämäntilanne.

Näkökulmat tässä tutkimuksessa ovat nuorten syrjäytyminen yhteiskunnallisena ongelmana, nuorten elämäntilanne, nuoret sosiaalisen tuen asiakkaina sekä järjestötoiminta lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukena. Tässä tutkielmassa tutkimustehtäväni on koota yhteen ja tuottaa tietoa nuorten syrjäytymisestä ja syrjäytymisen ehkäisemisestä, erityisesti siitä, millainen merkitys pitkäjänteisellä järjestön tarjoamalla tuella on syrjäytymisen ehkäisemisen näkökulmasta.

Tuottamani tiedon avulla käytännön sosiaalityössä voidaan paremmin ymmärtää syrjäytymistä ilmiönä ja siihen vaikuttavia asioita.

Tutkimukseni aineisto koostuu teemahaastatteluiden vastauksista. Olen haastatellut tähän tutkielmaan viittä eri henkilöä, joilla on kasvattajan ja / tai Icehearts-polun käyneen nuoren kokemus. Tutkimuksessani yhdistyy järjestötoiminnan kasvattajien sekä joukkuepolun käyneiden nuorten antama tieto. Tutkimustuloksissa painotetaan pitkäjänteistä työskentelyä lasten ja nuorten kasvun ja kehityksen tukena syrjäytymistä ehkäisevänä tekijänä. Erityisesti sitoutunut ja pitkäaikainen aikuinen tukee nuoren kehitystä, koska nuori voi tällöin luottaa aikuisen pysyvyyteen. Kasvattajia kuvaillaan haastatteluissa jopa kuin toiseksi isäksi, joka kertoo Iceheartsin kasvattajien merkittävästä roolista nuorten elämässä.

2 Nuorten syrjäytyminen yhteiskunnallisena ongelmana

Aluehallintoviraston (2024) teettämien tutkimusten mukaan nuoret kokevat elämänlaatunsa laskeneen useassa eri elämän osa-alueessa. Yhä useampi nuori kokee muun muassa olevansa yksinäinen ja kokee puutteita sosiaalisissa suhteissa. Lisäksi esimerkiksi mielenterveys- ja päihdeongelmat ovat lisääntyneet runsaasti, ja samaan aikaan niihin tarkoitettujen hoitomuotojen pariin pääseminen on vaikeutunut, joka käytännössä tarkoittaa, etteivät läheskään kaikki saa tarvitsemaansa hoitoa. Nuorten elämässä on siis monia asioita, joiden vuoksi syrjäytymisen tutkiminen on tarpeellista.

2.1 Syrjäytyminen ilmiönä

Syrjäytyminen on Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksen (2023a) mukaan monimuotoinen ilmiö, jota esiintyy yhä enemmän yhteiskunnassamme. Syrjäytyminen nähdään prosessina, jossa elämään negatiivisesti vaikuttavat asiat kasaantuvat, ketjuuntuvat ja horjuttavat yksilön elämänhallintaa. Erityisesti elämän erilaisiin muutosvaiheisiin liittyy suuri riski syrjäytyä. Syrjäytyminen koskettaa yhteiskuntaamme laajasti ja yhteiskunta on vastuussa syrjäytymisen ehkäisemisestä.

Myrskylän (2012, 2) ja Sosiaali- ja terveysministeriön (2024) mukaan syrjäytymiseen liittyy laaja ongelmakokonaisuus ja se kuvaa yhteiskunnan huono-osaisuuden muotoja.

Syrjäytyminen vaikuttaa ihmisen elämään kielteisesti ja aiheuttaa tilanteita, joissa ihminen jää yhteiskunnallisten järjestelmien ja käytäntöjen ja ulkopuolelle. Ulkopuolelle jäämisen myötä ihmisellä ei ole yhteiskunnallisia vaikutusmahdollisuuksia. Hämäläisen ja Matikaisen (2018, 16) mukaan vaikutusmahdollisuuksien puute on seuraus yhteiskunnan rakenteiden ja olosuhteiden puutteista. Kaikki puutteet yhteiskunnassa heikentävät yhteiskunnan kestävyyttä ja seurauksena yhteiskunnan jäsenet kärsivät yhteenkuuluvuuden ja luottamuksen puutteesta, jolloin riski syrjäytymiseen kasvaa.

Syrjäytymistä tutkittaessa olennaista on perehtyä siihen, mitä nuorten syrjäytyminen on, miten syrjäytymistä syntyy, millaiset asiat ovat riski syrjäytymiselle ja miten syrjäytymistä voidaan ehkäistä. Myllyniemen (2016, 7) mukaan syrjäytyminen liittyy vahvasti arjen hallintaan, jossa monet ulottuvuudet kietoutuvat vahvasti toisiinsa. Ihminen voi saada käytännön arkea tukevia asioita mukaan elämäänsä esimerkiksi lapsuuden kodistaan, mutta vastaavasti kotoa mukaan tulevat asiat voivat myös haastaa arjen toteutumista ja ihmisen elämänhallintaa.

Jupin (2011, 211–215) mukaan nuorten syrjäytyminen nähdään sosiaalisen taustan ja elämän olosuhteiden aiheuttamana ilmiönä. Tutkimuksissa syrjäytynyt nuori asetetaan usein kahdenlaiseen rooliin; nuori nähdään passiivisena toimijana, joka on itse aiheuttanut tilanteensa, mutta syrjäytynyt nuori voidaan nähdä myös syrjäytymisen uhrina. Syrjäytynyt nuori nähdään usein myös yhteiskunnan uhkana, koska syrjäytyneenä nuori on tietynlainen rasite yhteiskunnalle.

Hämäläinen ja Matikainen (2018, 18) ovat tutkimuksessaan todenneet yhteiskunnan määrittelevän nuorten syrjäytymistä yksilön ongelmana ja ratkaisuja ilmiöön etsitään usein yksilöstä ja hänen toiminnastaan. Sosiaalityön näkökulmasta kyse ei kuitenkaan ole yksilön ongelmasta, vaan myös yhteiskuntamme rakenteet vaikuttavat omalta osaltaan syrjäytymisen syntyyn. Yhteiskunnassa tiedetään nuorten syrjäytymisen ongelmasta, mutta syrjäytymisen ehkäisy ei sen monimuotoisuuden takia ole yksinkertaista. Paanasen, Surakan, Kainulaisen, Ristikarin ja Gisslerin (2019, 125) mukaan syrjäytymistä tapahtuu, kun nuori ei saa yhteiskunnalta tarvitsemaansa apua haasteisiinsa tai saatu apu on riittämätöntä. Jupin (2011, 208-214) mukaan yksi syy syrjäytymisen syntyyn on yhteiskunnan taloudellisten resurssien puute. Taloudellisten resurssien puute aiheuttaa tilanteita, joissa ehkäisevät palvelut on kohdennettu väärin tai ne ovat riittämättömiä. Juppi (2011) toteaa tutkimuksessaan myös, että syrjäytymisen syitä löytyy pahoinvoivasta yhteiskunnasta, jossa erilaiset ongelmat ja sairaudet heijastuvat nuoriin ja aiheuttavat syrjäytymistä. Syrjäytymisen voidaan tutkimusten mukaan todeta olevan vakava ja todellinen uhka yhteiskunnan jäsenten turvallisuudelle.

Aaltonen, Berg & Ikäheimo (2015, 7) tuovat syrjäytymisestä lisäksi esille, että syrjäytyminen voi olla myös väliaikainen tila, josta nuori voi päästä kiinnittymään yhteiskuntaan uudestaan. Myrskylän (2012, 15-16) mukaan noin joka kolmas syrjäytynyt nuori jää kuitenkin pysyvästi yhteiskunnan ulkopuolelle, jolloin nuoren voidaan todeta olevan syrjäytynyt. Syrjäytyneiden nuorten määrä pysyy vuodesta toiseen samana, joka käytännössä tarkoittaa sitä, että kun toiset nuoret pääsevät poistumaan syrjäytymisen tilasta, tulee tilalle koko ajan uusia syrjäytyneitä nuoria.

2.2 Syrjäytymistä aiheuttavat tekijät

Yksi ihmisen elämän suurista muutosvaiheista on nuoruus. Nurmen, Ahosen, Lyytisen ym. (2006, 150) mukaan usea nuori kohtaa nuoruusvuosina haasteita, jotka ulkopuoliset näkevät nuoren henkisenä pahoinvointina tai häiriökäyttäytymisenä. Suurin osa nuorista pääsee näistä haasteista eroon ja eteenpäin elämässään, mutta osalle nuorista ongelmat kasautuvat

aiheuttaen haasteita elämänhallinnalle. Kasautuneet haasteet ja ongelmat aiheuttavat nuorten syrjäytymistä.

Nuoren kasvu- ja kehitysympäristö

Lämsän (2009, 200-211) mukaan nuoren riski syrjäytyä on suuri esimerkiksi silloin, jos nuorella on kouluongelmia tai haasteita perhesuhteissa, erityisesti jos nuori kokee elämässään turvattomuutta tai osattomuutta. Kouluongelmat asettavat nuoren eriarvoiseen asemaan muihin verrattuna, etenkin jos nuori ei saa ongelmiinsa tukea. Nuori saattaa vetäytyä ja jäädä ilman koulu yhteisön huomiota. Perheen taas katsotaan olevan lapselle ja nuorelle paikka, jossa nuoren elämä rakentuu. Mikäli perheessä on ongelmia, nuoren kehitys ja kasvu saattaa vaarantua.

Lämsän (2009) mukaan perhe-elämän näkökulmasta syrjäytymistä aiheuttaa usein lähtökohta, jolloin lapsen vanhemmat eivät omien ongelmiansa takia ole kyenneet huolehtimaan lapsestaan lapsen tarpeiden mukaisesti ja lapsi on tällöin jäänyt vaille tarvitsemaansa tasapainoista ja tervettä kasvua ja kehitystä sekä kokonaisvaltaista hoivaa ja huolenpitoa. Syrjäytymisen riski perhe-elämän näkökulmasta kasvaa myös silloin, kun lapsuuden ja aikuisuuden välinen raja on epäselvä. Käytännössä epäselvä raja tarkoittaa tilannetta, jossa lapsi ei saa olla lapsi, vaan joutuu kantamaan liikaa vastuuta liian nuorena. Myös tähän ilmiöön on usein syynä riittämätön vanhemmuus ja vanhempien kyvyttömyys asettaa lapselleen rajoja tai ohjata lasta ikätasoisesti. Myllyniemi (2016, 28) tuo omassa tutkimuksessaan kuitenkin esille, että hoivan ja huolenpidon puutteet lapsuudessa voivat vaikuttaa nuoren elämään myös myönteisesti, sillä puutteet voivat myös parantaa nuoren pärjäämistä omassa elämässään. Tähän vaikuttaa erityisesti se, millaista tukea lapsi/nuori elämänsä aikana saa.

Syrjäytymistä aiheuttavat tekijät löytyvät siis osittain perhe-elämän ongelmista, jolloin voidaan puhua jopa ongelmien periytymisestä ylisukupolvisesti. Paananen ym. (2019) ovat myös tutkimuksessaan käsitelleet syrjäytymistä ylisukupolvisena ongelmana, ja tämä näkökulma korostuu Myllyniemen (2016, 18) mukaan aina tutkittaessa huono-osaisuutta. Paanasen ym. (2019) mukaan ylisukupolvisuus on ilmiö, jossa vanhempien ongelmat periytyvät heidän jälkikasvulleen, joten lasten syrjäytymisen riskiä lisää vanhempien elämänhallinnan vaikeudet. Erityisesti perheen toimeentulon vaikeudet lisäävät lasten ja nuorten riskiä syrjäytyä. Syrjäytymisen voidaan katsoa näin ollen olevan seuraus lapsuuden ja nuoruuden ongelmiin. Syrjäytyneiden nuorten vanhemmat ovat usein köyhiä, alhaisesti

koulutettuja tai kokonaan kouluttamattomia. Myllyniemi (2016, 21) tuo lisäksi esille, että vanhempien koulutustaso on yhteydessä erityisesti nuorten sosiaalisiin ja taloudellisiin ongelmiin lapsen aikuistuesssa.

Syrjäytymisen riskiin vaikuttaa myös se, että Paanasen ym. (2019) mukaan syrjäytyneiden nuorten vanhemmat kärsivät muita useammin päihde- tai mielenterveysongelmista. Lisäksi Jupin (2011) mukaan nuorten syrjäytymistä saattaa aiheuttaa eläminen maahanmuuttajaperheessä, yksinhuoltajaperheessä tai avioeroperheessä. Myös koettu tai nähty perheväkivalta sekä nuoren lastensuojelutausta voi elämän myöhemmässä vaiheessa olla yhteydessä syrjäytymiseen, koska nuoren turvallinen ja tasapainoinen kehitys vaarantunut.

Syrjäytymisen on todettu olevan myös sukupuolittunutta. Paanasen ym. (2019) ja Myllyniemen (2016, 26) mukaan syrjäytyminen on yleisempää nuorten miesten kuin naisten keskuudessa. Syrjäytyneillä naisilla on miehiä useammin mielenterveysongelmia, miehillä ongelmat liittyvät useammin vaikeuksiin selviytyä arjen askareista ja päihteidenkäyttöön. Etenkin poikien ja nuorten miesten syrjäytymisriskiä kasvattaa lapsuudessa koetut hyvinvoinnin puutteet, jolloin pojat ovat erityisen alttiita vahingollisille elämäntavoille syrjäytymistä aiheuttaen. Toisaalta Myllyniemi (2026, 26) kuitenkin tuo esille, että yksinhuoltaperheissä lasten selviytyminen on samalla tasolla sukupuolesta riippumatta.

Vahingolliset elämäntavat ja alisuoriutuminen

Syrjäytymistä aiheuttaa perhe-elämän ongelmien lisäksi nuorten vahingolliset elämäntavat, kuten harrastusten puuttuminen ja päihteidenkäyttö. Vahingolliset elämäntavat voivat johtaa elämäntavojen puutteisiin ja aiheuttaa syrjäytymistä. Elämäntavojen puutteet voivat johtaa myös esimerkiksi väkivaltaan ja rikoksiin. Syrjäytymisen riskit ja syrjäytyminen nähdään kierteenä, josta on elämäntavojen puutteiden ja vahingollisten elämäntavojen vuoksi vaikea päästä pois. (Juppi 2011.) Vahingolliset elämäntavat voivat johtaa esimerkiksi taloudellisten resurssien puutteesta, joiden vuoksi nuori jää vapaa-ajan tai muun toiminnan ulkopuolelle. Yhteiskunnallisten toimintojen ulkopuolelle jääminen lisää syrjäytymisen riskiä huomattavasti, koska nuorelle syntyy ulkopuolisuuden tunne. Syrjäytymisen riskiä lisää myös asuminen seuduilla, joissa asuu muitakin syrjäytymisriskissä olevia nuoria, koska syrjäytymisriskissä olevien nuorten kokoontuminen lisää riskiä osallistua ei-toivottuun käyttäytymiseen. Ei-toivottua käyttäytymistä on tässä yhteydessä esimerkiksi rikollisuus, joka saattaa johtaa syrjäytymiseen. (Thompson ym. 2014).

Juppi (2011) on tutkimuksessaan tuonut esille, että syrjäytymisen syntyyn vaikuttaa myös nuoriin kohdistuvat jatkuvat odotukset hyvästä elämänhallinnasta. Nuorilta edellytetään itsehillintää, monipuolisesti erilaisten taitojen, kuten opiskelutaitojen hallintaa ja erilaisia valmiuksia käytännön elämään. Suuret odotukset aiheuttavat nuorille ahdistusta ja luovat nuorille paineita selvitä elämästään. Ahdistus voi vaikuttaa negatiivisesti nuoren kykyyn olla kiinnostunut itsestään ja hoitaa omia asioitaan. Tällöin nuori jää yhteiskunnan ulkopuolelle ja syrjäytyy.

Myös alisuoriutuminen on yksi keskeinen syrjäytymistä aiheuttava tekijä. Alisuoriutuminen on tila, jossa nuori ei selviydy sosiaalisista suhteistaan eikä elintasonsa ylläpitämisestä. Alisuoriutuminen lisää kokemusta yksinäisyydestä ja vähentää nuoren tyytyväisyyttä elämäänsä kohtaan. Nuoret kokevat erityisesti yksinäisyyden olevan kohtalokasta, koska yksinäisyydestä kärsivältä nuorelta puuttuu sosiaalisia suhteita. Alisuoriutuja ei kykene ylläpitämään sosiaalisia suhteitaan tai suhteet ovat olemattomia, joten nuori jää sosiaalisten suhteiden ulkopuolelle ja syrjäytyy. (Lehtonen ja Kallunki 2013.) Hämäläisen ja Matikaisen (2018) mukaan alisuoriutuminen liittyy myös koulunkäyntiin ja erityisesti koulunkäynnin keskeyttäminen ja ammattitutkinnon puuttuminen altistavat nuoria syrjäytymiselle, koska tutkinnon puuttumisen vuoksi nuori ei työllisty ja jää näin yhteiskunnan normien ulkopuolelle. Koulunkäynnin keskeyttämisen syitä voivat esimerkiksi olla oppimisvaikeudet, käyttäytymishäiriöt tai päihteidenkäyttö, joiden vuoksi koulunkäynti ei suju. Koulunkäynnin keskeyttämisen syyt ovat usein hoitamattomia tai niihin saatu tuki ja apu on ollut riittämätöntä. Hämäläisen ja Matikaisen (2018) mukaan on erityisen tärkeää kiinnittää huomiota nuorten mahdollisuuteen opiskella, jotta voidaan ehkäistä syrjäytymistä.

3 Nuorten elämäkulku

Nuorten syrjäytymistä tarkastellaan tässä tutkielmassa nuorten elämäkulun kautta.

Elämäkulun tarkastelussa olennaista on muodostaa käsitys siitä, millainen on nuoren elämäkulku ja etenkin millaisia muutosvaiheita siihen liittyy. Muutosvaiheet ovat nuoren kehityksessä tulevaisuuden kannalta hyvin merkityksellisiä vaiheita, koska muutosvaiheissa nuori tekee itseään koskevia suuria päätöksiä. Nurmen ym. (2018, 163, 169) mukaan erilaiset muutokset luovat pohjan nuorten elämälle ja hyvinvoinnille. Nuoruusiässä nuori muun muassa irrottautuu huoltajistaan ja sopeutuu kasvun tuomiin muutoksiin. Nuoren ihmisen ajattelu kehittyy ja nuoreen kohdistuu erilaisia odotuksia niin yhteiskunnan kuin sosiaalisten tekijöiden kautta. Nuoruusiässä ihminen ohjaa itse yhä enemmän omaa kehitystään ja tekee omia valintojaan, joiden kautta hän antaa suuntaa elämälleen.

Nurmi ym. (2018, 141, 169) kertovat nuoruusiän olevan aikakausi, jolloin tapahtuu paljon fyysisiä ja psyykkisiä muutoksia. Nuoruusiässä nuori tekee yhä enemmän omia valintoja ja ohjaa omaa kehitystään. Nuoruusiän voidaan todeta olevan mahdollisuuksien, mutta myös haavoittuvuuden aikaa. Antikaisen (1998, 112) mukaan nuoren ajatellaan olevan elämässään usein passiivinen kokemusten vastaanottaja, mutta todellisuudessa kasvava ja kehittyvä nuori on aktiivinen vaikuttaja sekä tiedon vastaanottaja, joka asettaa itselleen sopivat tavoitteet ja pyrkii niihin.

Antikaisen (1998, 101, 112-113) mukaan nuoren elämäkulku on yksilön elämän tarkastelua elämäntapahtumien ketjussa. Elämäkulku muodostuu elämäkokemusten ja vuorovaikutuksen kautta, eikä elämäkulkuun liity biologisen elämäkaaren tarkastelua. Elämäkulku tuo esille yksilön elämässä tapahtuneita merkittäviä tapahtumia, joita voivat olla esimerkiksi kouluun meno, muutto tai vanhempien ero. Elämäkulkuun sisältyy aina erilaisia lähtökohtia, kuten esimerkiksi biologiset, sosiaaliset sekä kulttuuriset näkökulmat, jotka määrittelevät yksilön elämän merkitystä ja sen tavoitteita ja vaikuttavat näin nuoren elämäkulkuun. Nuorten elämäkulkuun ja nuoren kehitykseen vaikuttavat lisäksi normatiiviset, ei-normatiiviset ja iän jaksottamat tekijät, jotka kytkeytyvät vahvasti yhteiskunnan vallitseviin arvoihin ja normeihin. Elämäkulku sisältää useita erilaisia vaiheita ja siirtymiä, jotka vaikuttavat siihen, miten elämä yksilöllä etenee.

Antikaisen (1998) mukaan Elder määrittelee elämäkulun lähtökohdiksi historiallisen ajan, elämän ajoituksen, yhteenkietoutumisen ja toimijuuden. Historiallinen aika ja etenkin

aiemmin syntyneet kokemukset muotoilevat yksilön elämäntapaa. Elämän ajoituksessa siirtymän tai elämäntapahtuman vaikutus on riippuvainen sen ajoituksesta ihmisen elämässä. Yhteenkietoutuminen tarkoittaa yksilöiden välistä riippuvuutta sekä historiallisten ja sosiaalisten vaikutusten keskenään jakamista. Toimijuudesta ajatellaan, että ihminen rakentaa itse oman elämäntapansa omilla toimillaan ja valinnoillaan. Toimijuudessa huomioidaan aina sen hetkinen yhteiskunnallinen tilanne ja sen olosuhteet. Antikaisen (1998, 112) mukaan kaikki lähtökohdat toimivat vuorovaikutuksessa keskenään ja vaikuttavat omalta osaltaan syntyvään elämäntapamallin.

Antikaisen (1998, 116-117, 127) mukaan socialisaatio on yksi elämäntapaa muokkaava tekijä. Socialisaatio jatkuu läpi elämän ja sen kautta nuori hakeutuu tiettyihin rooleihin oman motivaation ja omien tarpeidensa mukaisesti. Socialisaatio nähdään tässä asiayhteydessä ihmisten tuottamaksi yhteiskunnaksi, jossa toisaalta ihminen on yhteiskunnan tuottama. Socialisaatiossa vanha ja uusi sukupolvi rakentavat yhdessä uuden yhteiskunnan ja oman kehityksensä. Socialisaation haasteena voidaan kuitenkin pitää yhteiskuntamallin periytymistä sukupolvelta toiselle, vaikka periytymistä pitäisi joissakin tilanteissa pyrkiä välttämään. Juntusen (2019) mukaan nuoret kiinnittyvät joihinkin aiemmat sukupolven arvoihin, mutta samaan aikaan nuorilla on tarve neuvotella uusista arvoista. Nuorien kohdalla tulee myös erityisesti huomioida, että nuoren elinympäristö, kuten kaverit, määrittelevät nuoren ajatuksia ja päätöksiä, koska nuoret haluavat kuulua yhteisöön.

Juntunen (2023, 27) tuo esille, että myös vanhempien tekemät valinnat vaikuttavat nuorten elämäntapamalliin, eikä nuori siis voi aina itse vaikuttaa elämäntapamallin rakentamiseen. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen (2022) mukaan nuoren elämään vaikuttaakin suuresti läheiset ja perhe, joiden kanssa nuori elää. Nuoren elämään heijastuvat oman perheen kuormittavat ja kasautuneet tekijät, jotka osaltaan heikentävät nuoren ja koko perheen hyvinvointia aiheuttaen erilaisia haasteita nuoren elämäntapamalliin. Nuoren kasvu- ja kehitysympäristöllä on näin ollen suuri merkitys nuoren elämäntapamalliin, koska nuoruuden elinolot, terveystottumukset ja opitut tavat vaikuttavat nuoreen koko elämän ajan. Lämsä (2009, 203) tuo lisäksi esille, että vanhempien ja huoltajien tehtävä on vastata lasten ja nuorten tarpeisiin ja huolehtia heidän kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnistaan. Vanhempien tulee varmistaa lapsen ja nuoren terve ja tasapainoinen kehitys ja kasvu, jonka myötä nuoren elämäntapamalli rakentuu.

Juntusen (2019) mukaan nuorten elämäntulkua tarkastellessa nousee erityisesti esille aineettomat elämän arvot, kuten nuorten toimijuus. Toimijuus luo nuorille kokemuksen vallasta, kokemuksen mahdollisuuksista vaikuttaa omaan elämäänsä ja mahdollisuuksiin tehdä omia valintoja. Lisäksi toimijuus vahvistaa nuoren käsitystä omasta itsestään ja toisista ihmisistä, sekä vaikuttaa nuoren minäpystyvyyteen. Toimijuuden myötä nuori saa voimaa rakentaa omannäköistä elämäntulkua. Nuorten elämän kulun uhkana on etenkin nuoren pelko elämän merkityksettömyydestä ja pelko yksinäisyydestä.

Nuoret eivät rakenna hyvinvointiaan ja elämäntulkuaan pelkästään oman itsensä ympärille. Nuorille merkityksellisiä asioita ovat yhteenkuuluvuuden tunne, jaetut kokemukset ja elämäntulkun linkittyvät ihmiset. Nuoret kokevat toisten auttamisen ja itse saamansa avun hyvän elämän ja hyvinvoinnin edellytykseksi. Nuorten elämäntulun huoli liittyy yksinäisyyteen ja nuoret kokevat olevansa hyvin yksin pohtiessaan elämäntulkun liittyviä haasteita, kuten taloudellista pärjäämistä. Epävarma maailma herättää paljon keskustelua nuorten keskuudessa, miten ja mitä uskaltaa unelmoida. Nuorten päämäärä elämäntulussa on merkityksellinen ja omannäköinen elämä, jossa saa tehdä omia valintoja ja jossa on mahdollisuus vaikuttaa asioihin. Erityisen tärkeää nuorille on saada voimaa rakentaa omannäköinen elämä jatkuvien muutosten, moninaisten normien sekä moninaisten ihanteiden keskellä. Merkityksellinen elämä on kaikkia ihmisiä yhdistävä tavoite ja hyvin universaali asia. (Juntunen 2019, 52-59).

Juntunen (2019, 58-59) on lisäksi tuonut esille, että nuorille perheenjäsenet, ystävät, sukulaiset ja harrastusyhteisöt ovat merkityksellisessä asemassa elämäntulkua ajatellen ja nämä tekijät voivat joko tukea elämäntulkua tai aiheuttaa siihen haasteita. Tukea nuoret saavat usein esimerkiksi hyvistä ystävyssuhteista, jotka lieventävät yksinäisyyttä ja harrastustoiminnasta, josta saa yhdenvertaisuuden kokemuksen. Negatiivisesti nuorten elämäntulkun voivat vaikuttaa esimerkiksi vanhempien ero tai ystävyssuhteen päättyminen, jolloin nuorelle voi syntyä yksinäisyyden tunne. Suuri osa nuorista on myös todennut, että omalla asenteella ja suhtautumisella on vaikutusta elämäntulkun.

Nuorten elämäntulkua muokkaavat vahvasti yhteiskunnalliset muutokset nyky-Suomessa. Nurmen ym. (2018, 175) mukaan kulttuuri ja yhteiskunta sekä niiden tuomat muutokset ohjaavat nuorten toimintaa, ajattelua, kehitystä ja nuorten tekemiä valintoja. Elämäntulkua ajatellen esimerkiksi perhetasolla ajankäyttö on muuttunut, koska yhä useampi vanhempi on mukana työelämässä. Lisäksi muuttaminen on yleistynyt, jonka varjopuolena voidaan tässä

tutkielmassa nähdä tukiverkostojen loittoneminen pitkien välimatkojen vuoksi. Lisäksi Nurmi ym. (2018, 175) tuovat esille, että ihmisten välinen vuorovaikutus on vähentynyt ja yhä useampi nuorista kasvaa yksinhuoltajaperheessä, joka joidenkin tutkimusten mukaan lisää nuorten ongelmia. Koulutusta ajatellen kouluviihtyvyys on laskenut etenkin nuorten miesten ja poikien keskuudessa. On siis olemassa useita yhteiskunnallisia asioita, jotka vaikuttavat suuresti nuorten elämäntapaan haitallisesti ja jotka tulee huomioida nuorten syrjäytymisen ehkäisemisen näkökulmasta.

4 Nuoret sosiaalityön asiakkaina

4.1 Nuorten kanssa tehtävä sosiaalityö

Pohjolan (2016, 85-87) mukaan sosiaalityön tehtävä on tukea ja ohjata ihmisiä erilaisissa elämäntilanteissa. Yhä kasvava ilmiö sosiaalityön asiakkaiden keskuudessa on syrjäytyminen. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen (2024) mukaan nuorten kanssa tehtävän sosiaalityön tarkoitus ja tavoite on vähentää, ehkäistä ja poistaa nuorten keskuudessa esiintyviä sosiaalisia ongelmia. Nuorten kanssa sosiaalityötä tehdään yhteistyössä asiantuntijan ja nuoren kesken yksilöiden, yhteisöjen, perheiden ja rakenteiden tasolla. Niin kuin kaikessa sosiaalityössä, myös nuorten kanssa tehtävän sosiaalityön perustana on ihmisoikeudet ja oikeudenmukaisuus. Noudattamalla näitä sosiaalityön arvoja sosiaalityössä varmistetaan, että myös kaikkein heikommassa asemassa olevat nuoret saavat tarvitsemaansa tukea.

Jokaisella nuorella on oikeus peruspalveluihin yhteiskunnassa. Nuorten kanssa sosiaalityötä tehdään esimerkiksi lastensuojelussa, mielenterveys- ja päihdepalveluissa sekä sosiaalihuoltolain mukaisissa palveluissa. Sosiaalityön tarjoamia tukimuotoja ovat esimerkiksi tukihenkilötoiminta, perhetyö, kasvatus- ja perheneuvonta sekä vertaisryhmätoiminta. Nuoret ovat sosiaalityön asiakasryhmänä erityinen ryhmä, jonka kanssa työskentelyssä korostuu neuvonta ja ohjaus sekä yhteistyö eri verkostojen kanssa. Sosiaalityön tarkoitus ja tavoite on myös tunnistaa nuoren elämässä niitä asioita, jotka vaarantavat nuoren kehitystä. Vastaavasti myös nuoren voimavaroja tulee tunnistaa ja sitä kautta tulee vahvistaa nuoren kehitystä. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2024). Aaltosen, Bergin ja Ikäheimon (2015, 59) mukaan sosiaalityön palvelujen tarve arvioidaan aina yksilöllisesti asiakkaiden kohdalla. Tukitoimet pyritään aina suhteuttamaan asiakkaan ajankohtaiseen tilanteeseen. Oikea tukimuoto oikeaan aikaan edistää asiakkaan tilannetta ja parantaa hänen toimintakykyään.

Jalosen, Kokkolan, Kaartemon ja Vähämaan (2021, 5) mukaan nuorten syrjäytymisen ehkäisy sosiaalityössä on haastavaa ja se vaatii jokaiselta osapuolelta aktiivisuutta. Haastavaksi syrjäytymisen ehkäisyn tekee lähtökohta, jossa nuoret suhtautuvat osallistumiseensa epäilevästi ja ovat epäaktiivisia. Aktiiviset nuoret pääsevät osallistumaan asioidensa hoitoon, mutta huonossa asemassa olevien nuorten ääni jää kuulumattomiin. Leskelän, Käsmän, Jokirannan, Salosen, Valtakarin, Yli-Kosken ja Määtän (2022, 18) mukaan nuorten epäaktiivinen toimijuus on osittain selitettävissä tunteella, jossa nuori kokee jääneensä järjestelmän ulkopuolelle, eikä koe voivansa vaikuttaa asioihinsa. Sosiaalityössä tulee

ymmärtää, että syrjäytyminen ja siihen liittyvät tekijät heijastuvat palvelujärjestelmään, yhteiskuntaan, yhteisöihin sekä nuoren läheisverkostoon.

Aaltosen ym. (2015, 72) mukaan nuorten kanssa tehtävän sosiaalityön haasteena on resurssien puute, jonka vuoksi työskentely ei välttämättä ole odotusten ja tarpeiden mukaista. Nuorten kanssa tehtävän sosiaalityön haasteena on lisäksi palveluiden hajanaisuus, jolloin palvelut eivät ole saatavilla samassa paikassa.

4.2 Sosiaalityö ja syrjäytyminen

Ennaltaehkäisevä sosiaalityö

Sosiaalityötä tehdään, jotta voidaan tukea yksilöitä ja heidän hyvinvointiaan. Jupin (2011) mukaan syrjäytymiseen johtavat syyt ovat yhteiskunnan rakenteellinen ongelma, jossa hyvinvointivaltio ei kykene hoitamaan tehtäviään. Yhteiskunnan rakenteisiin tulisi puuttua, jotta nuorten syrjäytymisen ongelma pienenesi. Nuorten kohdalla tulisi panostaa ennaltaehkäisevään sosiaalityöhön, koska se palvelee parhaiten yksilöitä ja ennaltaehkäisee ongelmien syntyä. Jupin (2011) mukaan ennaltaehkäisevä työ on työtä, jota tehdään varhaisessa vaiheessa jo ennen varsinaisen ongelman syntyä. Ennaltaehkäisevä työ on muun muassa varhaista puuttumista haasteisiin, joita nuorella tiedetään olevan. Ennaltaehkäisevän työn tavoite on ehkäistä ongelmien syntyä.

Lehtosen ja Kallunkin (2013) mukaan lasten ja nuorten kanssa tehtävä työ on ongelmien ennaltaehkäisyn kannalta avainasemassa. Työskentelyssä syrjäytymisen taustatekijät tulee aina ottaa huomioon. Nuorten syrjäytyminen ei synny vain yksittäisten asioiden seurauksena, vaikka syrjäytymistä tarkastellaan usein normatiivisten tavoitteiden, kuten opiskelun kautta. Tulee kuitenkin tiedostaa, ettei yksittäisten ongelmien ratkaiseminen poista syrjäytymisen ongelmaa. Paananen ym. (2019) tuovat kuitenkin esille, että syrjäytymisen yksittäisiinkin tekijöihin keskittyminen on tärkeää kokonaisuuden kannalta, vaikka se ei tuokaan esille ongelmien monitahoisuutta. Yksittäisiin tekijöihin keskittyminen parantaa nuoren tilanteen kokonaiskuvaa ja luo ymmärrystä siitä, miksi nuori on omassa tilanteessaan. Ymmärrys auttaa yksilöllisesti tukemaan nuorta hänen tilanteessaan. Yksittäisten tekijöiden huomioiminen osana kokonaisuutta vaatii monitahoista yhteistyötä nuoren ja hänen asioiden hoitamisessa. Ennaltaehkäisevä työ edellyttää vahvaa verkostojen välistä yhteistyötä ja kohdistuu usein perhetasolle, jolloin perhe saa matalan kynnyksen palveluita.

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen (2023a) mukaan nuorten syrjäytymistä voidaan ehkäistä ennaltaehkäisevän sosiaalityön avulla edistämällä muun muassa nuoren ja perheen hyvinvointia, sekä ohjaamalla nuorta osallistumaan erilaisiin toimintoihin. Osallistava toiminta voi olla esimerkiksi harrastustoiminta. Benjaminin, Koirikiven ja Kuusiston (2022, 59-60) mukaan nuorten kanssa työskentelyssä tulee erityisesti kiinnittää huomiota nuorten keinoihin selvittää vastoinkäymisistä ja nuoren käytössä oleviin resursseihin ja voimavaroihin. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää nuoren resilienssin tukemiseen, koska resilienssi auttaa nuorta selviämään ja ennaltaehkäisemään vastoinkäymisiä.

Nuoren lähisuhteiden vahvistaminen sosiaalityössä

Perhe ja lapsen tai nuoren lähipiiri toimii suojaverkkona, joka muodostaa turvallisen ja tasapainoisen kasvuympäristön. Perheen ja lähiyhteisön tuki on ensisijaisen tärkeää yksilön selviytymisessä. Perhe ja nuoren muu lähiverkosto ovat toisaalta syrjäytymisen riskien syy ja syrjäytymisen aiheuttaja, mutta myös ratkaisu syrjäytymiseen. Ratkaisevana tekijänä perhe ja lähiyhteisö voidaan nähdä etenkin silloin, kun nuori saa lähiverkostoltaan tukea omaan kasvuunsa. Kun nuori saa lähisuhteistaan tukea kasvuun ja kehitykseen, hän voi tällöin kasvaa rauhassa aikuiseksi. (Lämsä 2009.) Paanasen ym. (2019) mukaan syrjäytymistä ehkäisee, jos perhe saa apua erilaisiin haasteisiin jo varhaisessa vaiheessa. Varhainen tuki turvaa lasten ja nuorten hyvinvointia tulevaisuudessa.

Lapsen tai nuoren kanssa toimivien ammattilaisten tulee työssään vahvistaa ja tukea nuoren kanssa toimivaa perhettä ja lähipiiriä, koska lähipiirillä katsotaan olevan päävastuu nuoresta. Nuori hyötyy turvallisesta arjesta, vanhemmuudesta ja aikuisten läsnäolosta, jotka takaavat tasapainoisen kasvun ja kehityksen. (Juppi 2011.) Nuoren kanssa työskentelyn tavoitteena on vahvistaa nuoren luottamusta lähisuhteisiin ja suoriutumista oman elämän asioista. Tärkeää olisi katkaista nuoren kokemus syrjäytymisestä, koska kokemus aiheuttaa palvelu- ja koulutusjärjestelmästä katoamista ja heikentää nuoren suoriutumista. Suoriutuminen ja lähisuhteiden vahvistaminen ovat tärkeitä keinoja ehkäistä syrjäytymistä. Lisäksi tulee vahvistaa nuoren itsetuntoa ja minäkäsitystä, koska vahvistaminen ehkäisee alisuoriutumista. Parhaiten nuoren tukeminen ja vahvistaminen onnistuu mahdollisimman varhaisessa vaiheessa nuoruutta. (Lehtonen ja Kallunki 2013.) Paananen ym. (2019) painottavat varsinkin poikien hyvinvoinnin varhaista vahvistamista. Poikien hyvinvoinnin vahvistamiseen tulisi panostaa, koska varsinkin pojat kärsivät nuoruudessa ja aikuisuudessa oman lapsuuden perheensä ongelmista ja ovat suuremmassa riskissä syrjäytyä. Ongelmat heijastuvat poikien kohdalla varsinkin työllistymiseen ja pystyvyyteen hoitaa omia asioitaan.

Sosiaalityön rakenteellisesta näkökulmasta Hämäläinen ja Matikainen (2018) tuovat esille, että perheiden elinolosuhteita ja vanhempien kasvatuskyykyä tulee vahvistaa, jotta nuorille pystytään takaamaan hyvät elinolosuhteet. Tuen tarpeet tulee kartoittaa yksilöllisesti aina perhekohtaisesti. Perheille tulee tarjota matalan kynnyksen palveluita, joihin on helppo hakeutua. Huomioitavaa on, että palveluita tulee tarjota kaikille perheille, ei vain niille, joilla on jo olemassa olevia ongelmia. Palvelujen on oltava matalan kynnyksen palveluita, joiden painotus on ennaltaehkäisevässä työssä. Tulee myös kiinnittää huomiota palveluiden kokonaisuuteen, koska yksittäisten palveluiden tarjoaminen ei välttämättä auta perheen kokonaistilanteen parantamisessa.

Verkostojen välinen yhteistyö

Jupin (2011) mukaan nuorten syrjäytymisen ehkäisyn näkökulmasta eri alojen asiantuntijat ovat keskeisessä asemassa ja verkostojen välinen yhteistyö on ensiarvoisen tärkeää, sillä Lämsän (2009) mukaan sosiaalihuolto ei useinkaan ole ainoa viranomainen, joka on kiinnittänyt huomiota nuoren syrjäytymisriskeihin. Yhteistyötahoja ovat esimerkiksi päiväkodit, koulut ja neuvolat tai muut terveydenhuollon ammattilaiset. Koulun kanssa voidaan esimerkiksi seurata nuoren poissaoloja ja mahdollisia ongelmia vapaa-ajalla, kuten alkoholinkäyttöä tai rikoksiin syyllistymistä. Koulu on vapaa-ajan asioiden näköalapaikalla, koska koulu saa usein tietoa nuorten vapaa-ajan vietosta jostakin kolmannelta osapuolelta. Thompson ym. (2014) tuovat esille, että koulu on nuoren elämässä paikka, jossa nuorten haasteisiin ja ongelmiin voidaan puuttua ja ongelmia voidaan korjata.

Paanasen ym. (2019) ja Jupin (2011) mukaan nuoret kokevat, että heidän saamansa apu omiin ongelmiinsa on ollut riittämätöntä ja palveluiden puutteet ovat aiheuttaneet syrjäytymistä. Palveluita tulisi kehittää niin, että palvelut olisivat toimivia ja kaikkien saatavilla. Työskentelyn ja palveluiden pääpainon tulisi olla ennaltaehkäisevässä työssä ja varhaisessa puuttumisessa. Lisäksi tulisi varmistaa, että saatavilla on toimivia mielenterveys- ja päihdepalveluja. Kaiken kaikkiaan saatavilla olevien palvelujen tulisi olla kokonaisvaltaisia palveluja, jotka lähtevät liikkeelle nuoren yksilöllisistä tuen tarpeista.

Palvelujen tulee lisäksi kannustaa nuorta käyttämään olemassa olevia voimavarojaan. Olemassa olevien voimavarojen käyttö vahvistaa nuoren toimijuutta ja auttaa nuorta selviytymään elämässä eteenpäin. (Thompson ym. 2014.) Lämsän (2009) mukaan riittävien palvelujen saannin haasteena kuitenkin on, ettei kaikkia nuoren ongelmia tunnusteta tai tunnusteta. Asiakkaan ongelmia ei välttämättä havaita tai asiakas ei tuo kaikkia ongelmia

esille tai kiistää olemassa olevia ongelmia. Verkostojen välinen yhteistyö on myös tällöin hyvin tärkeää, jotta nuoren elämäntilanne huomioidaan kokonaisuutena. Yhteistyön avulla verkostot voivat täydentää tietojaan nuoren tilanteesta.

4.3 Järjestötoiminta lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukena

Iceheartsin toimintaperiaatteet

Yksi merkittävä järjestötoimija lasten ja nuorten parissa on ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä toteuttava Icehearts-järjestö. Icehearts ry:n (2023) tavoitteena on edistää lapsen sosiaalisia taitoja ja ennaltaehkäistä syrjäytymistä. Icehearts tarjoaa kokonaisvaltaista ja pitkäkestoista tukea lapsen hyväksi toimien yhdessä perheen kanssa. Iceheartsin toiminta-ajatus on pysyä lapsen rinnalla yhteiskunnassa, jossa lapsen kanssa työskentelevät aikuiset vaihtuvat usein. Icehearts tekee myös tiivistä yhteistyötä lapsen asioissa eri toimijoiden, kuten opetustoimen ja sosiaalitoimen kanssa. Iceheartsin aikuisen tehtävä on toimia lapsen tukena ja turvana erilaisissa tilanteissa. Iceheartsissa työskentelyn keskiössä on lapset, ja huomio kiinnittyy erityisesti lapsen tunteisiin ja niiden vaikutukseen lapsen elämään. Icehearts -järjestö lupaa, että heidän kasvattajansa on mukana lapsen elämässä 12 vuoden ajan läpi kasvun erilaisten nivelvaiheiden. Icehearts muodostaa erilaisia urheilujoukkueita, johon mukaan pääsevät tarkoin valitut, erityistä tukea tarvitsevat lapset.

Iceheartsin (2024) toiminta perustuu aina kasvattajan ja lapsen pitkäkestoiseen ja tiiviiseen vuorovaikutukselliseen suhteeseen, jonka perustana on vastavuoroisuus ja empatia. Toiminta noudattaa aina lapsilähtöistä työtettä, jossa kasvattaja kuuntelee lapsen kiinnostuksen kohteita, intressejä ja etenkin lapsen ääntä. Näiden asioiden pohjalta kasvattaja tekee kasvatustyötä, jonka avulla kasvattaja pyrkii aina tunnistamaan lapsen vahvuuksia ja edistämään vahvuuksien kehittymistä. Toiminnan taustalla on ajatus, että kasvattajan kanssa lapsi kokee luottamusta, myönteisiä kokemuksia, edistymistä ja tätä kautta kokemukset määrittävät yhä enemmän lapsen elämää, itsetuntoa, identiteettiä ja käyttäytymistä.

Wickström (2014) on kirjoittanut kirjan Iceheartsin syntytarinasta. Kirjassa Wickström (2014, 9) kirjoittaa, että Iceheartsin ovat perustaneet isä ja poika, Ilkka ja Ville Turkka. Ville Turkka on jo ensimmäisessä toiminta-ajatuksessaan määritellyt, että toimintaan mukaan pääsee sellaisia poikia, jotka eivät pääse muualle pelaamaan ja jotka tarvitsevat tukea elämäänsä. Lisäksi pojat valitaan joukkueeseen mahdollisimman pieninä ja joukkueen kasvattajan tulee sitoutua mukaan toimintaan kahdentoista vuoden ajaksi. Iceheartsin joukkue aloittaa toimintansa lapsen ollessa n. 7-vuotias ja toiminta kestää 12 vuotta.

Iceheartsissa ja sen toiminnassa syrjäytymisvaara ja syrjäytyminen ymmärretään hyvin. Iceheartsin vahvuutena voidaan pitää sitä, että lapsen taustatekijöistä riippumatta lapsen tilannetta pystytään ylläpitämään tai edistämään Iceheartsin toiminnan avulla. Vahvuutena voidaan nähdä lisäksi se, että tuen kohdentaminen ja tuen pitkäkestoisuus on erilaisissa tutkimuksissa tunnistettu keskeiseksi lapsen kehitystä tukevan työn elementiksi. Erityisesti erityistä tukea tarvitsevien lasten kohdalla tuen pitkäaikaisuus on todettu vaikuttavaksi. (Icehearts 2024).

Icehearts-joukkue tai -ryhmä perustetaan lapsen ollessa 6-7-vuotias ja aloitusvaiheessa ryhmään kuuluu 6-10 erityisen tuen tarpeessa olevaa lasta. Lasten aloittaessa koulun ryhmätoiminta käynnistyy ja tarkoituksena on kasvattaa ryhmää niin, että neljäntenä toimintavuonna mukana olisi 15-25 lasta. Toiminnan aloitusvaiheessa suurin osa kasvattajan tekemästä työstä tapahtuu koulussa ja iltapäiväkerhotoiminnassa. Jo heti työskentelyn alkuvaiheessa kasvattaja luo suhteen lapsen perheen kanssa ja tavoitteena on luottamuksellinen suhde toimia perheen tukena lapsen kasvatuksessa. Kasvattaja osallistuu lasten kouluarkeen ja iltapäivisin toiminta perustuu yhteiseen tekemiseen, kuten esimerkiksi liikkumiseen, välipalan syömiseen ja läksyjen tekemiseen. Toiminnan perustana on lasten valinta siitä, mitä tehdään. Vuosien myötä tekemisen tavat ja kasvattajan rooli muuttuu ja painopiste siirtyy enemmän vapaa-ajalla tapahtuvaan toimintaan ja yksilöllisen tuen antamiseen. Toiminta painottaa mielekästä tekemistä, joka ehkäisee syrjäytymistä, vahvistaa osallisuutta, edistää ryhmäytymistä ja auttaa rakentamaan vertaissuhteita. Erilaisissa verkostoissa kasvattajalla on erityinen rooli toimia luottohenkilönä ja linkkinä lapsen kehityksen ja kasvun edistäjänä. (Icehearts 2024).

Iceheartsin polun aikana kasvattajan työn keskeiset asiat on typistetty kuuteen eri kohtaan, joita ovat koulutyö, yksilöllinen tuki, leirit, retket ja tapahtumat, tuki ammatillisissa verkostoissa, pitkäkestoinen harrastusryhmä ja perheiden tukeminen. Kahdentoista vuoden polku sisältää kuusi eri vaihetta, jotka ovat vahvasti sidoksissa lapsen elämässä tapahtuviin normatiivisiin siirtymiin. Siirtymät vaikuttavat aina myös kasvattajan työhön ja tuo siihen muutoksia. Kuusi polun vaihetta ovat ydinryhmän kokoaminen, koulun aloittaminen, harrastusvalinnat, yläkouluun siirtyminen, peruskoulun päätös ja toiminnan päättyminen. Jokaiseen vaiheeseen on luotu omat käytännöt ja mallit kasvattajan työn tueksi. (Icehearts 2024).

5 Tutkimuksen toteuttaminen

5.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Pro gradu -tutkielmaprosessin toteutuksen aloitin aiheen, aineiston ja tutkimusmenetelmän valinnalla. Aiheen valintaan vaikutti aiemmin tekemäni kandidaatintutkielma, jonka aihetta halusin lähteä tutkimaan syvällisemmin ja yksityiskohtaisemmin. Lisäksi aiheen valintaan vaikutti yhteiskuntamme nuorten tilanne ja erityisesti oma mielenkiintoni aihetta kohtaan. Aiheen valinta itsessään oli helppo, mutta aineiston valinnan kanssa kävin pitkää pohdintaa ja päädyin lopulta teemahaastattelumenetelmään. Tutkimuksen aineiston suunnittelun ohella pohdin teoreettista viitekehystä, jonka tarkoitus on luoda lukijalle kuva tutkittavasta ilmiöstä. Teoreettisen viitekehysten luomisessa hyödynsin osittain aiemmin kirjoittamani kandidaatintutkielmaa ja sen tutkimustuloksia. Tämä Pro gradu -tutkielma on jatkoa aiemmin tekemälleni kandidaatintutkielmalle, joten kandidaatintutkielman tutkimustuloksia oli tarkoituksenmukaista ja hyödyllistä käyttää osana tämän tutkielman teoriaosuutta.

Edellä käydyn taustoituksen perusteella keskityn tutkimuksessani siihen, millainen merkitys pitkäjänteisellä tuella on lasten ja nuorten elämässä syrjäytymisen ehkäisemisen näkökulmasta ja millaisena verkostojen välinen yhteistyö näyttäytyy syrjäytymiseen vaikuttamisessa.

Tutkimukseni tarkoitus on tuottaa tietoa nuorten syrjäytymisen ehkäisemisestä, koska tätä tietoa tarvitaan käytännön sosiaalityössä. Tuottamani tiedon avulla käytännön sosiaalityössä voidaan paremmin ymmärtää syrjäytymisen ehkäisemistä ja siihen vaikuttavia asioita.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Miten pitkäjänteinen tukityömuoto pystyy vaikuttamaan nuoren syrjäytymisen riskeihin?
2. Millaisena järjestötason ja julkisen sektorin yhteistyö näyttäytyy nuorten syrjäytymiseen vaikuttamisessa?

5.2 Tutkimusaineiston valinta- ja keräysprosessin kuvaus

Tutkimukseni aineisto koostuu teemahaastattelujen vastauksista, joista etsin koko prosessin ajan vastauksia tutkimuskysymyksiini. Aineistossani tulee ilmi niin joukkueen kasvattajien kuin joukkuepolun käyneiden nuorten näkökulmat. Kangasniemen, Utraisen, Ahosen, Pietilän, Jääskeläisen ja Liikasen (2013, 239) mukaan painoarvo aineistossa on sen sisällössä;

tutkimuskysymysten ja aineiston tulee keskustella keskenään koko tutkimusprosessin ajan ja aineiston tulee koko ajan vastata tutkimuskysymyksiin.

Teemahaastattelujen avulla kerään tietoa syrjäytymisen ehkäisemisestä. Hirsjärvi ym. (2009, 204-208) toteavat, että haastattelu on ainutlaatuinen tiedonkeruumenetelmä, koska siinä ollaan tutkittavan kanssa kielellisessä vuorovaikutuksessa ja aineiston keräämiseen liittyy joustavuus haastattelutilanteessa. Teemahaastattelun katsotaan vastaavan hyvin lähtökohtiin laadullisessa tutkimuksessa. Puusan ja Juutin (2020,112) mukaan teemahaastattelu korostaa tutkittavien elämismaailmaa ja sen avulla voidaan tutkia ihmisen kokemuksia ja ajatuksia.

Teemahaastattelussa olennaista on oletus, että haastateltava on käynyt läpi jonkin tietyn asian, joten haastattelijan tulee tätä haastattelumuotoa käyttäessään tutustua huolellisesti tutkimuksen taustalla oleviin tekijöihin ja asioihin, jotta tutkijalle muodostuu riittävä ymmärrys tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä. Näin teoria ja haastattelut tuottavat lopulta hyvän kokonaisuuden. Lisäksi tutkijan tulee ymmärtää teeman ja yksittäisen kysymyksen välinen ero.

Teemahaastattelu on lähtökohdiltaan joustava ja vapaamuotoinen haastattelumenetelmä (Puusa & Juuti 2020, 112). Vilkan (2021, 124) mukaan teemahaastattelussa poimitaan tutkimuskysymyksiin liittyen keskeiset aiheet, joita on välttämätön käsitellä kysymyksiin vastatessa. Haastattelun teemat syntyvät tutkijan tarpeesta ymmärtää tutkittavaa ilmiötä esittämiensä kysymysten kautta. Teemojen käsittelyjärjestys on vapaa, mutta tarkoitus on käsitellä kaikki teemat. Teemojen miettiminen etukäteen ei Puusan ja Juutin (2020, 112-113) mielestä tarkoita kuitenkaan sitä, että kaikki kysymykset olisi mietitty etukäteen johdonmukaisesti ja haastattelun tulisi edetä suunnitelmallisesti, vaan haastateltava saa puhua vapaasti jokaisesta teemasta. Teemahaastattelussa korostetaan ehdottomasti ihmisten antamia merkityksiä asioille ja sitä, miten merkitykset vuorovaikutuksessa syntyvät.

Teemahaastattelun ydin on korostaa ihmisten tulkintaa tutkittavasta ilmiöstä, mutta etukäteen mietityt teemat auttavat tutkijaa varmistamaan, että haastattelusta tulee esille tutkimuksen tarkoituksen mukaista tietoa.

Aineiston tähän tutkielmaan keräsin teemahaastatteluilla, joihin prosessin alkuvaiheessa suunnittelin haastattelurungon. Ennen haastattelurungon muodostamista perehdyin teoriatasolla syrjäytymisen käsitteen lisäksi myös Iceheartsiin ja sen toimintaan. Sain järjestöltä pääsyn heidän sisäiseen oppimisympäristöönsä, jossa luin erilaisia tekstejä, sekä

aiempia tutkimuksia. Minulle lähetettiin myös järjestön toimesta kirja, jossa kerrottiin Iceheartsin perustamisesta ja ajatuksesta sen toiminnan taustalla.

Teemahaastattelurunkoni muodostui lopulta kolmesta teemasta: työskentelyn aloitus, lasten/nuorten tukeminen elämänsä aikana sekä sosiaalityö lasten ja nuorten kanssa. Jokaiseen teemaan laadin apukysymyksiä, jotta saan haluamani ja tarvitsemani tiedon teemasta. Painotin haastatteluissa, ettei jokaiseen kysymykseen tarvitse olla vastausta, koska toteutin haastattelun vapaamuotoisesti vuorovaikutukseen keskittyen. Haastateltavani saivat puhua teemoista myös vapaalla sanalla ja esittää minulle kysymyksiä.

Alkuperäinen ajatukseni tutkielman alkuvaiheessa oli haastatella Iceheartsin joukkuetta, joka on joukkuepolun loppupäässä. Joukkuelaiset eivät kuitenkaan olleet halukkaita haastatteluun, joten minun tuli pohtia muita vaihtoehtoja. Samaan aikaan minun tuli myös pohtia uusi näkökulma tutkielmalleni, koska alkuperäinen ajatus nuorten näkökulmasta ei toteutunut. Kävin asiasta ohjaajani sekä Iceheartsin yhteyshenkilön kanssa keskusteluja, ja päädyin haastattelemaan Iceheartsin kasvattajia sekä polun käyneitä nuoria. Yhteystietojen hankintaan sain apua Iceheartsin- yhteyshenkilöiltä. Tutkielmaani sain lopulta sekä kasvattajien että polun käyneiden nuorten näkökulmaa.

Haastattelin tähän tutkimukseen viittä eri henkilöä. Kolme henkilöistä toimii tai on toiminut Iceheartsin kasvattajana, yksi haastateltavista on joukkuepolun käynyt nykyinen kasvattaja ja yksi Icehearts- polun läpikäynyt henkilö. Haastatteluun valitsin mukaan henkilöt tiettyjen kriteerien mukaan, tässä tutkielmassa haastateltavan piti olla kasvattaja tai polun käynyt henkilö, jotta hän osaa kertoa tarvittavat asiat tutkimuskysymyksiini liittyen.

Haastattelut toteutin touko-kesäkuussa 2024 Teamsin välityksellä. Jokainen haastattelu nauhoitettiin ja tallensin tietokoneelleni haastattelutallenteet. Haastattelua edeltävästi toimitin haastateltaville suostumuslomakkeet allekirjoitettavaksi, joissa he antavat suostumuksensa käyttää haastattelumateriaalia tässä tutkielmassa. Haastateltavilla oli myös mahdollisuus missä vaiheessa tahansa perua osallistumisensa tutkielmaan, mutta kukaan ei perunut osallistumisestaan.

Haastattelujen jälkeen litteroin haastattelut. Kallion (2023) mukaan keskeinen osa laadullisen aineiston analyysiprosessia on litterointi, joka tarkoittaa puheen purkamista kirjoitettuun muotoon. Litteroinnin avulla kuvataan kirjalliseen muotoon mitä haastattelussa on sanottu. Haastatteluaineistoja voidaan kerätä erilaisiin tutkimustarpeisiin ja tässä tutkimuksessa olen

kiinnostunut puheen sisällöstä. Kallion (2023) mukaan puheen sisältöä tutkittaessa haastattelun yksityiskohdat, kuten takeltelut tai tauot eivät ole keskeisiä, vaan haastattelun ydin on, mitä kerrottavaa haastateltavalla on tutkittavasta asiasta.

Litteroin haastattelut kuuntelemalla tallenteita uudestaan kohta kohdalta useamman kerran ja kirjoittamalla puhetta ylös mahdollisimman tarkasti. Tässä vaiheessa jätin pois kaikki tunnistettavat tiedot, kuten paikkakunnat ja haastateltavien nimet. Käytössäni oli tässä kohtaa kaksi tietokonetta, toisella koneella pyöritin haastattelutallennetta ja toisella kirjoitin. Pääpaino litteroinnissa oli kirjoittaa tutkimusaiheeseen liittyvät lauseet ja kokonaisuudet ylös. Kun kaikki nämä oli kirjoitettu ylös, tulostin materiaalin itselleni ja kävin kirjoituksia kohta kohdalta läpi. Pohdin tarkasti vastaako kirjoitettu lause tai kokonaisuus tutkimuskysymyksiini.

Aineistoa läpi käydessä muodostin teemoja ja kokonaisuuksia, joiden sisälle yhdistin puheenvuoroja. Teemoittelun tukena käytin eri värisiä kyniä, joiden avulla merkitsin samaan teemaan kuuluvat puheenvuorot. Näin puheenvuorot oli lopulta helpoin yhdistää keskenään saman otsikon alle tietokoneella. Koko teemoittelun prosessin ajan loin myös analyysiä. Näitä muodostamiani teemoja oli tutkielmassani muun muassa joukkueen muodostus, sitoutuminen ja pysyvyys, luottamus ja yhteenkuuluvuus sekä pitkäjänteisyys, aito kohtaaminen ja läsnäolo. Teemoista loin myöhemmin otsikkoja tutkielmani tutkimustuloksiin. Haasteena tässä kohdassa oli, että monessa puheenvuorossa asia liittyi moneen eri teemaan, kuten esimerkiksi luottamus ja pitkäjänteisyys voitiin mainita samassa lauseessa. Tilanteen ratkaisin tutkijana niin, että siirsin puheenvuoron sen teeman alle, jolle se mielestäni enemmän kuuluu.

Jaettuani asiat omien teemojen alle lähdin kirjoittamaan syvällisemmin tutkimustulokset-osiota. Tutkimustuloksiin otin mukaan teoriaa, johon analyysi voi nojata ja josta tulee vahvistusta löytämilleni tutkimustuloksille. Aiemmin muodostamani teemat toimivat otsikoina, ja otsikoita muokkasin työn edetessä kuvailemaan tekstin sisältöä paremmin. Tutkimustulosten jälkeen kirjoitin aineistosta löytämistäni asioista johtopäätöksiä ja lopuksi kirjoitin pohdinnan, jossa palaan vielä kertaalleen tutkimustuloksiini ja tutkimusaiheeseeni.

5.3 Tutkimus- ja analyysimenetelmän valinta ja kuvaus

Tutkimukseni on laadullinen tutkimus eli käytän tutkimuksessani laadullista tutkimusmenetelmää. Puusan ja Juutin (2020, 76) mukaan laadullinen tutkimus tarkastelee yksittäisiä tapauksia, jolloin tutkittavan näkökulma ja haastattelijan yksittäiset havainnot

korostuvat. Laadullinen tutkimus soveltuu Puusan ja Juutin (2020, 77) mukaan tutkimukseen, jossa ilmiötä tutkitaan ihmisen tajunnan, vuorovaikutuksen ja vuorovaikutuksen jäsentämisen kautta. Keskeistä laadullisessa tutkimuksessa on päästä saavuttamaan havaintotaso ja päästä käsiksi tutkittavan aiheen tulkintoihin ja rakenteisiin. Myös Vilka (2021, 118) tuo kirjassaan esille, että laadullinen tutkimus tarkastelee maailmaa merkitysten kautta. Merkitykset ovat ihmisestä lähteviä ja ihmiseen päätyviä ajatuksia, tapahtumia tai päämääriä. Laadullisen tutkimusmenetelmän tavoite on saada tietoa ihmisten omista kokemuksista ja ihmisen kokemasta todellisuudesta. Oletus on, että ihmisen esille tuomat asiat ovat hänelle itselleen tärkeitä ja merkityksellisiä. Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2009, 162) mukaan laadullinen tutkimus perustuukin todellisen elämän kuvaamiseen.

Tässä tutkielmassa tarkoituksena on selvittää ihmisten henkilökohtaisia kokemuksia ja merkityksiä valitsemastani aiheesta teemahaastattelujen avulla. Teemahaastatteluihin olen valinnut tarkoituksenmukaisesti henkilöitä, joilla oletin olevan tietoa ja kokemusta tutkielmani aiheesta. Puusan ja Juutin (2020, 101) mukaan laadullista tutkimusta tehdessä tulee aina huomioida, ettei vuorovaikutus saa olla liian kontrolloitua, koska tutkimuksessa mukana olevien ihmisten sosiaalinen todellisuus on jokaisella erilainen. Laadullisessa tutkimuksessa aineiston keruu ei ole ainoastaan tiedon esille kaivamista ja kokoamista, vaan vuorovaikutusta toisten ihmisten kanssa. Tutkimuksen päämäärä vaikuttaa omalta osaltaan aina siihen, miten tutkija ymmärtää tutkimuksessa mukana olevia ihmisiä ja heidän esille tuomiaan asioita.

Aineiston analyysin toteutin sisällönanalyysinä. Sisällönanalyysin avulla keräsin tietoa ihmisten kokemuksista, ajatuksista ja asioiden merkityksistä. Puusan ja Juutin (2020, 148, 157) mukaan analyysivaiheeseen on keskityttävä huolellisesti, jotta voidaan luoda uutta teoriaa tai tietoa kerätyn aineiston avulla. Analyysivaiheen tarkoitus on luoda aineistosta kokonaisuus, jonka avulla voidaan tehdä tutkittavista ilmiöistä johtopäätöksiä. Analyysivaihe on tutkimuksessa usein myös vähiten ohjattu osuus, koska jokaiseen analyysiin tulee perehtyä yksilöllisesti. Analyysi perustuu päättelyyn ja kietoutuu vahvasti tulkintaan, jossa tarkoituksena on tavoittaa ymmärrys ilmiöstä, jota tutkitaan.

Laadulliseen tutkimukseen ja sisällönanalyysiin liittyy Puusan ja Juutin (2020, 149-151) mukaan useampi vaihe, joita ovat muun muassa aineiston valinta ja siihen tutustuminen, aineiston pelkistäminen ja kategorisointi sekä tulkinta ja tulosten kirjoittaminen sekä tutkimuksen luotettavuuden arviointi. Analyysiprosessi on monivaiheinen ja on joustava,

jolloin tutkimuksen eri vaiheita työestetään osittain päällekkäin. Sisällönanalyysi auttaa tutkijaa järjestämään aineistoa selkeään ja tiiviiseen muotoon, koska usein laadullista aineistoa kertyy runsaasti ja aineisto on usein hyvin laaja ja hajanainen. Sisällönanalyysi tavoittelee aina uskottavaa ja totuudenmukaista tulkintaa sekä perusteltuja ratkaisuja analyysin eri vaiheissa, joihin tarvittaessa voi aina palata.

Puusan ja Juutin (2020,151) sekä Tuomen ja Sarajärven (2009) mukaan ensivaikutelma aineistosta muodostuu usein jo aineiston keräysvaiheessa, jolloin tutkija on esimerkiksi purkanut tallenteita ja kirjoittanut muistiinpanoja. Varsinainen analyysi aloitetaan käymällä aineisto moneen kertaan läpi ja aineistoa tarkastellaan kokonaisuutena sekä erikseen toisistaan. Aineiston lukuvaiheessa voi kirjata tehtyjä havaintoja, jolloin tutkija voi jäsenellä esille nousevia merkityskokonaisuuksia ja pohtia, antaako aineisto alustavan vastauksen tutkimuskysymyksiin. Alkuvaiheen jälkeen aineisto pelkistetään, jolloin aineisto pilkotaan osiin ja aineistoa tarkastellaan yksityiskohtaisesti. Tässä vaiheessa aineistosta voi ryhmitellä samankaltaisia asioita keskenään. Pelkistämisen jälkeen merkityt asiat teemoitellaan, eli yhdistellään asioita keskenään ja pyritään löytämään eri luokkien välillä samankaltaisuuksia. Teemat voivat olla etukäteen suunniteltuja tai teemat voivat muodostua myös aineiston purkuvaiheessa. Tutkimuskysymykset toimivat hyvänä tienviittana teemoittelulle, koska esille nostetaan olennaiset asiat liittyen tutkimuskysymyksiin. Teemoittelun jälkeen muodostetaan alakategoriat ja ne nimetään tutkittavan ilmiön ominaisuuden perusteella. Teemoja ja alakategorioita yhdistellään ja näille nimetään yläkategoria, jonne liitetään useampi samaa tarkoittava asia. Tiivistettynä analysoinnin tarkoitus on siis nostaa esille olennaiset asiat liittyen tutkimuskysymyksiin. (Puusa & Juuti 2020, 151-154; Tuomi ja Sarajärvi 2009).

Tuomen ja Sarajärven (2009) mukaan sisällönanalyysissä tärkeää on pysyä aiheessa koko ajan ja etsiä analyysin tuloksena olennaisia asioita tutkimuskysymyksiin liittyen. Puusan ja Juutin (2020, 151-155) mukaan analysoinnin jälkeen tulokset tulee selittää ja tulkita. Selitys ja tulkinta syntyy aineiston uudelleenyhdistämisestä ja erittelystä, jonka lopputuloksena syntyy tutkimustuloksia ja johtopäätöksiä. Tutkimustulokset kokoavat yhteen pääasiat ja auttavat vastaamaan asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Tutkimustulosten ja johtopäätösten kautta tutkija esittää asiat, joita tutkimuksen kautta on löytänyt, eli mitkä ovat vastaukset tutkimuskysymyksiin.

5.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Vilkan (2015, 1, 43) mukaan tutkimuksen eettisyyteen liittyy sovittujen sääntöjen noudattaminen. Tutkimustulosten esittäminen edellyttää rehellisyyttä ja huolellisuutta. Tutkielman kirjoittamisessa tärkeää on kunnioittaa tutkielman kohderyhmää ja tarkastella tutkielmassa esille tulevia asioita neutraalista näkökulmasta.

Puusa ja Juuti (2020, 143, 175) käsittelevät kirjassaan tutkimuksen luotettavuutta, uskottavuutta ja eettisyyttä. Luotettavuutta osoittaa tutkijan vakuuttava toiminta tutkimusprosessin aikana. Tutkijan tulee osoittaa ja perustella käyttäneensä oikeanlaista lähestymistapaa ja tutkimusmenetelmää tutkimuskysymystä ratkaistaessa. Uskottavuus liittyy siihen, miten hyvin kollegat ja muut ihmiset hyväksyvät tutkimuksen tulokset ja miten lukijat luottavat tulosten paikkansa pitävyyteen. Uskottavuutta lisää asianmukainen aineiston kerääminen ja huolellinen aineiston analysointi. Eettisyys varmistetaan noudattamalla tutkimusprosessin ajan eettisiä periaatteita, jotka osaltaan takaavat tutkimusmenetelmän ja analyysitavan sekä koko tutkielman onnistumisen. Keskeistä luotettavuuden saavuttamisessa on, että tutkija esittää monipuolisesti tutkimusprosessinsa lukijoille ja päästää lukijat mukaan siihen maailmaan, johon tutkija itse on prosessinsa aikana syventynyt.

Puusan ja Juutin (2020, 175) mukaan tutkimuksen tulee aina saada hyviä asioita aikaan sen kohteena oleville ihmisille, eikä tutkimuksesta saa koskaan aiheutua haittaa sen kohteena oleville ihmisille. Nämä asiat tulee huomioida erityisesti silloin, kun tutkimuksen aihe on arka. Koen oman tutkimusaiheeni olevan arka, mutta noudattamalla tutkimuksen luotettavuutta, uskottavuutta ja eettisyyttä saan aikaan hyviä asioita kohderyhmään liittyen; tutkimustulokseni tuottaa uutta ja tärkeää tietoa syrjäytymisestä ja sen ehkäisemisestä.

Omassa tutkielmassani eettisyys ja luotettavuus liittyy määriteltyjen periaatteiden noudattamiseen ja niiden kunnioittamiseen. Haastattelujen alussa haastateltava on saanut tarpeelliset tiedot tutkimuksesta ja haastateltavilla on ollut mahdollisuus esittää lisäkysymyksiä. Haastateltavilla on ollut mahdollisuus myös perua osallistuminen tutkimukseen missä vaiheessa tutkimusta tahansa. Aineistosta olen poistanut tunnistetiedot kuten nimet, paikkakuntatiedot ja muut tunnistettavat tekijät. Keräämäni aineistoa olen säilyttänyt salasanojen takana ja poistanut aineiston tutkielman valmistuttua. Tutkielmani luottavuuden todistan kertomalla mitä ja miten olen tämän tutkimusprosessin aikana tehnyt, ja miten tutkimustulokset ovat muodostuneet. Olen kirjoittanut auki tutkimusprosessini alusta alkaen, siitä lähtien miten päädyin aiheeni valintaan.

6 Tutkimustulokset

Tässä luvussa esittelen tutkimustulokseni. Tämä luku on jaoteltu analyyseissä esille tulleiden teemojen mukaan, joita ovat Iceheartsin joukkueen muodostus, kasvu- ja kehitysympäristön haasteisiin vaikuttaminen, nuoruus ja itsenäistyminen, syrjäytymistä ehkäisevän työn keskeiset painopisteet sekä verkostoyhteistyö.

6.1 Varhainen tuki ja Iceheartsin joukkueen muodostus

Tutkimustulosteni mukaan tärkeä käännekohta lapsen elämässä syrjäytymisen ehkäisemisen näkökulmasta on ollut päästä mukaan Iceheartsin joukkue toimintaan, koska tällöin päästään ajoissa vaikuttamaan lapsen asioihin.

Varhainen tuki

- Joukkue toiminnan pariin pääseminen varhaisessa vaiheessa ehkäisee lisäongelmien syntymistä myöhemmässä vaiheessa
- Joukkueeseen valitaan lapsia, joiden katsotaan hyötyvän toiminnasta, erityinen merkitys on lapsen tuen tarpeilla

Taulukko 1 Varhainen tuki

Tässä tutkielmassa kaikki haastateltavat kytkeytyvät järjestötoimija- Iceheartsiin (2023), joka on rakentanut toimintansa perustumaan kokonaisvaltaiseen ja pitkäkestoiseen työskentelyyn lapsen asioita ja tilannetta edistäen. Jokainen haastateltavani kertoi, että Iceheartsin työskentelyn avulla on päästy vaikuttamaan positiivisesti nuorten kasvuun ja kehitykseen.

"... uskon siihen, et on oikeesti päästy vaikuttamaan heidän elämänlaatuun, että se on menny parempaan suuntaan" (H2)

Iceheartsin työ jaetaan kasvattajien mukaan neljään eri osa-alueeseen:

H4: "Koulutyö, yksilötyö, pienryhmätyö, joukkue työ, perhetyö" (H4)

Joukkueen lasten valintoja on tehty kahdella eri tavalla; kasvattajille on valittu lapset osittain valmiiksi ennen joukkue toiminnan aloittamista, tai kasvattaja itse on valinnut lapsen omaan joukkueeseensa alusta alkaen. Kaksi haastateltavistani kertoi, että itse kasvattajan on tärkeää itse päästä mukaan lasten valintaprosessiin, koska kasvattajalla on omat näkemyksensä,

tietonsa ja taitonsa siihen, millainen lapsi joukkue toiminnasta hyötyy. Valinta-arviointia tehdään lasten ollessa esikouluikäisiä ja yleensä arviointia tehdään yhteistyössä päiväkodin henkilökunnan kanssa. Käytännössä valintaprosessissa kasvattaja seuraa lasten päivän kulkua ja kiinnittää huomiota esimerkiksi lapsen käyttäytymiseen. Havaintojen perusteella kasvattaja arvioi lapsen tuen tarpeita.

” Miten mä oon valinnu mun pojat et ollaan menty sinne eskariin niin mä katoin niitä siellä pihalla ja katoin et miten ne niinku toimii salissa ja sit mä sanoin niinku sille päiväkodin opettajalle, että nää vaikuttaa ja sit se on kertonu, että ok nää on hyviä valintoja koska näillä on tätä, tätä ja tätä.” (H1)

Jupin (2011) mukaan yhteistyö eri verkostojen kanssa on ensiarvoisen tärkeää, sillä siellä nähdään ja seurataan lähes päivittäin lasten arkea. Haastatteluiden perusteella kasvattaja antaa suuren merkityksen sille, miten päiväkodin henkilökunnan näkökulmasta esikouluvuosi on mennyt, koska henkilökunnalla on lasten kanssa kokemuksia läpi vuoden. Kokemusten perusteella henkilökunnan on helppo kuvailla monipuolisesti lapsen käyttäytymistä ja esimerkiksi myös perheolosuhteita.

H1: ”Toki niinku otin huomioon mitä se päiväkodin opettaja sanoo, koska silläkin on merkitys tietenkin että tietää miten se eskari vuosi on mennyt”(H1)

Valintoja tehdessä tärkeää on ollut antaa esikoulun henkilökunnalle tietoa siitä, mikä Icehearts on. Tieto auttaa esikoulun henkilökuntaa kartoittamaan kuka heidän mielestään hyötyisi joukkueen toiminnasta ja tällöin joukkueeseen saadaan toiminnasta parhaiten hyötyvät lapset.

H3: ”... yhteistyössä alueen kiertävien lastentarhaopettajien kanssa ja varhaiskasvatuksen ammattihenkilöiden kanssa, ja näiden jotka niitä ryhmiä veti – kerroin että tämmönen joukkue tulee alueelle ja että me sitoudutaan näin pitkäksi aikaa ja tehdään tämmöisiä ja tämmöisiä asioita. Aika usein siellä henkilöstöllä oli ajatus kuka siitä meidän toiminnasta vois hyötyä kun ne tuns lapset ja perheet.”(H2)

Kasvattajan rooli on myös kertoa, että joukkue toiminnan painotus on urheilussa. Lapsille, jotka eivät pitäneet urheilusta, tuli etsiä muita tukikeinoja, koska joukkueen taival urheilun parissa on kuitenkin pitkä.

”... nää jotkut lapset ei ollu ollenkaan kiinnostunu urheilusta - pelkkä valintaperuste ei voi olla sen takia, että - että - että koulussa menee tosi huonosti, koska meillä on työssä sitten niinkun muutakin tässä pitkässä ajanjaksossa” (H3)

Kasvattaja ei valintoja tehdessään ole aina pyytänyt esitietoja lapsista etukäteen, koska tiedot saattavat vääristää valintatilannetta. Kasvattaja haluaa tilanteen olevan mahdollisimman neutraali ja tällöin parhaaksi keinoksi nähtiin ensin lasten tarkkaileminen ennen henkilökunnan kanssa keskustelua.

”Mä pyysin ettei kerro (esitietoja), koska mä halusin itse niinku vähän myös nähä sen että minkälaisia lapsia siellä on, koska esitiedot sitte taas niinku vääristää tosi paljon – että kun joku voi vaikka olettaa että ADHD niin se hyppis seinille tai mitä vaan niin että mä halusin niinku itte nähdä” (H1)

Joukkueen kasvattajalle on aiemmin myös valittu osittain lapset valmiiksi joukkueen aloitusta varten, eikä tämä ole kasvattajien mielestä ollut paras vaihtoehto työskentelyn aloittamiseen. Kasvattajille tärkeää on, että ovat tavanneet tai nähneet lapset ennen työskentelyn aloittamista.

”... optimitilannehan on ku me aloitetaan tää kahdentoista vuoden taival on se, että sä tietyllä tavalla edellisenä keväänä ku lapset menee kouluun, niin päästäisiin sinne eskariin niinku tietyllä tavalla tutustumaan heihin ja katsomaan ne toimii siellä ja sitten keskustelemaan just niinku varhaiskasvatuksen opettajien kanssa sinne ja sitten mahdollisesti jos se on, on niinku sosiaali - sosiaalipiirissä niin sanotusti, niin tota heidän kanssa keskustella, mut sitten mun tilanne, tilanne oli kun mä aloitin niinku syksyllä niin mul lyötiin käytännössä kahdeksan nimeä valmiiks niin koulun opettajat, rehtori, kuraattori sekä psykologi oli niitä silloin tota noin niin vähän niinku jo miettiny valmiiks – oon antanu siitä palautteen ja nykyään se meneeki sit eri tavalla” (H4)

Kasvattajan rooli korostuu jo joukkueen valintaprosessissa ja joukkue toiminnassa aloittaminen on lapsen näkökulmasta tärkeä elämäntilanne ja käännekohta, koska lapsi pääsee tuen piiriin ja saa apua ja tukea tilanteeseensa. Kasvattajan näkökulmasta on tärkeää, että kasvattaja itse saa koota joukkueensa, koska kasvattaja itse tietää millaiseen toimintaan joukkue on tarkoitettu ja millaiset lapset toiminnasta hyötyvät. Tärkeitä yhteistyökumppaneita ovat esikoulun henkilökunta, ja yhteistyöllä joukkueeseen saadaan valittua toiminnasta hyötyvät ja sitä tarvitsevat lapset.

6.2 Kasvu- ja kehitysympäristön haasteisiin vaikuttaminen

Juntusen (2023) sekä Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen (2022) mukaan nuoren kasvu- ja kehitysympäristöllä on suuri merkitys nuorten elämäntapaan, koska elinolot, opitut tavat ja terveystottumukset vaikuttavat nuoreen koko hänen elämänsä ajan. Juntusen (2019) mukaan toimijuus vahvistaa nuorten kokemusta vallasta ja vaikuttaa nuorten minäpystyvyyteen. Nuoret ovat tuoneet esille, että muun muassa harrastusyhteisöt ovat merkityksellisessä asemassa elämäntavassa, koska harrastusyhteisö luo yhteenkuuluvuuden tunnetta.

Kun lapsi pääsee tuen piiriin varhain, on sillä suuri ennaltaehkäisevä merkitys lapsen ja myöhemmin nuorten elämässä, koska tuen avulla voidaan ehkäistä myöhemmin syntyviä lisäongelmia. Iceheartsin joukkueeseen valituilla lapsilla on useita erilaisia ongelmia ja haasteita kasvu- ja kehitysympäristössään. Yleisimmät haasteet tutkimukseni mukaan liittyvät käytösoireisiin, elämän heikkoihin lähtökohtiin, yksinhuoltajaperheeseen ja perheen huonoon taloudelliseen tilanteeseen sekä kouluongelmiin. Lisäksi haastatteluissa ilmeni, että myös lasten liikkumattomuus on tänä päivänä suuri tuen tarve. Joukkueeseen valitsemisen prosessia ja lasten tuen tarpeita on tärkeä tuoda esille ja käydä läpi, jotta lapsia osataan ohjata oikeanlaisen tuen piiriin jo varhaisessa vaiheessa, enne varsinaisten ongelmien syntymistä.

Erilaiset käytösoireet

- Kasvattaja tukee lapsia ja nuoria erilaisissa tilanteissa ja on tärkeä läsnäoleva ja tasapainoinen aikuinen
- Tuen tarpeet liittyvät erityisesti neuropsykiatrisesti oireileviin lapsiin ja nuoriin
- Oireilun vuoksi syntyneet hylkäämisen kokemukset - Icehearts pystyy luomaan toiminnallaan korjaavia kokemuksia

Kotiympäristö

- Erityisesti yksinhuoltajaperheissä on todettu olevan tuen tarpeita; vanhempien jaksamattomuus tai kyvyttömyys huolehtia lapsesta tai nuoresta, taloudelliset haasteet
- Asuinalueen vaikutus tuen tarpeisiin - joukkue toimintaa asuinalueen tarpeiden mukaan

Koulu

- Kasvattaja osallistuu aktiivisesti lasten ja nuorten koulunkäyntiin esimerkiksi työskentelemällä luokassa ja auttamalla läksyjen teossa
- Tuttu ja turvallinen aikuinen paikalla myös kouluympäristössä

Taulukko 2 Kasvu- ja kehitysympäristön haasteet

Erilaiset käytösoireet tuen tarpeina tulivat esille jokaisessa haastattelussa. Käytösoireet aiheuttavat ongelmia ja haasteita lapsen arkeen ja käytösoireiden myötä voi syntyä esimerkiksi väkivaltatilanteita, joihin lapsi tarvitsee aikuisen tukea.

”Varmaan sen takia pääsin että mä oon koulussa ollu aina aika vilkas. (H1)

”... kun ne tuli niinku koulun näkökulmasta niin niin siellä oppitunneilla ihan niinku puhdas ei pystynyt keskittymään, se oli niinku se ihan ensimmäinen mikä pisti silmään että oli niinku semmoista väkivaltakäytöstä.” (H2)

”... käytösongelmaisia poikia -- jälkeenpäin selvis että kahdella oli ainakin ADHD-dignooosi sitten ja löytyi sitte kaikennäköstä muutakin eikä ehkä tiedetty mitä kaikkea siel oli ” (H3)

Vilkkauksen lisäksi haasteena voi olla myös äkkipikaisuus tai aggressiivisuus. Kasvattajan tärkeä tehtävä on olla läsnä, ja auttaa käytösongelmaista lasta opettelemaan elämää haasteiden kanssa. Kasvattaja on tärkeä tuki myös silloin, kun asioita lähdetään selvittämään muiden kanssa. Käytöshaasteista kärsinyt nuori kokee kasvattajan läsnäolon olleen tärkeä ja onkin hyvin tärkeää, ettei haasteita kärsivää lasta jätetä yksin, koska lapsi ei pärjää haasteidensa kanssa yksin. Läsnäolo ja käytösongelmien kohtaaminen luo lapselle turvaa.

”... jos mulla tuli joku niinku raivari tai itkupotkuraivari niin sanotusti, niin se (kasvattaja) oli kuitenkin siis siinä, että jos jossain koulussa tai siellä päiväkodissa niin jos mulla tuli joku raivari niin siellä ei välttämättä ollu kukaan aikuinen läsnä, että siinä saatto mennä useampi minuutti ennen kuin joku liittyi siihen – kasvattaja oli siellä niinku läsnä ja aina niinku puuttu tilanteen mukaan niinku mitä sanoisin niinku arvioi tilannetta ja niinku puuttui siihen niinku parhaimmin miten näki - että se saatto vetää siitä niinku poikki molemmilta lapsilta, ottaa sivuun ja keskustella että se oli kuitenkin siellä aina niinku tukena ja varmistamassa että kaikilla on niinku hyvä olla ja turvallista.” (H1)

”Mulla oli ollu lapsena vähän vaikea olla tota ihmisten kanssa tulla tekemisiin ... että mulla oli sopeutumisen kanssa tuossa nuorena, muun muassa se näky siinä, että mä saatoin tosi usein riidellä tai olla jonkun näköisessä tappelussa jonkun toisen nuoren kanssa – että siellä oli joku saattanu vähän häiritä niin sitte tota saattoi aika nopeesti olla silleen että no niin nyt se tuli ja tinttasi, että mulla oli noita vihanhallintaongelmia aika pitkään tossa nuorena – saatoin tönäistä tai huiskaista kädellä jonnekin suuntaan vaan että oli sellaista aggressiota” (H5)

”Tuli kielellisellä perusteella mukaan kun puhui tosi huonosti suomee ja sit oli yks tosi vetäytyvä lapsi – persoonallisia kaikki, kyllä kaikki oli semmosia vilkkaimmasta päästä olevia poikia, semmosii tosi eläviäisiä – sitten oli pari aika väkivaltaistakin siin ahussa” (H3)

Tässä tutkimuksessa heikot lähtökohdat elämään tarkoittavat traagisia tapahtumia lapsen elämässä, vanhempien heikentynyttä kykyä huolehtia lapsestaan ja vähävaraisuutta. Nämä asiat vaikuttavat suuresti lapsen kasvuun ja kehitykseen aiheuttaen tuen tarpeita. Lämsän (2009) väitöskirjan mukaan vanhempien kykyyn huolehtia lapsistaan vaikuttaa vanhempien oma heikentynyt elämäntilanne, jolloin vanhemmat eivät pysty huolehtimaan lapsen tasapainoisesta ja terveestä kasvusta, eivätkä lapsen kokonaisvaltaisesta hoivasta ja huolenpidosta. Pösön (2006, 98) mukaan vanhemmuuden vaikeudet eivät ole yhteiskunnassamme uusi asia ja ajankohdasta riippuen vaihtelee, millaisiin asioihin milloinkin puututaan ja mitä seurataan, mutta vanhemmuussuhteita kuitenkin tarkastellaan jatkuvasti yhteiskunnassamme.

”Mun joukkueessa isoin tämmönen yhtenäinen tekijä oli, että mulla oli valtavasti yksinhuoltajaäitien monilapsisista perheistä olevia lapsia, joilla oli siihen päälle vielä tämmösiä nepsy tota niin neuropsykologisen puolen haasteita ja diagnooseja ja sitte oli tämmöstä sosiaalisten taitojen vajavaisuutta, että ei osattu millään tavalla toimia ikätovereidensa kanssa ja sit paljon maahanmuuttajia - osa tuli sitten niinku just esimerkiksi sosiaalitoimen kautta, jolloin tiedettiin että siellä on jos jonkun näköistä haastetta sitten perheen arjessa, rumia erotilanteita - toinen vanhemmista tai molemmat vanhemmat kuollu ja oli sijoitettu perheeseen – aika alhainen se ponnistulauta elämään on” (H3)

”Yhessä perheessä oli semmoinen traaginen tapahtuma, että tota äiti oli, äiti oli tota menehtynyt oman käden kautta sitten siinä ja sen takia tää lapsi reagoi erittäin voimakkaasti silloin alkuun” (H4)

”... yksittäiset niinku keskittyminen, ja käyttäytyminen ja siis semmonen että niin kuin tietyllä tavalla ei ole saanu semmoisia miesmallia käytännössä niinku elämässä ollenkaan – että se oli niinku ne lähtötilanteet ja sitte siinku vanhempien puolesta oli just niinku vähävaraisuus ja tietyllä tavalla se monilapsinen perhe myös ja maahanmuuttajatausta” (H2)

Myös asuinalue vaikuttaa lapsen elämän lähtökohtiin. Usein samoille asuinalueille kerääntyy samoista ongelmista kärsiviä perheitä, jolloin ongelmat kasaantuvat tietyille asuinalueille ja alueille tarvitaan tällöin enemmän tukea. Thompson ym. (2014) ovat myös tutkimuksessaan tuoneet esille, että syrjäytymisriskissä olevien nuorten kokoontuminen samalle asuinalueelle

lisää riskiä ei-toivottuun käyttäytymiseen. Tässä tutkielmassa ei-toivottu käytös liittyy omaan itseensä kohdistuvaan haitalliseen käyttäytymiseen, jolloin asuinalueen nuorten kanssa työskentelyyn tulee kiinnittää erityistä huomiota.

”.. asuinalue, sen alueen tietyt ongelmat niin tota sen takia se toiminta laitettiin sinne” (H4)

Yksinhuoltaperheissä saattaa esiintyä taloudellisia haasteita, eikä perheissä pystytä panostamaan tällöin lapsen harrastuksiin. Harrastustoiminta ylläpitää muun muassa lasten ja nuorten sosiaalista verkostoa, joka ehkäisee syrjäytymistä. Taloudellisten haasteiden lisäksi perheissä saattaa olla muitakin haasteita, ja yksinhuoltajat tarvitsevat tilanteeseensa erityistä tukea ulkopuoliselta aikuiselta selvitäkseen arjestaan lapsen kanssa. Paanasen ym. (2019) mukaan toimeentulon vaikeudet lisäävät lasten ja nuorten riskiä syrjäytyä. Syrjäytyneiden nuorten vanhempien on usein todettu olevan köyhiä tai alhaisesti koulutettuja.

Tutkimuksessani ilmeni, että useat joukkueen lapset tulivat yksinhuoltajaperheestä.

”Yhdessä perheessä silleen että äiti aika heikko ei pysty asettaan rajoja lapselle ja sit isä on vähän miten on mukana ja toisessa sit taas äiti on myös niinku yksinhuoltaja niin ei saa lastaan edes niinku eskariin päivisin jos lapsi pistää vastaan ni ehkä semmoset oli ehkä niinku ne hyvät perusteet minkä takia vois ottaa tähän näin” (H1)

”Vaana kahdessa perheessä oli silleen et oli ikään kuin molemmat vanhemmat siellä ja loput oli sitte joko jollain yhteishuoltajuudella tai yksinhuoltajuudella – perheet oli kuitenkin mun silmään - ihan pystyviä ainakin mun silmään, niin hyvin tehdään kuin vaan voi semmosten tarvitsevien lasten kanssa”(H3)

Kouluongelmat ovat yleisiä erityistä tukea tarvitsevien lasten keskuudessa ja kasvattajan työajasta suurin osa menee koulutyön parissa. Kasvattajan kanssa tehdään yhdessä koulutehtäviä, ja kasvattaja vierailee luokissa avustajana. Kasvattajaa voidaan hyödyntää myös erilaisissa koulun tapahtumissa ja leirikouluissa silloin, kun opettaja ei pärjää luokan kanssa. Hämäläinen ja Matikainen (2018) ovat tutkimuksessaan tuoneet esille, että lasten ja nuorten saama tuki koulunkäyntiin on ollut riittämätöntä. Lapset ja nuoret tarvitsevat tukea koulunkäyntiin, jotta selviytyvät siitä ja jotta pääsevät tulevaisuudessa mukaan työelämään. Hämäläisen ja Matikaisen (2018) mukaan yleiset koulunkäynnin ongelmat syntyvät käytöshäiriöistä, oppimisvaikeuksista tai päihteidenkäytöstä. Useinkaan lapset ja nuoret eivät saa riittävää tukea ongelmiinsa, jolloin koulunkäynti voi jopa keskeytyä.

”...koulutehtävät on tehty kasvattajan kaa, sitte niinku ylipäättään auttanu siinä niinku arjessa siellä, et ilman Iceheartsia vois ehkä olla toisenlainen, niinku silleen hienosti sanottuna että en tiedä miten koulun olis käyny ja kaikki tämmöset.” (H1)

” Mulla oli alkuvuosina paljon lapsia erityisopettajan kautta, jotka totes ettei kotona pystytä niinku kielen vuoks auttamaan läksyissä ja muissa ja tää tippuu niinku äkkiä kelkasta jos ei jotain apua tai tukitoimia tuu – en mä miettinyt niinkään et onko kyseessä liikunnallinen lapsi ja hyötyykö se tästä meidän joukkue toiminnasta vaan enemmän niinku pohdin sitä niin päin, että mikä se lapsen ja perheen haaste on ja pystynkö mä esimerkiksi mun arkitoiminnassa niinku tekemään mitään sen eteen”(H2)

Koulussa oppilaille on tärkeää, että paikalla on tuttu aikuinen, jolle voi tarvittaessa mennä puhumaan. Tuttu aikuinen luo lapsille turvallisuutta ja edistää yhteenkuuluvuuden tunnetta.

”... koulun pihalla on tuttu aikuinen jo niinku viime vuosilta ja hiljaisemmatkin tytöt ja pojat uskaltaa tulla tota niin moikkaamaan ja vähän kysymään sit jos tarvitsee jotain”(H3)

Koulunkäyntiin liittyen pitkäaikaiset kasvattajat ovat todenneet, että aika on muuttunut; nykyään lapset jäävät herkemmin pois koulusta ja lapsia on vaikeampi saada lähtemään kouluun. Tämän päivän kasvattajat joutuvat tekemään enemmän töitä lasten ja nuorten koulunkäynnin onnistumiseksi. Nurmen ym. (2018) mukaan erityisesti poikien ja nuorten miesten keskuudessa kouluviihtyvyys on laskenut, joten siihen tulee kiinnittää erityistä huomiota.

”Tää on ehkä semmonen muutos mikä on tullu tässä kymmenessä vuodessa et musta tuntuu , että herkemmin lapset jää sit pois et niit on vaikeempi saada kouluun nykyään. Kun noi (muut kasvattajat) on just puhunu kun ne on joutunut sohvan tai sängyn pohjalta hakemaan kouluun noita niin mun ei kyllä oikein sellaista tarvinnut koskaan tehdä.” (H3)

Vaikka Iceheartsin joukkue perustetaan lasten ollessa hyvin nuoria, voi joukkueeseen liittyneellä lapsella olla taustalla jo useitakin tilanteita, jolloin lapsi oli laitettu pois joukkue toiminnasta. Icehearts luo toiminnallaan näille lapsille ja perheille korjaavia kokemuksia, koska Iceheartsin joukkueesta ei ketään laiteta pois käyttäytymisen takia. Korjaavien kokemusten luominen on tärkeää, koska esimerkiksi Thompsonin (2014) mukaan vahingolliset elämäntavat, tässä yhteydessä harrastuksen puuttuminen, lisäävät syrjäytymisen riskiä.

”... kyllähän me sitten sitoudutaan kuitenkin aina, että me ei niinku ketään pois laiteta – ensimmäinen valinta oli semmoinen että äiti ihmetteli siinä palaverissa että no mitäs sitte kun tulee se ensimmäinen kerta kun tää lyö ja potkaisee jotain ja tulee tappelu niin otetaanko se täältäkin (pois) – se oli jalkapallosta ja painista lentäny pihalle jo kuusvuotiaana”(H2)

Käyttäytymisen haasteiden lisäksi kasvattajat kokevat liikkumattomuuden suurena tuen tarpeena tässä digitalisaation kyllästävässä yhteiskunnassa. Joukkue toiminnan myötä lapset ja nuoret saavat säännöllistä liikuntaa.

”Ehkä yleisin ongelma on on toi liikunta että pojat jaksaa pelata jalkapalloa tosi paljon ja tuolla pihalla olla kun on hyvät säät ja näin, mutta sitte ehkä se että kun puhelimia ei - ei saa käyttää meidän iltapäiväkerhossa niin sen huomaa välillä kun ne haluis vaan sen puhelimen kaa vaan olla niin se on ehkä semmonen niinku nykyajan ongelma” (H1)

”Ja tietysti tämmöinen hikiliikunta. Siinä on tämmöinen kansanterveydellinen puoli.” (H3)

6.3 Nuoruus ja itsenäistyminen

Koulunkäyntiin, itsenäistymiseen sekä aikuisen läsnäoloon liittyvät tuen tarpeet jatkuvat edelleen lapsen kasvaessa ja kehittyessä. Nuoruudessa ei niinkään enää tarvita kasvattajan fyysistä läsnäoloa, mutta tieto pysyvän aikuisen läsnäolosta on tärkeää myös nuorille.

<h4>Koulunkäynti</h4>	<ul style="list-style-type: none"> • Kasvattaja on tukena siirtymävaiheessa kun nuori siirtyy alakoulusta yläkouluun • Kasvattaja on myös yläkoulussa mukana arjen koulutyössä nuorten tarpeiden mukaan • Ammatinvalintaan liittyvä tuki; kasvattajan tuki tulevaisuuden pohdinnassa
<h4>Itsenäistyminen</h4>	<ul style="list-style-type: none"> • Kasvattaja toimii tukena kun nuori itsenäistyy; asioinnit, kulkemiset, oman asunnon hankinta • Päihteidenkäytön tuki ja ohjaus
<h4>Aikuisen läsnäolon tarve</h4>	<ul style="list-style-type: none"> • Myös nuori tarvitsee elämässään tutun ja turvallisen aikuisen, joka on hänen tukenaan erilaisissa asioissa ja tukee samalla myös nuoren perhettä tarpeiden mukaan

Nuoruudessa nuori tekee yhä enemmän itseään koskevia valintoja ja ohjaa itsenäisesti omaa kehitystään. Nuoruus on erityisesti myös haavoittuvuuden aikaa (Nurmi ym. 2018), jolloin erityistä tukea tarvitsevat nuoret tarvitsevat erityistä ohjausta. Tutkimustulosten mukaan nuoret kokevat tässä elämänvaiheessa tärkeäksi kasvattajan läsnäolon ja kokemuksen siitä, että kasvattaja on olemassa heitä varten.

”Meidän tilanteessa on vielä kivempi kun meidän kasvattaja on meidän elämässä vieläkin.” (H1)

”... onhan se niinku tosi paljon niinku vaikuttanut siihen että millainen mä oon tänään” (H5)

Tuen tarpeiden muoto osittain muuttuu, kun lapsi kasvaa ja kehittyy. Nuori ei enää haastattelujen perusteella kaipaa samanlaista kasvattajan fyysistä läsnäoloa, mutta nuori tarvitsee edelleen aikuista, jolta voi kysyä tarvittaessa ohjeita ja neuvoja ja joka on nuorten tavoitettavissa. Nuorille merkityksellistä on tuttu ja pysyvä aikuinen.

”Nytte kun tähän ikään on tultu niin 20 vuotta tuntenu sen meidän kasvattajan ni kyllähän se niinku vähän toinen fajia on ... On se joku kelle voi niinku aina puhua ja kertoo omista asioista. Sitte ku saa sen luottamussuhteen yhteen henkilöön, ni se on helppo ku se sitte oikeasti on siihen asti, että sä olet täysi-ikäinen. Verrattuna siihen et mitä huomaa vaikka tuolla lastensuojelussa niin vaihtuu noita paikkoja, vaihtuu ohjaajat ja kaikki ...” (H1)

”... no ihan selkeesti niinku se vaihe kun siirryttiin ala-asteelta yläasteelle millon niinku huomasin et moni oli aikalailta hukassa ja etsi koulussa sitä omaa paikkaa... mut sit mä sanoin just niille että tota että vaiks koulu vaihtuu, kaverit vaihtuu, opettajat vaihtuu niin minä olen, mä olen kuitenkin siellä koulussa, että mä olen se sama tuttu ihminen edelleen.”(H4)

Myös nuorille on tärkeää aikuisen läsnäolo. Juntusen (2019) mukaan nuoret rakentavat elämänsä ja hyvinvointiaan myös muiden ympärillä olevien ihmisten ympärille. Juntusen (2019) mukaan nuoret haluavat jakaa kokemuksiaan heidän elämäänsä linkittyville ihmisille ja kokevat itse saamansa avun hyvinvoinnin ja hyvän elämän edellytykseksi.

”Kasvattaja kyseli viikoittain miten menee, kysy että haluanko et tulee sinne koululle ja näin, mutta ehkä jotenkin siinä yläasteella ei tarvinnu samalla lailla sitä tukea, mut sit kyl me välillä tehtiin kasvattajan kans niin, et mä soitin sille et voidaanko nähdä ja tehdä tehtäviä niin tehtiin sitte sen kanssa niitä että sai hoidettua alta pois.” (H1)

”...muutamat otti niinku yhteyttä ihan niinku nuoret otti, että mulla on koulussa vähän vaikeaa ja sit muutamat perheet otti, että kaveri ei nyt herää tonne kouluun kun se on vähän vapaampaa se yläasteen maailma kuitenkin – niin muutaman niinku joutusin viemään, aina viemään kouluun ja jonkun kans sit teki enemmän koulutehtäviä ja ja piti vaan huolen että se niinku menee sinne ja käy sitä.” (H4)

”Alakoulun jälkeen mun koulutyön osuus jäi aika paljon pienemmäksi, Olin mä tietty muutamien nuorten koulunkäynnistä huolissani, mut mä hoidin sen silleen että mä kysyin treenien yhteydessä miten menee ja miten kulkee, voiko auttaa jne.” (H3)

”Pidetään (yhteyttä) ihan sen mukaan miten nuoret tahtoo. Onneks nykypäivänä toi yhteydenpito kaikkien erilaisten sosiaalisten medioiden palveluiden kans on iisiä – ne näkee kuitenkin toisiaan ja kertoo mulle vähän mitä kaikille kuuluu – ei nyt ihan viikoittaista yhteydenpitoa mut kuukausittaista yhteydenpitoa niinku vieläpä varsinkin nyt kun siellä valmistutaan ja ja etsitään työpaikkoja pyydetään mua suosittelijaksi ja muuta niin niistä ne joutuu vähän niinku palaamaan” (H2)

Kasvattaja seuraa yhtenä nuoren läheisenä henkilönä nuorten poissaoloja ja tarvittaessa puuttuu tilanteeseen. Kasvattajan tuki on merkityksellistä, koska vanhemmat eivät välttämättä kykene poissaoloja omien haasteidensa vuoksi seuraamaan ja ilman kasvattajaa nuori voisi jäädä tilanteeseen yksin ja siitä voisi aiheutua lisäongelmia myöhemmässä vaiheessa. Lämsän (2009) mukaan vanhempien puutteellinen kyky huolehtia lapsestaan voi johtaa tilanteeseen, jossa perheongelmat periytyvät ja altistavat syrjäytymiselle nuoren elämän myöhemmässä vaiheessa. Tämän vuoksi onkin tärkeää, että kasvattaja on tukemassa nuorta hänen tilanteessaan.

”Yhdelläkin oli sitten semmoinen tilanne, ettei vanhempia kiinnostanu yhtään että mitä pojan elämässä tapahtuu niin siellä oli päässyt ota poissaolot semmoisiksi että eihän se mulle ikinä mitään sanonut muuta kuin et kaikki menee hienosti ja tota niin niin sitt ne istu koulussa erityisopettajan, kuraattorin ja muiden kanssa ja soittivat mulle äänipuhelun että nyt on semmoinen homma, että tästä koulusta ei tule valmistumaan että nyt on liikaa poissaoloja ja täs on mietitty tämmöstä ja tämmöstä, pystytkö auttamaan? – Sillekin pojalle löytyi sitten koulupaikka ja on valmistumassa” (H2)

Kasvattaja joutuu roolissaan erilaisiin tilanteisiin ja usein kasvattajan tarjoaman tuen katsotaan olevan korvaamatonta. Tukea antaessaan kasvattaja toimii joskus ääri rajoillaan, mutta tekee sen aina lapsen ja nuoren vuoksi hänen tilannettaan edistäen.

”.. yks nuori, joka oli tämmösessä vuoden ehdollisessa just ysiluokan aikana sijoitettuna vähän kauempana tuolta koulusta, niin mä kiikutin sitte ysiluokan tehtävät, koulukirjat ja muut sinne laitokseen

niin että saatiin nuori peruskoulusta läpi ja tota opettajan ohjeet ja kiikutin tehtävät takas kun se oli tehny – hyvinkin aikaa vievää ja konkreettista apua millä saatiin kaveri peruskoulusta läpi” (H2)

Syrjäytymistä aiheuttaa vahingolliset elämäntavat kuten päihteidenkäyttö, joka tulee ajankohtaiseksi haasteeksi usein nuoruudessa. Päihteidenkäyttö saattaa johtaa elämänhallinnan puutteisiin ja nämä puutteet voivat johtaa esimerkiksi väkivaltaan ja rikoksiin. (Juppi 2011). Kasvattajan roolissa on yhteisen matkan aikana puututtu myös nuorten päihteidenkäyttöön ja tuettu nuorta lopettamaan hölmöily päihdemaailmassa.

”... ja sitte taas muutaman yläasteikäisen kanssa kun siellä tulee päihteet vähän voimakkaammin kuitenkin kuvaan, niin sit oli niinku semmoista - semmoista et välillä haettiin putkasta ja välillä käytiin kotona keskustelemassa kannattaako näin paljon juoda ja kannattaako kaikennäköistä myydä ja ostaa” (H4)

Kasvattajalta saatu ammatinvalintaan liittyvä tuki ja siihen saatu ohjaus ovat auttaneet nuoria heidän elämässään eteenpäin ja kasvattajan tuen kautta nuoret ovat hakeutuneet opiskelemaan ja myöhemmin mukaan työelämään. Saatu tuki on tärkeää, koska esimerkiksi Lehtosen ja Kallunkin (2013) mukaan kouluttamattomuus lisää riskiä syrjäytyä, koska tällöin ihminen ei selviydy elintasonsa tai sosiaalisten suhteiden ylläpitämisestä ja kärsii yksinäisyydestä. Mikäli nuori ei saa kouluaan suoritettua, nuori ei pääse hakeutumaan mukaan työelämään ja syrjäytyy.

”Mä hain kouluihin ysin jälkeen, mutta mä en päässy mihinkään. Sitte yhdessä kasvattajan kanssa siinä mietittiin mitäs mä nyt sitte tekisin ku ei se ollutkaan niin kivaa enää kun kaikki muut oli koulussa ja niin oli vähän tylsää” (H1)

”Toisen asteen opintoihin niin kyllähän me poikien ja kuraattoreiden ja opojen kanssa käydään kaikki mahdolliset tunnit mitkä liittyy siihen että mitä jatkossa tehdään ja jos on jotain koulututustumisia niin me lähdetään mielellään mukaan ja kun täytetään hakemuksii ja näitä koulutusvalintoja niin, niin niitä me ollaan tehty jos ei perheessä ole osaamista tai intoa tai halua tai ehkä kykyä niin mä sitten aina vanhemmille sanoin että mä voin ne ajan kanssa tehdä ja muutaman kanssa tehtiinki tämmöset” (H2)

”Kasvattaja tais olla olla jopa ensimmäine keltä kysyin just näistä asioista. Että tietenki äiti oli siellä utelemassa ja antoi omaa näkökulmaansa ja vähän sillee että no mites toi miten tää ja kasvattaja oli sitte siellä enemmänki kuuntelemassa ja antamassa sitte niinku mun näkökulmiin sellasta lisäystä” (H5)

Nuoruudessa kasvattaja toimi myös miehen mallina. Erityisen tuen tarpeessa olevat nuoret ovat elämänsä aikana kokeneet useita menetyksiä, vastoinkäymisiä ja haasteita. Kasvattajan ollessa nuoren mukana läpi näiden kokemusten, tulee kasvattajasta hyvin läheinen.

”... todella iso, niin kuin tuossa sanoinkin että kun äiti oli yksinhuoltaja niin isä ei hirveemmin ollu mitenkään sanotaan isän roolissa niin kasvattaja on ollu vähän niin kuin semmoinen miehen malli, että se on ollu aktiivinen ja se on niinku tukenut jos on tarvinnut kysyä jotain niin ei oo tarvinnu aristella että kasvattajan kans on voinut olla niinku ihan semmoinen suora ja niinku rehti että ei oo tarvinnu niinku - mites sen selittää – on niinku pystyny oleen normaali hänen kanssaan ei ole tarvinnu käyttäytyä jotenkin eri tavalla että on ollu aina siellä kun tarvitsee” (H1)

Iceheartsin toiminnan tavoite on, että kasvattaja tekisi itsestään mahdollisimman näkymättömän, joka käytännössä tarkoittaa nuorten itsenäistymistä ja pärjäämistä omillaan ilman kasvattajan tukea. Kasvattajan tuki koetaan kuitenkin tärkeäksi myös Icehearts-polun jälkeen, jolloin aikuisuus on nuoren elämässä jo vahvasti läsnä.

”Aika moni tuli kyyditettyä ja ne vähän niinku tottukin siihen, mutta silleen viimeisinä vuosina vähän niinku kääntykin silleen saatto niinku tarjota kyytiä himaan, mutta ne otti asiakseen mennä julkisilla, ettei mun tarvitse lähteä. Saattaa kuulostaa pieneltä jutulta, mutta se oli siinä hetkessä taas niinku isompi et tiedätkö kun sä oot kymmenen vuotta kuskannu jotain tyyppiä niin sitten hän niinku tajuaa että ehkä toi on nyt kuskannu mua ihan tarpeeksi et otanpa asiaksemi huolehtii itseni täältä kotiin. Henk. koht iso juttu.” (H3)

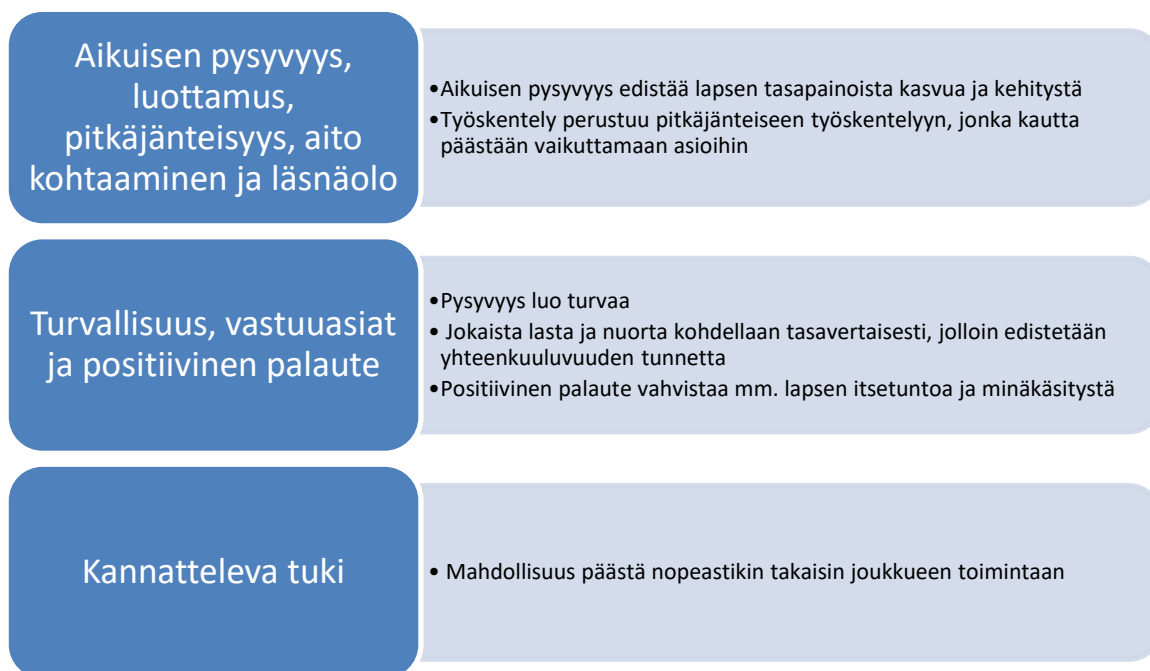
Kasvattaja tukee nuoria heidän asioissaan myös aikuisuuden kynnyksellä ja tukee nuorten itsenäistymistä. Aikuisuudessa ajankohtaiseksi tulee täyttää erilaisia hakemuksia, joihin nuoret tarvitsevat apua, toiset enemmän ja toiset vähemmän. Kasvattajan rooli on ohjata nuorta suoriutumaan hoidettavista asioista itsenäisesti myöhemmässä vaiheessa. Tuki myöhemmässäkin vaiheessa on tärkeää, koska Paanasen ym. (2019) ja Lehtosen ja Kallunkin (2013) mukaan kaikenlainen yhteiskunnasta ulkopuolelle jääminen aiheuttaa syrjäytymistä muun muassa toimeentulon haasteiden myötä. Tästä syystä nuoren elämäntilanteen tueksi on tärkeää saada kasvattaja tukea, jonka kanssa voi täyttää esimerkiksi toimeentulon hakemuksia ja varmistaa näin toimeentulo.

”... nykyään jos jos just täytyy esimerkiks tehdä Kelaan paljon hakemuksia ja muita, niin mä voin auttaa ja näyttää mistä se tehdään, mut nuori saa itse kuitenkin viedä niinku loppuun asti, että mä en niinku hoida sitä.” (H2)

Eräässä haastattelussa ilmeni myös hyvin konkreettinen esimerkki kasvattajan nuorelle antamasta tuesta. Kasvattaja on valmis auttamaan pulassa olevia nuoria myös työajan ulkopuolella silloin, kun nuori on vaikeassa tilanteessa. Tämä esimerkki osoittaa, miten antaumuksella kasvattaja on tehnyt työtään ja miten tärkeää kasvattajan antama tuki on nuoren elämän käännekohtissa silloin, kun omien vanhempien kyky auttaa ja tukea on puutteellinen.

”Mut lisättiin ryhmään, missä vanhemmat miettivät mitä tän kanssa tehdään kun se ei hoida hommia ja on jaloissa, niin seuraavaks siellä oli kuva kun isännöitsijä otti nuoren sukunimen pois ovesta ja nostettiin kamat käytävään ja se oli sitte koditon nuori ja sitte päästiin jumppaamaan sen kanssa – eka käytiin kattomassa niinku nuorten turvakoteja – ja sitte nehän otti tietysti puhelinliittymän pois kun oli vanhemman maksama niin käytiin ostamassa Prepaid että pystytään olla yhteydessä ja, ja sitten käytiin kaupassa hakemassa muutama ruokakassi ja pestiin vähän vaatteita ja sitte löydettiin toisesta joukkueen pojan vanhemmasta sellanen, joka ottaa vuoroviikoin ja isosisaruksen luokse pääsi vuoroviikoin ja sitten mä molemmille raahasin aina ruokakasseja sen mukaan mitä nuori siellä söi niin meidän piikkiin ja tota sitte aikuissosiaalityön asiakkuus ja sitte siellä opeteltiin, että mitkä tuet haetaan ja mistä kämpät ja nyt se asuu yksiossä ja on valmistumassa koulusta – siinä ehkä semmonen yksi konkreettinen esimerkki missä joutu aika paljon jumppaamaan, meni ihan yötöiks” (H2)

6.4 Syrjäytymistä ehkäisevän työn keskeiset painopisteet

Taulukko 4 Syrjäytymistä ehkäisevän työn keskeiset asiat

6.4.1 Aikuisen pysyvyys

Icehearts (2023) vaatii kasvattajaltaan aina sitoutumista 12-vuotisen polun ajaksi. Kasvattajan sitoutuminen varmistetaan jo rekrytointivaiheessa, jotta lapsille saadaan pysyvä aikuinen mukaan kasvuun ja kehitykseen.

”Kyllähän sitä painotetaan siinä, niinku ehkä just siinä rekryvaiheessa sitä, että mikä on ennen ehkä ollut tosi monella hakijalla ajatuksena että mä vaan alan valmentaa lätkäjoukkuetta tai fudisjoukkuetta tässä, mutta siinä painotetaan sitä, että tää on paljon muutaki kuin se urheilu.”(H1)

Aikuisen pysyvyys edistää lapsen tasapainoista kasvua ja kehitystä. Erityisen tuen tarpeessa olevien lasten ja nuorten kohdalla erityisen tärkeää on saada elämän tueksi aikuinen, joka on elämänmatkassa mukana hyvinä ja huonoina hetkinä, ja jolla on aikaa ja mahdollisuutta tukea lasta monipuolisesti. Martsolan (2006) mukaan pysyvyys on lapsen identiteetin rakentumisen kannalta tärkeää ja auttaa myös perusturvallisuuden syntymisessä.

”Ja miten tärkeätä on se, että se yksi aikuinen siinä lapsen elämässä oikeesti aina mukana kun opettajat vaihtuu aina niinku ihan normaalistikin” (H1)

Lehtosen ja Kallunkin (2013) mukaan lasten ja nuorten kanssa tehtävä työ on avainasemassa ongelmien ennaltaehkäisyssä. Työskentelyssä tulee huomioida yksittäiset tekijät, mutta myös kokonaisuus, jossa lapsi elää. Kokonaisuuden kannalta tärkeää on, että mukana oleva aikuinen on pysyvä ja pitkäaikainen, ja joka toteuttaa pitkäjänteistä työtä – näin päästään puuttumaan ja edistämään lapsen tilannetta. Työntekijöiden vaihtuvuus on työskentelyssä haavoittava tekijä, joka aiheuttaa lapselle turvattomuuden tunnetta.

”... lapsi on tullu mulle seitsemänvuotiaana ja miettii että ne on nyt sitten 18 ja pahimmillaan myös ne on ollu lastensuojelussa ja ne on nähny toistakymmentä sosiaalityöntekijää, kaikennäköisiä kuraattoreita, eri opettajia, ei osapuolia, eri äitipuolia, mutta sitten se yks ketä pysyy, ni se on oltu me.”(H4)

”No onhan sillä valtava (merkitys) varsinkin tänä päivänä kun se vaihtuvuus jossain niinku sosiaalialan hommissa ja ja koulumaailmassa ja kaikessa on niinku hirveen suurta, niin mä uskon että sekä nuorille, lapsille ja perheille että koulu yhteisölle että kaikille muillekin sosiaalitoimelle on ihan hyvä, että siellä on joku joka pystyy ja ei muutu vuosittain, mutta kyllähän meidän työ perustuu ihmisuhteeseen ja mitä pidempään sä kuljet jonkun kanssa sitä matkaa niin sen helpommaksi kommunikointi, toisten tunteminen ja haasteiden tietäminen ja kaikki muu niinku muuttuu, että kai sil on suuri merkitys”(H2)

Kasvattaja joutuu toisinaan myös tilanteeseen, jossa panostaa joukkueen jäseniin vielä normaalistakin enemmän. Eräs haastateltava toi ilmi tilanteen, jossa omalla roolilla ja toiminnalla on ollut erityinen merkitys lapsien hyvinvointiin ja osallisuuteen:

”Perhe turvakodissa, kolme lapsista harrasti mun joukkueessa. Hain ne sieltä turvakodista ne lapset omaan himaan viikonlopuksi ja sitten pääsivät kahteen peliin. Mun luona syötiin ne ja käytin pelissä ja sitte kun tuli sunnuntaina takaisin, koulukirjat haettiin siinä samalla sen koulusta ja sitte heitin sunnuntaina takas turvakotiin äidin tykö” (H2)

6.4.2 Luottamuksen rakentuminen ja yhteenkuuluvuus

Pitkäkestoiseen työskentelyyn liittyy luottamus, jonka tärkeyttä painotettiin jokaisessa tekemässäni haastattelussa. Onnistunut joukkuetoiminta luo myös yhteenkuuluvuutta, joka Juntusen (2019) tutkimuksen mukaan on yksi tärkeimmistä nuorten kokemista asioista liittyen hyvään elämäntilanteeseen. Luottamus ja yhteenkuuluvuus ovat erityisen tuen tarpeessa oleville lapsille ja nuorille merkityksellisiä asioita, koska heillä on paljon negatiivisia kohtaamisia ja kokemuksia elämänsä varrelta. Luottamuksen avulla saavutetaan aikuisen ja lapsen välille syvälinen työskentelytila, jonka kautta syntyy mahdollisuus auttaa ja päästä puuttumaan lapsen asioihin niitä edistäen. Kasvattajan tehtävänä on vaalia syntyneitä luottamusta.

”Kasvattaja on vastuussa olla luotettava aikuinen niille lapsille ja sit sille perheelle. Että se on ehkä se isoin ja tärkein vastuu siinä (kasvattajan roolissa) Koska jos ei sitä pysty pitämään nii sitte se vähän menee se koko pohja siitä touhusta.” (H1)

Nuoret ovat Juntusen (2019) tutkimuksessa tuoneet esille arvostavansa erityisesti aineettomia elämän arvoja, joista yksi on luottamus. Luottamuksen pystyy osoittamaan monin eri tavoin, ja usein luottamuksen saavuttamiseksi tärkeää on huolehtia hyvin työskentelyn perusasioista. Avoin keskustelu ja avoin työskentely ovat avainasemassa luottamuksen syntyyn ja sen ylläpitoon. Avoimuus osoittaa lapsille, nuorille ja heidän perheilleen, että kasvattaja haluaa oikeasti olla tukena ja välittää heistä. Luottamusta on myös pitää kiinni sovituista asioista, eikä tuottaa tahallaan pettymystä lapsille tai nuorille. Keskusteluun tulee kiinnittää tämän päivän työskentelyssä erityistä huomiota sillä Nurmen ym. (2018) mukaan ihmisten välinen vuorovaikutus on vähentynyt, joka lisää osaltaan syntyviä ongelmia.

”Se (luottamus) tulee sen hyvän perustyön ja kommunikation kautta. Ja sen kautta et jos sovitaan jotain niin sitten pidetään kiinni ja sit kun ne kokemukset on semmoisia et toi kaverihan tekee just niinku se sanoo joka kerta niin niin kyllhän siihen on sitten helppo luottaa jatkossa ---- ja sitte ehkä sen

viestiminen että oli verkostossa minkälainen hässäkkä tahansa niin niin mä en ole tässä nyt kenenkään muun puolella ku ton lapsen” (H3)

”Sitten kun ne pelisäännöt ja rajat on niinku selvät, niin kyllä se luottamussuhde sieltä syntyy, kyl mä uskon että varsinkin näil erityisen tuen lapsilla on semmoinen niinku rajat on rakkautta tyyppinen ajattelu että joku puuttuu kun mä käyn johonki käsiksija sil on tietyt seuraukset – ne säännöt on kaikille samat”(H2)

” Sitten kun sen niinkun tietää että kun se on luvannu olla meille sen, että hän on meiän kaa, ni sit toi pystyy luottamaan siihen, että hän pysyykin – mikä on tietenkin aika iso juttu.” (H1)

Luottamuksen syntymiseen tarvitaan aikaa, ja sitä tarvitaan yksilöllisesti. Jokaisessa haastattelussa tuli esille, että on nopeasti syntyviä luottamussuhteita, mutta myös vuosia kestäviä luottamuksen syntymisprosesseja. Aikuisen, eli kasvattajan tulee antaa rauhassa aikaa luottamuksen syntymiselle ja ymmärtää ettei luottamusta saavuteta väkisin.

”Mulla meni neljä vuotta että yks lapsi sanoi että sä (kasvattaja) oot hyvä jätkä vaiks sä välil ärsytätki. Neljä vuotta siinä meni et hän pystyi luottaa ja ehkä se luottamus mun mielestä näkyy siinä että semmoisessa monipuolisuudessa et niinku voi kysyy ja kertoo niinku vähä kaikesta maan ja taivaan välillä.”(H3)

”Miten sen (luottamuksen) saavuttaa niin tietty meidän toimintaan ohjautuu lapsia joita yhdistää ehkä semmonen kokemus että tota noin niil on aika vähän semmoisia aikuisia joihin ne voi luottaa. Ja sitte ehkä ajan kautta, et ne aikansa testaa että onko toi nyt tossa ja kuinka kauan toi jaksaa. Osa testaa kauemmin ja osa toteaa sitte lyhyemmän ajan jälkeen että tossa toi nyt on ja pysyy eikä laitakkaan mua veke täältä. Niin ehkä se aika on se tärkein juttu.” (H4)

Luottamuksen syntyä lisää, kun kasvattaja on mukana elämässä, vaikka lapsi olikin tehnyt jotain negatiivista. Kasvattaja ei hylkää, vaikka lapsi käyttäytyisi huonosti.

”... ja sit vaikka on kämmänny – kaikkihan me tehdään virheitä, aina on käsitelty asiat ja aina on tullu seuraava päivä millon taas mun naama on kuitenkin näkyny siellä koulussa ja siel heidän arjessa – millon he on varmaan niinku tajunnu et eihän toi lähde tästä mihinkään” (H4)

Luottamuksen syntyyn vaikuttaa myös ”rajat on rakkautta”- tyyppinen ajattelu. Joukkueeseen valituilta lapsilta on saattanut kotona puuttua rajat kokonaan, ja tällöin lapsi on saattanut kokea olonsa turvattomaksi. Kasvattajan luodessa selkeät rajat, on lapsella turvallinen olo ja

lapsi tiedostaa lopulta, ettei kasvattaja hylkää. Yksi yleinen syrjäytymiseen johtava syy on Paanasen ym. (2019), Thompsonin ym. (2014) ja Lämsän (2009) mukaan on puutteet vanhemmuudessa, jolloin myös rajojen asettaminen lapselle on vaikeaa. Tilanne johtaa turvattomuuden tunteeseen, koska lapsi joutuu jo varhaisessa vaiheessa tekemään ratkaisuja itsenäisesti. Turvattomuuden tunnetta vähentää ulkopuolinen tukena oleva aikuinen.

”... kyllähän se alkuun oli että ne kokeili niitä rajoja aika paljonkin että koska toi mahtaa lähteä ja muuta et ei toi meitä varmaan kauaa jaksa ja toiminta loppuu pian kun he oli sitä tasoa et et heillä kaikki harrastukset ennen sitä niinku oli aina loppunu ja isä, isäpuolet vaihtunu kotona niin se oli se kokemus ja semmoinen et toiki lähtee pian. Mut se jatkui, jatkui ja niinku säännöllisesti näki ja teki ja kuunteli ja oli niin niin tota ei ei ne niinku mitään taikatemppeja ole, et raskastahan se alku on että siit ei nyt pääse yhtään mihinkään, et kyllä välillä kävi mielessä et jatkanko mennä tonne ja niinku kaikkea että kyllä mä sen pystyn ihan myöntämään, mut niinku tota et sitte sinne vaan meni ja kuunteli ja oli nii.” (H4)

Luottamusta lisää toiminta, jossa asetetaan samat säännöt kaikille, tällöin jokainen lapsi on samalla tasolla joukkueessa. Kasvattaja ottaa jokaisen lapsen mukaan samanvertaisena, ja huomioi samalla kuitenkin lasten yksilölliset tarpeet.

”...reilu kaikkia kohtaan, kaikilla ollu täysin samanlaiset säännöt - varmaan joka ikinen siitä porukasta niinku vois sanoa samoin, että kasvattaja ei ole ollu semmoinen hyljeksivä tai syrjivä, että on ollu siellä aina ja ottanu kaikki mukaan ihan samanvertaisesti” (H1)

”... ei ollu sellaista ylimääräilevää mikä saattaa tulla jollain tulla vaikka että älä tee noin, älä tee noin vaan enemmän puhu sen niinku lapsen kanssa niinku ihmisen kanssa että niinku selitti enemmänkin, että miksi näin ei kannata tehdä eikä vaan sanonu kielteisesti että ei älä tee noin eikä mitään syytä, vaan enemmänkin selitti sen asian auki niinki yritti pistää ymmärtämään” (H5)

Yhteenkuuluvuuden tunnetta lisää, kun lapset ja nuoret ovat Iceheartsin kautta päässeet mukaan erilaisiin tapahtumiin, joihin eivät ilman joukkuetta olisi päässeet. Juntusen (2019) mukaan nuoren kokemus siitä, että kuuluu johonkin on hyvin tärkeää nuoren elämänsä aikana, ja yhteenkuuluvuus vähentää muun muassa yksinäisyyttä.

”... isoin kulmakivihän on, että olen läsnä. Hienoin sana ja lause näiltä nuorilt on kyllä tota on, ettei välttämättä ilman mua olis tämmösiä reissuja ikinä saanu ja niin monta erinäköstä leiriä ja tapahtumaa ei olis ikinä saanu niin niin tota niistä ovat kiitollisia” (H4)

Lapsen elämään vaikuttaminen tapahtuu luottamuksen kautta ja luottamus on ensimmäinen saavutettava asia työskentelyn alkaessa. Luottamuksen syntyyn vaikuttaa usea eri asia, mutta pääsääntöisesti luottamus syntyy pienistä arkisista asioista ja rajoista, rehellisyydestä ja tasa-arvoisesta kohtelemisesta. Tässä tutkielmassa korostui myös yhteenkuuluvuus, joka on erityisen tuen tarpeessa oleville lapsille ja nuorille heidän aikaisempien kokemusten vuoksi hyvin merkityksellinen kokemus.

6.4.3 Pitkäjänteisyys, aito kohtaaminen ja läsnäolo

Jo aiemmin on tullut esille, että Lämsän (2009) väitöskirjan mukaan perhesuhteiden ongelmat altistavat syrjäytymiselle. Perheen aikuisilla ei ole välttämättä kykyä huolehtia lapsensa tarpeista, jolloin läsnäolo lapsen elämässä on puutteellista. Tällaisessa tilanteessa ulkopuolisen aikuisen tuki on korvaamatonta, jotta lapsi kokee olevansa tärkeä, ja jotta joku kohtaa hänet sellaisena kuin hän on omien tarpeidensa kanssa.

” No mä oon jossain vaiheessa sanonu tuolla meidän yhteisissä kokoontumisissa että sä voit palkata vaikka 50 aikuista lisää, mut jos se kohtaaminen ei ole aitoa ja läsnäolevaa ja semmoista niinku vilpitöntä niin se on ihan yks tyhjän kanssa – mielummin kaks hyvää ku 50 huonoa et kyllä mä lähdän siitä että semmoinen kohtaaminen on sellasta arvostavaa ja kunnioittavaa ja sitten kun niitä tulee siellä arjessa riittävästi niin niin sit uskalletaan pyytää apua ja ehkä vähän kertoa ja kaikkea muuta” (H2)

Pitkäkestoinen työskentely, aito kohtaaminen ja läsnäolo ovat avainasemassa työskentelyssä lasten ja nuorten kanssa. Juntusen (2019) tutkimuksen mukaan nuoret saavat harrastustoiminnasta tukea elämänseläksensä, koska harrastustoiminta lieventää yksinäisyyttä ja siellä saa jakaa omia kokemuksiaan.

”... Pitkäkestoisuus on se – se on että kun on se yks luotettava aikuinen siinä niin se tuo turvaa lapselle ... Sitte kun se pystyy vähän luottamaan siihen aikuiseen ni sitte pystyy yhteistyöhönki paljon paremmin kun se tietää että ei toi tosta mihinkään lähde. ” (H3)

”... pitkäjänteisyys, läsnäolo, ole aidosti kiinnostunut - lapsi ja nuori huomaa myös tosi nopeesti että jos sä et ole tietyllä tavalla oma itsesi, omalla persoonalla jokainen tekee vähän eri tavalla tätä työtä – aito ja reilu, ei oo mitään niinku semmosta niinku yksittäistä poppakonstia että millä sä saat sormia napsauttamalla asiat toimimaan, että kyllä se vaan vie aikaa ja niinku kaikennäköisiä toistoja” (H4)

Iceheartsin kasvattajat saavat toteuttaa työtään hyvin vapaasti. Eräässä haastattelussa ilmeni, että vapaus työn toteutukseen edesauttaa pitkäjänteistä työskentelyä, koska työhön pystyy

tällöin oikeasti panostamaan ja sille on antaa aikaa. Jupin (2011) mukaan lapsi ja nuori hyötyy aikuisen tasaisesta läsnäolosta, joka takaa tasapainoisen kehityksen ja kasvun.

”.. erinäköisillä projekteilla on – on tietyt raamit millä tehdään, mut meidän työssä ei ole tietyllä tavalla mitään raameja niin pystytään toteuttamaan pitkäjänteisesti näitä asioita – niin ja kärsivällisesti ja sitten jotenkin siihen että kyllä sitä aikaa on” (H4)

”Aika – mitä monella muulla ei ole” (H2)

Erytisen tuen tarpeessa olevat lapset tulee kohdata aidosti, koska heillä on taustallaan useita huonoja kohtaamisia. Polun käyneet nuoret toivat esille, miten hienoa on, kun joku kysyy kuulumisia ja on kiinnostunut heidän asioistaan, eikä tee työtään vain rahan takia.

”... aina kun esimerkiksi mä menin kouluun koulutunneille tai muihin meidän toimintaan niin aina kätteltiin ja tervehdittiin kun nähtiin, silloin heille tuli kokemus et heidät on huomattu niinku ainaki kerran tän päivän aikana.”(H3)

”... se tuki mitä oon saanut niin on hyvä, siis se on parempi kuin mitä mä olen itse luullu nyt kun katson taaksepäin – että millaisia vihanhallintajuttuja ja kaikkea mulla oli ja sitten vertaa siihen että mä oon saanu tukea niin oon tyytyväinen että tuollaista tukea saa ... ollu kouluaika aika stressaavaa niin kasvattaja on kuitenkin sitte ollu siellä niinku tsemppaamassa ja skarppaamassa niinku ihan ulkopuolellakin sitä niinku kouluaikaa, se on vaikka harjoitusten jälkeen sanonu että hei että millainen iltapäivä sulla on tänään ja mä sanon vaikka että mä menen suoraan himaan niin on jopa suostunut välillä heittämään niinku antamaan kyydin kotiin ja sitten siinä matkan varrella kysellyt vähän no miten koulu, miltäs tuntuu ja niinku ollu aktiivinen, että se tekee sitä niinku vapaaehtoisesti ja että niinku siinä ei tule semmoinen olo että hei että on sen duuni ja tekee sen takia vaan että se saa fyrkkaa vaan että niinku se ihan oikeesti panostaa ja välittää että siinä tulee semmoinen olo että se ei ole sellasta että hän tekis sitä vaan sen takia että hänelle maksetaan siitä vaan sen takia, että hän ihan oikeesti niinku välittää siitä työstä ja mitä hän tekee” (H5)

... kasvattajasta on ollu hyötyä, se on ollu tukemassa - isoin apu on se, että on ollu skarppaamassa – se miten niinku miten se panosti niinku siihen meidän joukkueeseen ja muuhun niin oon tyytyväinen – se on kuunnellu ja spekuloinu niinku oikeesti ja katsomu sitä asiaa joka puolelta” (H5)

Tutkimuksessani ymmärrän pitkäjänteisen työskentelyn, aidon kohtaamisen ja läsnäolon olevan merkityksellisiä asioita lasten ja nuorten kanssa työskenneltäessä. Lasten ja nuorten

asioihin pääsee parhaiten puuttumaan ja vaikuttamaan, kun työtä tehdään aidosti sydämellä ja tällöin myös lapsi huomaa sen.

6.4.4 Turvallisuus

Jokainen lapsi tai nuori tarvitsee elämäänsä turvallisen ja pysyvän aikuisen, joka tukee häntä elämän eri vaiheissa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (2023c) mukaan turvattomuus syntyy, kun lapsi kokee ettei aikuinen ole saatavilla, eikä lapsi saa tällöin vastinetta omiin tarpeisiinsa, eikä tunteiden säätelyyn. Lapsi luo itselleen kaltoinkohtelemasta ympäristöstä maailman, joka on kaoottinen, sattumanvarainen, eikä vastaa hänen tarpeisiinsa.

”No kyl se kasvattaja on vähän niinku semmonen majakka tai ankkuripaikka, minkä tietää et on turvallista palata sitten ja just se pysyvyys. Jokainen (kasvattaja) tekee tyylillään ja osaamisen mukaan ja auttaa siinä missä osaa ja pystyy.” (H3)

Turvallisuutta luo pysyvyys ja haastatteluissa tuli esille, miten joukkueen lapset tai heidän vanhempansa pelkäävät lapsen joutuvan pois joukkueesta, koska heillä on taustalla useampia hylkäämisen kokemuksia ja esimerkiksi harrastuksesta pois laittamisia. Iceheartsista ei kuitenkaan ketään laiteta koskaan pois ja tähän ajatukseen myös kasvattajat ovat sitoutuneet. Joukkueessa pysyminen luo turvallisuutta ja säännöllistä arkea lapsen elämään, mutta on myös kasvattajalle työn toteuttamisen ehto, sillä kasvattajan haluavat panostaa pitkäaikaiseen työskentelyyn ja luomaan tätä kautta turvaa lapsille.

”Onhan mullakin ollu lapsia, jotka on käyttäytyyny no aggressiivisesti ja tota saattanut niinku hölmöillä tosi isosti, jonka jälkeen mä oon ilmoittanu äidille, että niitä on ollu ja mä en ota sitä harrastustoimintaan mukaan, mutta sitten kun viikko on ollu niin tervetuloa – semmoista (joukkueesta poislaittamista) ei meidän filosofiassa tapahdu. Tai mun mielestä ei saa kuulua meidän hommiin semmonen. Onhan meillä tietyt niinku rangaistukset siellä normaaliarjessa niinku missä tahansa paikassa, meillä ne on ehkä tällöisille lapsille että istutkin nyt viis minuuttia mun kanssa ihan rauhassa ja mietitään vähän et ketään ei saa lyödä, mutta joo ei me toivottavasti ruveta ketään pihalle laittamaan koskaan, että sitten mä mietin, mietin jo niiniu uusia työpaikkoja siinä vaiheessa.” (H2)

Turvallisuuteen liittyy myös säännöt, jotka tämän tutkielman mukaan ovat osittain myös haaste lasten kanssa tehtävässä työssä. Joukkuetoimintaan liittyy esimerkiksi puhelimenkäyttöön liittyviä sääntöjä, jotka omalta osaltaan haastavat joukkuetoimintaan. Lapsen kasvuun liittyen säännöt ja tietyt rajat luovat turvallisuutta, koska arki on tällöin strukturoitua. Mannerheimin lastensuojeluliiton (2024) mukaan lapsen itsetunto voi kehittyä

epätodenmukaiseksi, mikäli lapsi saa toteuttaa mielihalujaan ilman rajoja. Lapsen sopivissa määrin koetut pettymykset kehittävät lapsen kykyä sietää kielteisiä tunteita.aineiston

” Huomaa niinku muutaman pojan kohdalla ku kotona ei oo oikein mitään sääntöjä niin sitte ei välttämättä halua jäädä sinne iltapäiväkerhoon, kun heti siel on säännöt nii sitte huomaa, että välillä ne on silleen että voiko lähteä kotiin koska ei saa tehdä mitä halua.” (H1)

Turvallisuuden tunne liittyy myös joskus huutamiseen tai muunlaiseen tapaan kohdata lapset ja nuoret. Kasvattajan tärkeä ominaisuus on osata kohdata oma ryhmänsä asiallisesti ja rakentavasti sekä olla heille rehellinen, jotta lapsen ei tarvitse pelätä kasvattajan reaktiota ja lapsi uskaltaa tällöin näyttää ja kettoa tunteistaan rehellisesti. Lämsän (2009) mukaan positiivinen vuorovaikutus kannustaa hoitamaan omia asioitaan ja kannustaa nuorta selviytymään.

”Se (kasvattaja) ei ikinä niinku huutanu meille. Tai siis saatto se joskus korottaa ääntään, mutta mitään uhkailua tai kiristämistä ei koskaan ollu”(H1)

”... mekin ollaan ihmisiä, jokaisella meillä on vähän huonompia ja parempia päiviä tietyllä tavalla – jos mä nyt tiesin että on vaikka nukkunu huonosti ja joku asia ärsyttää niin mä sanoin ihan suoraan että tänään on hermot pikkaset kireemmällä, että toivon että niinku ymmärrätte ettekä hirveesi koettele. Niin he ymmärsi kyllä ja kunnioitti sitä niinku erinomaisesti. Siitäkin on antanu jälkikäteen palautetta, että kiitos siitä.” (H4)

6.4.5 Vastuunotto ja sen opetteleminen

Joukkueoiminnassa lapsille opetetaan erilaisia taitoja, joista yksi on vastuunotto. Vastuunotto on tärkeä ominaisuus, joka edistää myös itsenäistymistä. Vastuu on myös asia, joka kohottaa lapsen itsetuntoa ja kehittää positiivisesti lapsen minäkuva, vastuun opettelulla on siis monia positiivisia vaikutuksia lapsen kehitykseen. Tässä tutkimuksessa ilmeni myös, että ryhmäpaine edesauttaa positiivisella tavalla vastuunkantoa.

”Tajusin aikoinaan, että - että tää joukkueoiminta niinku antaa aika paljon valmiuksii elämään muutenkin – joukkueoiminta opettaa. Kyl me ihan pienestä pitäen harjoiteltiin huolehtimaan omista varusteista ja tavaroista ja tota noin osa tarvi siinä aika paljon harjoittelua enemmän kuin toiset, mutta semmosii mitkä tulee ikään kuin luonnostaan tän harrastuksen myötä, niin just tää niinku omista tavaroista huolehtiminen ja hygieniahommat, peseytyminen ja sitten kyllä se on niinku sitoutuminen – sitoutuminen siihen, että vaikkei aina oikein huvittais niin silti mennään koska muutkin menee ja siin on positiivisella tavalla se ryhmäpaine” (H3)

”... se vastuunkanto juu niinku just sitä, että esimerkiksi niinku ihan tai niinku puhtaat aikataulut – sitten kun sovitaan joku tietty aikataulu ja joku järjestetty asia niin sitä niinku noudatetaan ja piste ja mitään tekosyytä niinku ei ole. Joo välillä että jos sä nyt tuut kipeeks tai jotain muuta niin sit sä et pääse, mut silloin se ilmoitus on ihan niinku perusasia, että että sovituista asioista pidetään kiinni.” (H4)

”... että hei että esimerkiksi ens viikolla, että meidän toimisto pitäis tietyllä tavalla tulla siivoamaan, viemään roskat ja pullot, niin niin se on sun homma ja sitten kun aina on tullu ja tehny sen työn tietyllä tavalla, että oppii siihen että ei hirveesti mitään tuu niinku ilmatteeks – se on ehkä tuommoinen lyhyt vastuuttaminen, tai sit en mä tiedä lyhytkään mut niin perusarkipäivän juttu mitä heille ei oo koskaan ollut – kaikki säännöt ja kaikki kuuluu niinku tohon kaikki” (H3)

”Silloin pienempänä, niin mulla oli ihan selkeästi semmoiset niinku osa-alueet mitä jokainen aina vähän hoisi, et jos me oltiin mökeissä niin osallistutaan siivoukseen tai siihen herättämiseen – se oli niinku heistä jopa hauskaa, että he sai olla vastuussa siitä, että herättää kaikki ja niinku tällä tavalla pieniä, pieniä perusasioita mitä heiltä ei ollu ikinä vaadittu – he aina odottivat aina seuraavaa leiriä et mikä mun vastuualue on ja sit alkoivat käydä kauppaa niillä keskenään joskus karkeilla tai limppareilla – he sai vaihtaa niitä (vastuualueita) ja kaikki toimi niinku hienosti” (H4)

Nuoruudessa joukkueen jäseniä kannustetaan ottamaan yhä enemmän vastuuta itsestään ja omista asioistaan, koska näitä taitoja tarvitaan aikuisuudessa.

”... mitä enemmän ne on tullu vanhemmiksi niin tietenkin heidän täytyy ottaa sit omasta elämästään oppii niinku paljon enemmän ja hoitaa ne asiat niinku loppuun itse, ketään muu ei hoida niitä heidän puolesta.” (H3)

”...varainhankintaa sen 2000 euroa vuodessa – niin sillä tavalla niinku vastuuttanu kun heidän joukkue tekee paljon talkootöitä että ne harrastuskulut tulee pienemmäksi, niin niin tää lapsi käy jokaisissa talkoissa, että sitä mä olen niinku vastuuttanu” (H4)

Vastuuasioihin liittyy myös oman käyttäytymisen hallinta ja opettelu. Kasvattajat ovat joukkue toiminnassa edellyttäneet lapsilta ja nuorilta peruskäyttäytymistapoja. Tulee kuitenkin huomioida, että puhuttaessa erityisen tuen tarpeessa olevista lapsista, käyttäytymiseen saattaa liittyä useita haasteita, eikä oikeanlainen käyttäytyminen ole aina helppoa.. Käyttäytymistekin opetellaan joukkueessa.

”... tietenkin odotetaan sitä, että käytöstavat löytyy eli ei lähdetä huutamaan ku hyeenat jos mennään vaikka jonnekin julkiselle alueelle taikka mennään bussilla jonnekin esimerkiksi tai ynnä muuta että ollaan julkisilla paikoilla - niin tietenkinhän hän (kasvattaja) toivoi ja odotti, että me käyttäydytään että ei aleta huutamaan ja säntäämään – tiedätkö hyppimään suojateillä, että sellaset perus käytöstavat pitäis löytyä? Kyllähän hän (kasvattaja) tietenkin avusti sitten siinä, jos jollakin ei käytös ollu kohdallaan syystä tai toisesta, niin kyllä hän oli siellä avustamassa ja niinku tukemassa, sanoi että hei että nyt niinku käytöstä että - että et jää auton alle niin sanotusti, vaikka tietääkseni en muista että hän olis ikinä noin sanonu, mutta sellaisia vastaavia että niinku katso ettei sulle käy nyt jotain että kuitenkin huolehti että kaikilla oli kaikki hyvin.” (H5)

”Lasten ja nuorten vastuuttaminen on semmoinen niinkun toiminnan menetelmä ja keino jota käytetään ihan sieltä vuodesta yks lähtien, oma paikka siivotaan ja on ne tietyt jutut mitä pitää hoitaa. – vanhempina mulla kävi kolme neljä nuorta siel meidän iltapäiväkerhossa leikittämässä näitä nuorempia joukkueita ja kattomaan vähän niitten perään ja ollaan vähän isoveljenä ja semmoista vastuuta niinku annettiin ja siitä kehuttiin” (H2)

6.4.6 Positiivisen palautteen merkitys lapsen ja nuoren kasvuun ja kehitykseen

Niin kuin jo aiemmin tässä tutkielmassa on tullut esille, erityisen tuen tarpeessa olevat lapset ovat usein kokeneet elämässään paljon negatiivisia asioita jo lyhyenkin elämänsä aikana. Tutkielmassa selvitin myös positiivisen palautteen merkitystä kasvavien lasten ja nuorten elämään. Positiivisella palautteella on erityinen merkitys silloin, kun lapsilla on suuria haasteita elämässään. Positiivinen palaute vahvistaa lapsen ja nuoren minäkuva, sekä kohottaa itsetuntoa. Haasteitakin omaava lapsi kokee olonsa hyväksi ja tarpeelliseksi, kunhan saa oikeanlaista tukea ja palautetta. Mannerheimin lastensuojeluliiton (2024) mukaan palautteen merkitys lapsen itsetuntoon ja sen vahvistamiseen on suuri. Kun lapsen itsetunto kasvaa, lapsi saa taitoja osallistua ympäristön toimintaan aktiivisena osapuolena. Voidaan siis todeta, että palaute, itsetunnon kasvu ja sen vahvistus ovat olennaisia asioita nuorten syrjäytymisen ehkäisyä tarkastellessa. Palautteen myötä lapsi ja nuori saa erilaisia taitoja toimia sosiaalisessa ympäristössä, jolloin toimijuus kasvaa.

”Onhan sillä (positiivisella palautteella) ihan valtava merkitys, erityisesti kun nää (nuoret) on harrastustoiminnan ulkopuolella niin ei varmaan ihan hirveesti sitä positiivista muualta saa – pidän ensiarvoisen tärkeänä sitä positiivista – Kyllä mä otin asiakseni niinku löytää jokaisesta tapahtumasta semmosta että mä pystyn mahdollisimman monelle niinku kannustaa positiivisesti.” (H3)

” Positiivista annetaan aina kun mahdollista ja meillä olikin sellanen motto, että jos ei ole mitään positiivista sanottavaa niin sit istutaan hiljaa siellä meidän kopissa, että se negatiivinen tarttuu ja ne on kuitenkin sit semmoisia juttuja mitä me käytiin tietysti siinä ihan normiarjessakin ihan päivittäin ” (H2)

Joukkueurheilussa palaute on välttämätöntä ja tässä tilanteessa palaute kehittää kykyä ja valmiuksia ottaa palautetta vastaan myös elämän myöhemmässä vaiheessa.

”Oppii ehkä elämästä enemmän kun siellä joukkueurheilussa tulee sitä palautetta niinku valmentajalta. Palautteen saaminen tai vastaanottamine aikuisena on paljon helpompaa kun sitä on tottunu saamaan jo pienestä asti, ei sitte ehkä tapahdu sitä niinku mitä tosi usein tapahtuu että kun antaa palautteen niin ihmiset ei osaa ottaa sitä ja varsinkin jos se on huonoo palautetta. Sen tuolla urheilumaailmassa ehkä niinku oppii – oppii tosi hyvin että aina se ei oo ruusuilla tanssimista ” (H3)

Keskeinen toiminnan ajatus on tarjota positiivisia kokemuksia lapsille nuorille, jotka muualla elämässään saavat paljon negatiivista palautetta ja joutuvat toimimaan hyvin rajallisesti. Lapsen kehityksen näkökulmasta lapsen tulee saada olla oma itsensä, jotta voi kasvaa rauhassa.

”Onhan meidän aines semmoista, että jos koulu on vastenmielinen paikka ja siellä käytösongelmaisilla opettajien kanssa ja rehtorien ja kanssakulkijoiden kanssa on sukset ristissä niin kyllähän meidän toiminnassa nyt niinku vähä enemmän tulee semmoisia onnistumisen kokemuksia kun pääsee purkamaan energiaa ja tekemään niitä asioita missä on hyvä ” (H2)

Kasvattaja on positiivisen palautteen kanssa merkityksellinen aikuinen, joka toiminnallaan vahvistaa lapsen itsetuntoa. Useassa haastattelussa tuli valitettavasti ilmi miten negatiivisesti erityisen tuen tarpeessa olevat lapset kohdataan esimerkiksi koulumaailmassa. Tämän tutkimuksen perusteella etenkin koulumaailma voisi kehittää kykyään, ja etenkin tapaansa antaa palautetta, koska Hämäläisen ja Matikaisen (2018) mukaan koulu on paikka, jossa lasten ja nuorten ongelmia voidaan korjata ja haasteisiin voidaan puuttua.

”...koulumaailman palaute nyt on aika negatiivista, kotona on tietyllä tavalla negatiivista vanhempien jaksaminen jos on vähän heikkoa ja – ja sitten huomasi niinku sanosin että hei hyvä hienosti tehty tai hyvin hoidettu joku juttu niin ne oli vähän niinku ei, ei osannu ottaa mitään niinku hyvää palautetta tietyllä tavalla vastaan - he oli vähän niinku tyytynyt siihen et joka puolelta tulee vähän suoraan sanottuna ***** niskaan koko ajan – kyllä mä koen että sil on ollu niinku semmoinen, et semmonen rakentava niinku vaikutus. ” (H4)

Erään haastateltavan kokemuksen mukaan positiivinen palaute, niin kuin palaute yleensäkin, on tärkeä kasvun kannalta. Ilman palautetta lapsi ei myöskään välttämättä tiedä, jos on tehnyt väärin, joten palaute on annettava ja se on kasvattajan vastuutehtävä. Palaute tulee antaa rakentavasti ja reilusti.

”... mullahan on ollu vihanhallintaongelmia niin tietenkinhän mulle se palaute on aika semmoinen iso kriteeri, että mä pystyn mennä vähän eteenpäin asioissa – että jos en mä itse huomaa mun käytöksessä muutosta, niin kyllähän siitä pitää sitten jonkun sanoa, että niinku kyllä se niinku jos ei itse henkilö ymmärrä että nyt oli huono käytös niin sitten jonkun siitä pitää sanoa, varsinkin nuorelle että ei ne niinku ymmärrä – tämä pitää selittää että se kaikki palaute ja se kaikki hyvä tai huono oli se mitä oli on kuitenkin hyödyksi että harvoin mä sain jos ikinä kasvattajalta sellasta palautetta mikä olisi ollut huonoa tai turhaa, että niinku saattaa olla vaikka että jääkiekossa joku treenipäivä onnistui yllättävän hyvin vaikka joltakin, niin sitten kasvattaja on kuitenkin sanomassa, että niinku hyvä että tänään meni tosi hyvin että niinku kannusti ja skarppasi, jos oli vähän huonompi päivä niin sitten hän saattoi kuitenkin kysellä ja ottaa selvää mikä oli huonosti ja antoi sitten palautetta niinku omasta näkökulmastaan siihen asiaan, että se oli siinä ehkä missä pystyi auttamaan eniten, että kun se tunsu meidät niinku vähän enemmän kuin ehkä mitä opettaja tunsu niin se pystyi niinku auttaa siinä vähän enemmän” (H5)

Palautteen tarkoitus on lisäksi saada lapsi ymmärtämään asioiden seurauksia. Kasvattajat kokevat, että rehellinen palaute herättelee ja auttaa pohtimaan asioita uusista näkökulmista. Myös tämä kasvattaa lasta.

”Mä olen myös antanu aika rehellisen palautteen kyllä sitten – rehellinen palaute että miten mihin tää voi niinku tietyllä tavalla johtaa pahimmillaan tai mitä tästä niinku saattaa seurata on se sit niinku työelämään tai johonki muuhun, jos ajat alaikäisenä mopolla ja jäät kiinni ni se voi johtaa siihen et sulla siirtyy vuodella ajokortti pahimmassa tapauksessa, eihän ne oo tienny tällöisiä asioita niin sillain niinku tarkoitin sitä rehellistä palautetta.”(H4)

6.4.7 Kannatteleva tuki

Selvitin tutkimuksessani myös, onko joukkueissa polun keskeyttäneitä lapsia tai nuoria. Tämän asian yhteydessä tuli ilmi Iceheartsin tarjoama kannatteleva tuki, jossa nuorella on kontakti kasvattajaan, mutta tapaamiset ja toiminta ei ole niin aktiivista. Kannatteleva tuki on merkityksellistä lapsen elämässä, koska perheellä on silloin joku tiedossa oleva ihminen, johon voi tarvittaessa ottaa yhteyttä. Ilman kontaktimahdollisuutta tuen saaminen saattaisi kestää pitkän aikaa. Alatalo, Lappi ja Petrelius (2017) ovat julkaisussaan kirjoittaneet lapsikeskeisestä suojelusta ja perheen toimijuuden tukemisesta lastensuojelutyössä. Heidän

mukaansa kokonaisvaltainen perhetyö ja työskentelyn laatu ovat avaimia onnistuneeseen työskentelyyn lasten ja perheiden kanssa. Työskentely edellyttää tasapainoisia ja toimivia suhteita työntekijöiden ja lapsen, sekä perheen välillä. Tärkeäksi todetaan, että olemassa on ainakin yksi tärkeä, pitkäkestoinen, kannatteleva ja toimiva tuki, joka kulkee lapsen rinnalla. Voidaan siis todeta, että vaikka tuen tarve ei olisi enää täysin aktiivinen, tässäkin kohtaa on tärkeää, ettei tukea antava aikuinen vaihdu, vaan myös kannatteluvaiheessa oleva lapsi ja perhe saa pitää tutun työntekijänsä.

” Sit on joitain niitä kun on jääny kannattelevalle tuelle eli on niinku joukkueessa, mutta sitten ei vaan niinku osallistu tapahtumiin että se kasvattaja aina kuitenkin jotenkin niitten kanssa tekee jotain työtä – ja sit voi osallistuu vaikka leiritoimintoihin mitkä on niinku viikonloppusin ”(H1)

”... muutama on jo pari kolme vuotta ollu semmosia että niinku se tuen tarve on niinku päättyny, että se on edelleen mulla tossa, että jos nyt jotain tulee niin aina voi niinku soittaa ja olla yhteydessä jos niinku homma lähtee menemään alamäkeen tai tulee jotain murheita niin aina voi soittaa että silloinki ku ei ole enää aktiivisia” (H2)

Kannatteleva tuki on Iceheartsissa yhteydessä kasvattajien tekemään puolivuositaiseen arviointiin lasten ja nuorten tilanteesta. Käytännössä kannatteleva tuki mahdollistaa palaamisen joukkueen aktiiviseen toimintaan milloin vain, joka on lapsen edun mukaista toimintaa – lapsi pääsee tuen piiriin välittömästi tilanteen muuttuessa, jolloin hänen ei tarvitse kulkea pitkiä palvelutarpeen arviointi polkuja, tai muuta tuen saamista pitkittäviä asioita.

”... meillä kannatteleva tuki on luotu sen vuoksi, että me kerätään tiettyä arviointidataa näistä lapsista ja joukkueista eli jokainen kasvattaja täyttää kaks kertaa vuodessa tämmöisen, me puhutaan arvioinnin, niin se menee nykyään seurannasta. Eli jokainen lapsi käydään läpi, miten osallistuu meidän toimintaan, minkälaista tukea on annettu koulutyössä, miten siellä menee ja minkälainen suhde on perheen kanssa? ...käydään niinku sitä tilannetta läpi ja vähän sitä seuraavaa puolivuotissuunnitelmaa siihen samaan – kannattelevan tuen homma, missä tarkoitus on tietysti se, että että sijoitettu lapsi voi koska vaan tulla takaisin ja homma jatkuu siitä ja se otetaan pois kannattelevalta tuelta, mut ei myöskään panna pois meidän listoilta, koska me ei laiteta ihmisiä pois.” (H2)

Kannattelevaan tukeen liittyy tuen väheneminen, tuen tarpeen loppuminen tai tässä tutkimuksessa se, ettei kiinnostusta urheiluun löydy. Urheilun ulkopuolisiin tapaamisiin kasvattaja kuitenkin yritti aina saada kaikki mukaan osallisuuden edistämiseksi.

” Mulla oli itellä niinku se harrastuspuoli aika vahvana osana siinä, meil oli se jääkiekkjoukkue pystyssä ja jos multa kysytään niin se on maailman hienoin ja samalla myös vaikea laji. Että kyllä siinä sitte niinku ne pelihommat ja se itte pelaaminen osoittautu aika noelle sen veran vaikeeks että ne ikään kuin jäi siitä harrastustoiminnasta pois kun meillä oli niitä tapahtumia kuitenkin 3- 4 joka viikko --- ja sitte niistä ketkä jäi pois ei mulla ollu oikeastaan iso huolta monestakaan tai jos jäi nii sit se oli pikemminki silleen että mun osaaminen ei sit siihen ikään kuin ois auttanu heitä mitenkään, tai etten olis pysty pelastamaan heitä mun välineillä sanotaan näin. ” (H3)

Tutkimuksessa tuli myös ilmi, että joukkue toiminta on saattanut loppua myös silloin, kun kasvattaja ei ole toiminnassaan pystynyt tukemaan lasta ja tuki on ollut liian vähäistä. Tällöin lapsi tarvitsee niin vahvaa tukea, jota ei Icehearts pysty tarjoamaan.

”.. me ei olla tietyllä tavalla mikään niinku sairaala, että sitten oli yks niin kipee, niinkun kipeä lapsi että että ei, ei siinä sitten vaan niinku tullu mitään.” (H4)

Toiminnan keskeyttämiseen tai lopettamiseen on saattanut johtaa myös muutto toisella paikkakunnalla, jolloin toimintaan osallistuminen on jäänyt pakosti pois.

”... on muuttanut pois perheineen pois seudulta ja sillai aika luonnollisesti jääny ja lähteny pois – ja kolme perhettä jotka niinku tietyllä tavalla jäänyt eka vähän vähemmälle tuelle ja sitten todennu, että tässä on kuitenkin kavereita, harrastuksia ja koulukin sujuu hyvin niin tavallaan on jääneet pois sen tuen tarpeen niinku loppumisen myötä – muutoissa ei kaikki ollu sellasia et olisi ehkä halunnut lopettaa” (H2)

Lapsen kasvun ja kehityksen, sekä tuen tarpeiden olemassaolon vuoksi on tärkeää, että muuttaessa toiselle alueelle tai paikkakunnalle, on mahdollista siirtyä toiseen Iceheartsin joukkueeseen, mikäli joukkue voi vastaanottaa uuden jäsenen. Kasvattaja arvioi aina joukkueensa tilanteen ja tekee ratkaisun uuden jäsenen vastaanottamisesta.

”On se mahdollista. Se on tietysti riippuu aina siitä joukkueen tilanteesta minne niinku muutat, että sehän voi olla että siellä on semmoinen tilanne että hän (kasvattaja) on just ottanu kaks tai kolme ja nyt ei pysty joukkuetta kasvattaa ja se on aina sen kasvattajan päätös siellä, mutta meillä on ihan hyviä kokemuksia siitä, että on muutettu ja vaihdettu vähän niinku joukkuetta --- siihen tietysti pyritään, että joku paikka aina löytyis ja tukitoimet olis siellä sit jatkossakin.” (H2)

6.5 Verkostoyhteistyö

<h3>Kasvattajan rooli verkostoissa</h3>	<ul style="list-style-type: none"> • Kasvattaja toimii tärkeänä linkkinä kodin ja verkostojen välillä • Kasvattajalla ajantasainen tieto lapsen ja perheen tilanteesta, myös menneisyydestä • Verkoston jäsenet vaihtuvat usein, kasvattaja on usein ainoa vuosia lapsen tai nuoren tuntenut aikuinen perheen lisäksi
<h3>Sosiaalityö</h3>	<ul style="list-style-type: none"> • Sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus haastaa työskentelyä lapsen ja nuorten asioissa • Sosiaalityöltä toivotaan maanläheistä työskentelyä, ei pelkää kijausten ja muiden papereiden lukemista
<h3>Perhe ja muut läheiset</h3>	<ul style="list-style-type: none"> • Tärkein yhteistyökumppani on perhe, jolta vaaditaan täyttä sitoutumista lapsen tai nuoren joukkutoimintaan • Tukityössä perhetyöllä suuri merkitys lapsen ja nuoren kokonaistilanteen kannalta

Taulukko 5 Verkostoyhteistyö

Iceheartsin kasvattaja on hyvin merkityksellinen aikuinen lapsen elämässä myös verkostoyhteistyössä. Kasvattaja osallistuu erilaisiin verkostopalaverihin ja on siellä paikalla puhumassa lapsen puolesta, lapsen asioissa. Verkostoissa kasvattaja tuo esille lapsen vapaa-ajan käyttäytymistä, johon usein yhdistyy positiivinen käyttäytyminen ympäristön ollessa erilainen. Kasvattajan läsnäolo on merkityksellistä myös siksi, koska usein lapsen ja nuoren ympärillä olevat työntekijät vaihtuvat – kasvattaja pysyy ja pystyy kertomaan lapsesta asioita vuosien ajalta uusille työntekijöille.

”Verkostokokouksissa tuli istuttua aika paljon kun vaikutti siltä että ongelmat kasaantuu varsinkin ekoina vuosina. Jo pelkäästään sillä et olin mukana siellä niin tuntu olevan ika iso merkitys noille mun joukkuelaisille, mutta myös niinku perheille - yhdenki perheen kanssa kokoustettiin puolen vuoden välein ni täähän meni usein silleen että siinä puolen vuoden aikana oli sitte vaihtunut joko sosiaalityöntekijä, lääkäri, psykologi tai sairaanhoitaja tai sit ne kaikki oli vaihtunut. Ja sit ite oli ikään kuin ainut tämmönen ulkopuolinen aikuinen joka tönötti tutuna naamana niissä samoissa asioissa niin niissä mä koin jotenki itteni tarpeelliseksi - mä olin asiantuntija pojan asioissa.”(H3)

On myös ollut tilanteita, joissa kasvattajan läsnäoloa ei ole arvostettu, mutta tämä on johtunut siitä, ettei olla tiedetty kuinka paljon tietoa kasvattajalla on.

”...jotkut verkostopalaverit että olet valmentaja... ärsytti niin paljon ja sitten kun yhtäkkiä aloin kertomaan niin ne niinku yhtäkkiä huomasi että mähän tiedän lapsen asioista niinku eniten mitä tulee verkostoihin, mut sen jälkeen on jotenki alettu kuuntelemaan että mitä mä hommaan” (H4)

6.5.1 Yhteistyö sosiaalitoimen kanssa

Yhteiskunta on vastuussa syrjäytymisen ehkäisystä ja yksi yhteiskunnan toimija on sosiaalityö. Lehtonen ja Kallunki (2023) ovat esittäneet, että sosiaalityö ei keskity tällä hetkellä oikeisiin tekijöihin syrjäytymisen ehkäisyssä. Heidän mukaansa ajankohtaista olisi tukea nuorten opiskelua ja itsetuntoa sekä vahvistaa nuorten sosiaalisia taitoja ja sosiaalista ympäristöä. Lisäksi Juppi (2011) tuo esille, että tärkeää on vahvistaa turvallista kasvu- ja kehitysympäristöä sekä vahvistaa perhesuhteita.

Tutkimuksessani sosiaalityöllä lasten ja nuorten elämässä nähtiin olevan vaihteleva merkitys. Läheskään kaikilla lapsilla tai nuorilla ei ollut kontaktia sosiaalitoimeen, useammalla nuorella sosiaalitoimi tuli jollakin tavalla mukaan teini-iässä. Haastatteluissa ilmeni sosiaalityöntekijän ja muiden työntekijöiden vaihtuvan hyvin usein ja tämä koettiin erityisen väsyttäväksi ja turhauttavaksi asiaksi etenkin perheen näkökulmasta. Toisaalta vaihtuvuuden ei koettu olevan kuormittava tekijä perheelle silloin, mikäli sosiaalityöntekijä oli asiansa osaava ja teki työtään asiakaslähtöisesti. Sosiaalityöntekijöiden kiire ja työmäärän suuruus näyttäytyi myös haastattelujen vastauksissa.

”Huomasin joskus että rupes niinku itsekin väsymään siihen kun vanhemmat joutu kertomaan saman asian uudestaan ja uudestaan kun ne ihmiset vaihtui siellä. Sit mä mietin et miten noi jaksaa niinku tätä että puhuu ikään kuin noist vaikeista ja kipeistä jutuista uudestaan ja uudestaan eikä asiat silti etene ku ihmiset vaihtuu, eikä ongelmat ratkea. Perheet koko siinä tilanteessa tarpeelliseksi, että mä oon siellä yhdessä huokailemassa kun homma ei etene. Usein oon niinku samalla sivulla ja sitte jakaa sen kokemuksen (perheen kanssa).” (H3)

”...niitä (sosiaalityöntekijöitä) sais olla enemmän meidän alueella. Niillä sais olla vähemmän perheitä ni ne jaksaa vähän paremmin ja kerkiäisi vähän paremmin – tosi ylityöllistettyä porukkaa ja meidän suunnalla ainaki toivoisi semmoista niinku työrauhaa ja resursseja, koska tekevät aivan upeeta duunia” (H2)

Ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö edellyttää verkostojen välistä vahvaa yhteistyötä ja kohdistuu usein perhetasolle (Paananen ym. 2019). Kokemusten perusteella sosiaalitoimen palavereissa istuttiin useinkin, mutta ne eivät johtaneet mihinkään konkreettisiin toimiin tai

toteutettaviin asioihin ja tämä nähtiin negatiivisena asiana, koska usein perheet (ja kasvattajatkin) toivovat jotakin konkreettista. Lisäksi toivottiin, että sosiaalityöntekijöillä olisi tietoa mitä Icehearts tekee, jotta sinne osattaisiin ohjata oikeanlaisia lapsia ja nuoria, koska oikeanlainen tuki vastaa parhaiten tuen tarpeisiin.

”En mä niinku sosiaalitoimella nähny ihan hirveän isoa roolia. Näissä palavereissa mäkin istuin niin ei se oikein johtanu mihinkään. (H3)

”... jutellaan puolitoista tuntia lapsesta, jokainen puhuu hienoja termejä ja palaverin jälkeen aina mä mietin, et mitä konkreettista jäi käteen ja mitkä on seuraavat askeleet? Harvoin yhtään mitään, no joskushan niillä meni hermot kun mä kysyin palaverin lopussa että joo nyt on juteltu, mutta mitä nyt niinku tapahtuu ja kuka tekee mitäkin? (H4)

”Sosiaalityöntekijätki oli aika nuoria ketkä ei sitten oikein tienny mistä on kyse ja sitten välillä soi niinku puhelin ja tarjottiin sellasia nuoria kenelle pitäis vaan keksiä jotain liikuntaa – jouduin sanomaan että mulla on valitettavasti tosi huonoja kokemuksia siitä että jos ikään kuin väkisin viedään jonnekkii hiiharrastuksen pariin, sitten puuttuu se oma halu ja sitä kautta se sitoutuminen kokonaan” (H3)

Sosiaalityöntekijöiltä toivottiin myös sitä, että sosiaalityöntekijät perehtyisivät asiakkaiden asioihin syvällisemmin. Ja toisaalta sosiaalityöntekijöiltä toivotaan, että kasvattajia kuunnellaan, koska kasvattajat ovat kulkeneet ehkä jo vuosia lapsen rinnalla erilaisten haasteiden ja muiden asioiden läpi.

”...ei mennä pelkästään niitten papereitten ja menneisyyden taakse, se mua ärsyttää edelleen et sitä on niinku liikaa. Mä luulen, et se on just se haaste siinä kun ihmiset paljon vaihtaa työpaikkaa ja niinku just ajatellaan sosiaalityötä niin ne sosiaalityöntekijät kenen kanssa sitten on tehny monta vuotta ja tuntee tietyllä tavalla hyvin ja aina tullu juttuun ja ajatellaan asioista samalla tavalla, että ihan jopa niinkun pitkälle kun on miettinyt lapsen niinku sijoituspaikkaa niin on kuunneltu sitä, että mikä on tietyllä tavalla niinku mun näkemys ja toive – ketä ymmärtää meidän toiminnan ja antaa arvoa sille niinkun meidän toiminnalle ja näkemykselle niin että on positiivisiakin kokemuksia. Ja tää on ehkä just se isoin niinku että, että sijoitus on kuitenkin aika iso asia perheen ja lapsen elämässä, siinä on sitten meitä kuunneltu” (H4)

”...sit tullaan taas siihen että, että miten ne henkilökemiat kohtaa ja miten se sosiaalityöntekijä niinku ottaa meidät että, että ollaanko me tietyllä tavalla roskasakkia vai ollaanko me tietyllä tavalla heidän kollegoita ja kuuntelee meiltä sitä viime käden tietoa” (H4)

Sosiaalityöntekijöiltä toivotaan myös maalaisjärkeä, jolloin asioita voisi tarkastella muustakin näkökulmasta kuin papereista.

”... mutta paljon hyvää ja paljon huonoa että että. Vähän se tuntuu että, että kun työntekijöitä on paljon niin jokaisella on pikkasen oma tyyli tehdä ja tapa tehdä ja noudattaa tiettyjä juttuja. Joko sanaa noudatetaan pilkulleen tai sitten pikkaset katsot ehkä joskus jopa asiakkaan hyötyä. – jokainen työntekijä lukee ja tulkitsee niitä ohjeita eri tavalla” (H4)

Toisaalta sosiaalitoimen kontakti on ollut perheille rauhoittava tekijä. Rauhoittava vaikutus syntyy varmasti osittain siitä, että tiedetään tukea olevan saatavilla kun sitä tarvitaan, jo pelkästään tieto siitä rauhoittaa vanhempia.

”Kaikilla mun joukkuelaisilla joilla on ollu sosiaalityön asiakkuuksia ja tukitoimia niin niin mun mielestä e näkyy semmoisena hyvänä rauhoittavana tekijänä, että jos äiti tavitsi kotiin apua, se sai kotiin apua ja oli silloin levollisempi ja rauhallisempi” (H2)

Sosiaalitoimi nähdään myös taloudellista tukea antamana tahona.

”... jos niillä perheillä on ollu jotain niin sinne kertyy taloudellista tukea ja hankintatukea” (H4)

”Se näky mulla vaan sellaisena että se (nuori) maksatti sen sossulla niinku varusteita.” (H3)

Huomioni kiinnittyi tutkimusta tehdessä siihen, että Iceheartsin kasvattajilla on paljon enemmän antaa aikaa lapselle ja nuorelle sekä heidän perheelleen kuin mitä esimerkiksi kunnan tai kaupungin, nykyisten hyvinvointialueiden sosiaalitoimen perhetyöllä.

”Ei auta aina vaan se että jos on vaikka sosiaalitoimen perhetyö niin ei ne nyt joka aamu sitä poikaa sieltä hakemassa oo – että ehkä sille on ihan syynsä että he ovat vähän ylibuukattuja noi kaupungin sosiaalipalvelut yleensä” (H1)

”... on haettu ihan peiton altakin (kouluun), revitty ylös ja tota noin niin on – on ollu ja muutaman perheen kans on semmoinen, kun äiti on ollu töissä ja hän on vaan ilmoitanu vara-avain on siellä et mee sisään” (H4)

6.5.2 Yhteistyö koulun kanssa

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (2023b) mukaan nuorten koulupoissaolot ovat lisääntyneet huomattavasti viimeisten vuosien aikana. Osasyyn voidaan katsoa olevan herkästi

kotiin jääminen, joka on opittua koronan ajoilta. Toisaalta koronaepidemian jälkeinen ahdistus nuorten keskuudessa ei ole vähentynyt, eli poissaolot ovat lisääntyneet muun muassa ahdistuksen takia. Lämsän (2009) mukaan yhteistyö koulun kanssa on tärkeää, koska yhdessä koulun kanssa voidaan esimerkiksi seurata syntyneitä ongelmia vapaa-ajalla sekä koulupoissaoloja. Koulu on usein näköalapaikalla vapaa-ajan asioissa, koska saa usein erilaisia tietoja ulkopuolisilta osapuolilta.

Iceheartsin kasvattajilla on myös koulunkäynnin toteutumiseen suuri merkitys. Kasvattajat eroavat kaupungin työntekijöistä siinä, että kasvattajilla on mahdollisuus kuljettaa lapsia kouluun ja yhteydenotto tähän voi lähipiiriltä voi tulla nopeallakin aikataululla. Lisäksi huomioitavaa on, ettei kasvattajaa lasketa koulun henkilökunnan vahvuuteen, joten myös irrottautuminen koulusta päivän aikana on sujuvampaa. Kasvattaja pystyy panostamaan tälläkin osa-alueella työskentelyyn ja näin kasvattaja pystyy tukemaan lapsia tiiviisti koulunkäynnissä.

”Kyllä sitä on että haetaan kotoota ja heitetään sit kotiin ja kyl niitä on paljon. Moni kasvattaja hakee niitä lapsia sieltä kotoota kouluun ja tälleen näin, et pääsääntöisesti aina niinku pyritään saamaan ne sinne kouluun.”(H3)

” Kasvattajan on aika helppo lähteä vaikka koulupäivän aikana sinne kotiin hakemaan sitä lasta kun me ei olla kuitenkaan sit niinku koulun henkilökuntaa, niin meit ei voi laskee mihinkään koulun vahvuuteen.” (H1)

”Jos keskeytettiin koulupäiviä niin meillehän ne soittaa kun vanhemmat on töissä, niin me käydään sitten hakemassa ne sieltä ja otetaan niinku muutama koulutehtävä mukaan ja lähdetään johonki muualle harjoittelemaan niitä juttuja” (H2)

Kasvattaja ei kuitenkaan ole koulussa vain omien joukkuelaisten kanssa, vaan kasvattajaa voi hyödyntää myös muun luokan kanssa, joka taas edistää luokan toimivuutta ja luokalle saadaan enemmän osallisuuden tunnetta. Myös erilaisille koulun retkille kasvattaja on otettu mukaan varmistamaan, että retki sujuu kaikin puolin hyvin.

”Me ei olla vierihoidossa omien lasten kanssa, vaan me mennään opettajan työpaikalle ja todetaan, että käytä mua tavallaan nyt silloin kun sä näät parhaaksi, se on semmoista yleistä avustajan hommaa – istun kenen viereen tahansa ja autan ketä tahansa - uskon että meillä on kouluun siirtymävaiheessa suuri merkitys” (H2)

”... rooli olla aktiivisesti mukana – saattoi auttaa opettajia, saatto lähtee myös luokkaretkille mukaan että oli siellä niinku tukevana aikuisena semmoinen vähän niinku voisko sanoa apuope, mutta niinku semmoinen vähän sivullisempi – on siellä kuitenkin tukena, jos opettajat tarvitsee tai jos oppilas tarvitsee” (H5)

Negatiivisista koulukokemuksista saattaa joskus muodostua tunne, että on joutunut silmätikuksi. Kasvattajan tehtävänä on selvittää näitä asioita ja puolustaa lapsia. Puolustamisesta voi jälkeinpäin syntyä hyvin tärkeä asia nuorelle myöhemmässä elämänvaiheessa, koska nuori muistaa että joku on uskonut häneen.

”... jos joku lapsi on joskus tehny koulussa jotain hölmöä ja sit tapahtuu joku seuraava tilanne siel koulussa niin tätä lasta syytetään aika helposti että se oli taas se – muutama sanoi siellä reissussa et silloin ku sä puolustit mua siellä ala-asteella kun mä en oikeesti ollu tehny mitään, sä olit aino ketä muhun uskoi” (H4)

Kasvattaja toimii myös tärkeänä tiedon välittäjänä koulussa. Kasvattaja tuntee oman joukkueensa lapsen, mutta tutustuu samalla työssään myös lapsen koko luokkaan. Kun esimerkiksi opettaja vaihtuu, kasvattajalla on tärkeä merkitys välittää tietoa luokasta uudelle opettajalle.

”Opettajat vaihtui niin siinä oli kyllä myös aika hyödyllinen olo, että pysty vähän kertomaan sille uudelle opettajalle että minkälainen (lapsi on) ja mitkä jutut toimii ja mitkä ei. Ja isommassa mittakaavassa riippuen opettajasta oli annettavaa, että minkälainen luokka on tulossa.” (H3)

”Me ollaan niinku sen koulun ja kodin välinen linkki siinä, että se kaikki niinku sujuu hyvin että vanhemmatki kertoo huomattavasti enemmän mulle asioita kuin kouluun” (H4)

”Sitten taas niinku lapsen käytös esimerkiksi koulussa, niin jos se lähtee irti itsestään niin ei opettaja tiedä että mikä tässä nyt on, vaan opettaja käsittelee sen vaan että hei nyt on käyttäytyny huonosti wilmaan punainen merkintä ja ratkoo sen sillä tavalla – mut sit kun mä olen tehny opettajan kanssa yhteistyötä ja mä olenkin mennyt ja kertonut että kotona on käyny tämmönen ja tämmönen asia, että lapsi voi käyttäytyä huonommin, niin opettajakin osaa ottaa sen eri tavalla”(H4)

Kasvattaja on vaihdellen yhteydessä myös toisen asteen oppilaitoksiin, mutta etenkin aiemmin, kun oppivelvollisuus oli lyhyempi, ei kasvattajaa aina koettu tarpeelliseksi yhteistyökumppaniksi toisen asteen oppilaitoksissa.

”... se on aika vähäistä tietyllä tavalla, mut jokaiseen ammattikouluun mihin nää nuoret on menny niin mä oon siis sinne ollu yhteydessä, että tänne tulee tämmöisestä toiminnasta nuoria ja jos koette että tarvitsette mun apua jossain niin niin saa olla yhteydessä. Enempää en niihin maailmoihin oo koskenut, että kun kun kuitenkin sitten jo niin vanhoja” (H4)

Tärkeää on myös yhteistyötahojen tieto siitä, että tarvittaessa on mahdollista ottaa yhteyttä Iceheartsiin.

” Perheillä ei ollu ehkä niin sanotusti mitään tarpeita, me puhuttiin sen tota päiväkodin opettajan kaa nii se sanoi et ehkä nyt ei oo tavetta, mutta pidetään mielessä.” (H1)

6.5.3 Yhteistyö perheen kanssa

Kasvattajan ja perheen välinen yhteistyö on työskentelyn onnistumisen kannalta ensiarvoisen tärkeää. Tutkimukseni perusteella työskentely lapsen asioita edistäen voi onnistua vain, jos lapsen lisäksi myös vanhempi tai vanhemmat ovat sitoutuneet joukkue toimintaan.

Parhaimmillaan kasvattaja on perheelle suuri tuki, johon voi turvautua jokaisessa asiassa. Lämsän (2009) mukaan lapsen ja nuoren lähipiiri ja perhe toimii suojaverkkona, jonka tehtävänä on muodostaa tasapainoinen ja turvallinen kasvu ympäristö ja vastuu lapsen ja nuoren asioista on aina ensisijaisesti perheellä.

”... meidän yksi tärkeimmistä työkaluista on perhe” (H4)

”Kyllähän mä vaadin vanhemmiltakin sen sitoutumisen, että ilman sitä se ei onnistu jos vanhemmat ei ole sitoutuneita niin vaikea se on saada lapsi sitoutettua siihen.” (H3)

”... semmoinen tietty luottamus ja sitte niinku mä luulen myös että sitten kun mä teen aika paljon semmoista perhe – perhetyötä, kun perheellä oli vähän ongelmia lapsen kanssa ja äidit soitti että voitko tulla käymään kotona ja aina lähdin ja ja aina kun he tarvitsivat apua niin mä menin niinku sinne kotiin niin se lapsikin näki et että toihan tulee tänne vaikka mä käyttäydyn päin ***** niinku ihan suoraan sanottuna että – että - että toi äijä tulee kuitenkin aina tänne ja aina jaksaa kuunnella ja yrittää auttaa” (H2)

Perheen kanssa työskentelyn onnistuminen vaatii myös luottamusta kasvattajan ja vanhempien välillä. Niin kuin jo aiemmin tutkimuksessa on tullut ilmi, luottamuksen syntyminen vaatii aikaa, niin myös tässä tilanteessa. Luottamus saavutetaan kasvattajien kokemusten perusteella kuitenkin pääasiassa nopeasti ja luottamuksen synnyn huomaa

esimerkiksi vanhempien yhteydenotoista kasvattajaan, myös vielä silloin kun nuori on jo lähes aikuisuuden kynnyksellä. Kasvattajaan tukeudutaan kysyen arkisia neuvoja lapsen tai nuoren tilanteessa.

”Mitä tässä mennään pidemmälle koko ajan kevättäkin niin paljon enemmän vanhempien kanssa jutellu puhelimesta ja sillee että on ollu paljon enemmän yhteydenottoja myös kotoota päin mulle että tarvii jotain jeesiä niin huomaa sen että kasvaa se sellanen luottamus” (H1)

Perhetyössä tärkeitä arvoja ovat rehellisyys ja avoimuus. Hyödyllistä on, että kasvattaja tuntee perheen ja pystyy tällöin keskustelemaan välittömästi esille tulleista ongelmista.

”No siis semmonen niinku avoin keskustelu perheen ja kodin ja koulun kanssa. Se auttaa niinku aika paljon kun jokainen on kärryillä ja on niinku samaa mieltä samoista asioista niin siinä se sitte yleensä helpottuu tosi paljon se työ mulla ja siellä kotona ja koulussa, kun kaikki tietää mikä on nyttien tilanne. – Niin se auttaa jos on sitä avointa keskustelua paljon” (H3)

”Hyötyä on siitä että sulla on se kymmenen vuotta yhteistyötä sen perheen kanssa, joka näkee wilmat ja joka pitää sut ajantasalla siitä, et käykö ne koulussa vai eikö käy ja tota noin jos vanhempi oli sitä mieltä et nyt se lintsaa liikaa niin sitte seuraaviin harjoituksiin kun se tuli ni mä otin sivuun ja me käytiin vähän juttuja läpi ja mä kysyin tarviiko mun tulla sinne mukaan ja kyllä se yleensä siinä vaiheessa kun mä sanoin että mä tulen sitten viereen istumaan niin sitte se niinku ääni muuttui kellossa” (H2)

”... jokaisen vanhemman kanssa pystyy keskustelemaan nykyään mistä tahansa asiasta – aina se ei ole näin ollu. Joskus perhe on ajatellu että miks toi puuttuu meidän asioihin ja miks toi neuvoo meitä ja vaikka he olis pyytäne tietyllä tavalla itte apua nii sit kun menikin neuvomaan ja niinku yritti selittää vähän tilanteita nii sit silleen” (H4)

Parhaimmillaan yhteistyö vanhempien kanssa luo vertaistukiryhmiä vanhempien kesken. Joukkueurheilussa tarvitaan usein erilaisia apukäsiä ja huoltohenkilöitä, joiden myötä vanhemmille syntyy oma vertaistukiyhteisö joukkue toiminnassa. ADHD-liiton (2024) mukaan vertaistuella on suuri merkitys ihmisen elämäntilanteelle ja jaksamiselle. Myös Puustjärvi ja Kippola-Pääkkönen (2022) ovat Käypä Hoito- artikkelissaan käsitelleet vertaistuen merkitystä erityistä tukea tarvitsevien lasten vanhemmille. Vertaistuki on tärkeää, koska vanhemmat saavat jakaa kokemuksiaan, oppivat toisten kokemuksista ja voivat tukea toisiaan. Erityisesti vanhemmat ja perheet, jotka ovat samanlaisessa elämäntilanteessa

hyötyvät vertaistuesta. Vertaistuki edistää myös yhdenvertaisuuden kokemusta, joka on vanhemmille (kuten myös lapsille) usein voimaannuttava kokemus.

”Mulla oli siinä niinku sitä harrastustoimintaa pyörittämässä vanhempia, ketkä oli mulla huoltajan roolissa ja ne teki sit niinku vähän kaikkee et siinä meni niinku se perhetyö vähän niinku sivussa kun siel hallil tuli vietetty ppaljon aikaa niin siinä tuli juteltu kaikesta maan ja taivaan väliltä ja sit mul oli muutama muukin siinä hoitamassa toimitsijan hommia eli se oli vähän niinku vertaistukiryhmä – musta se oli hienoa. Tehdään lasten kanssa semmoisii ihan tavallisia asioita, joita he eivät ehkä muuten omien taustojen tai erityisyyden takia niinku oikein pysty tekemään.” (H3)

Yhteistyö eri verkostojen kanssa on siis lapsen ja nuoren näkökulmasta erittäin tärkeää, koska yhteistyön keinoin lasta ja nuorta voidaan tukea monipuolisesti. Tärkein toimija yhteistyöverkostossa on kuitenkin perhe, ilman perheen sitoutumista tuen antaminen ei onnistu.

6.6 Yhteenveto tutkimustuloksista

Tutkielmani tulosten perusteella lapselle tarjottava varhainen tuki ehkäisee syrjäytymistä. Varhaisen tuen avulla päästään ajoissa puuttumaan syntymässä oleviin haasteisiin ja ehkäistään näin varsinaisten ongelmien syntyä myöhemmässä vaiheessa. Syrjäytymisen ehkäisemisen näkökulmasta lapsen tai nuoren saamalla varhaisella tuella on suuri merkitys elämänselkkuun.

Pitkäjänteinen työskentely lasten ja nuorten kanssa ehkäisee myös syrjäytymistä monin eri tavoin. Pitkäjänteiseen työskentelyyn liittyy tässä yhteydessä pysyvä aikuinen, joka kulkee lapsen, nuoren ja heidän perheidensä rinnalla useamman vuoden ajan, esikouluiästä täysi-ikäisyyteen saakka. Taloudellisesta näkökulmasta Icehearts tarjoaa harrastustoimintaa vähävaraisille perheille, joilla ei itse olisi varaa maksaa harrastusmaksuja.

Harrastustoimintaan mukaan pääseminen on merkityksellistä, koska harrastustoiminta edistää yhteenkuuluvuutta ja vähentää yksinäisyyttä, joka on yksi suurista syrjäytymistä aiheuttavista tekijöistä.

Lapsille ja nuorille sekä heidän perheilleen on hyvin merkityksellistä, että yksi vaihtumaton aikuinen kulkee rinnalla useamman vuoden ajan. Joukkueen kasvattajaan syntyy nuorten näkökulmasta erityinen suhde, jossa kasvattaja voidaan kokea jopa kuin toiseksi isäksi ja tärkeäksi miehen malliksi. Kasvattaja koetaan turvalliseksi aikuiseksi, jolle voi kertoa erilaisia asioita ja joka auttaa itsenäistymään. Kasvattajien näkökulmasta pysyvä aikuinen on hyvin

tärkeä olla olemassa, koska kaikki muut aikuiset, kuten opettajat tai sosiaalityöntekijät, vaihtuvat nuoren elämässä usein. Tärkeää pysyvyydestä tekee myös tosiasia, että erityisen tuen tarpeessa olevat lapset ovat saattaneet usein kokea menetyksiä ja hylkäämisiä, jolloin pysyvällä aikuisella ja aikuisen tuella on erityinen merkitys yhteenkuuluvuuden kannalta. Pysyvyyden kautta muodostuvat muun muassa luottamus, turvallisuus ja yhteenkuuluvuus, jotka ovat kaikki ihmisen kasvua ja kehitystä positiivisesti tukevia asioita ja arvoja. Perheen ja syrjäytymisen näkökulmasta kasvattaja on tärkeä tuki koko perheelle, koska kasvattaja tukee ja ohjaa myös vanhempia haastavissakin perhetilanteissa. Tuesta ja ohjauksesta vanhemmat saavat voimavaroja, jotta voivat selviytyä vanhemmuudesta paremmin.

Myös verkostoyhteistyön rooli on erityislasten asioissa merkittävä. Koulun kanssa tehtävä yhteistyö on järjestötoiminnan tukena tärkeää, koska lapset ja nuoret viettävät suuren osan ajastaan koulussa ja koulussa saattaa ilmetä useita erilaisia ongelmia ja haasteita.

Syrjäytymisen näkökulmasta koulun suorittaminen on tärkeää, koska koulutus ja sosiaaliset kontaktit auttavat kiinnittymään yhteiskuntaan ja ehkäisevät näin syrjäytymistä.

Sosiaalitoimi taas nähtiin osittain vain hiljaisena toimijana taustalla, ja työskentelyä hankaloittaa työntekijöiden jatkuva vaihtuvuus. Joissain tapauksissa kuitenkin yhteistyö sosiaalitoimen kanssa on hyvää ja kasvattajat toimivat sosiaalityöntekijöiden kanssa kuin kollegoina lasten ja nuorten tilannetta edistäen. Verkostoyhteistyössä tärkeää on, että järjestötoiminnan kasvattajaa kuunnellaan, koska hän on usein perheen läheisin aikuinen, joka tietää lapsen asioista lähes kaiken.

Alla esitän taulukon tutkimukseni keskeisistä tuloksista. Taulukosta on nähtävillä lapsen ja nuoren saama tukimuoto, sekä tukimuodon vaikutus syrjäytymisen riskeihin.

Tukimuoto	Vaikutus syrjäytymisen riskeihin
Varhainen tuki	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Varhaisen tuen avulla päästään ajoissa puuttumaan haasteita tai ongelmia aiheuttaviin asioihin ➤ Varhainen tuki ehkäisee varsinaisten ongelmien syntyä myöhemmässä vaiheessa
Koulunkäyntiin annettava tuki	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Tuki auttaa nuorta selviytymään opinnoistaan ja mahdollistaa jatko-opinnot sekä myöhemmässä vaiheessa työllistymisen ➤ Koulunkäynnin tuki edistää yhteenkuuluvuuden tunnetta mahdollistamalla myös erityisen tuen tarpeessa olevien lasten osallistumisen koulun retkiin ja muihin sosiaalisiin tapahtumiin
Itsenäistymiseen annettava tuki	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Auttaa nuorta hoitamaan omia asioitaan ja ottamaan vastuuta omasta elämästään ja itsestään ➤ Oman toiminnan vahvistaminen luo yhteenkuuluvuutta yhteiskuntaan ja mahdollisuuksia vaikuttaa omaan elämään
Harrastustoiminnan mahdollistaminen	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Harrastaminen luo yhteenkuuluvuutta ja edistää sosiaalisia taitoja, ehkäisee yksinäisyyttä ➤ Ehkäisee liikkumattomuutta
Pitkäjänteiseen työskentelyyn panostaminen	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Pysyvyyden kautta edistetään lapsen kasvua ja kehitystä, sekä luodaan turvallinen ja tasapainoinen kasvu ympäristö ➤ Turvallinen ja tasapainoinen aikuinen mukana lapsen ja nuoren elämässä
Verkostoyhteistyö	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Pitkäaikaisen työskentelyn kautta viedään arvokasta tietoa verkostoihin ja edistetään tiedon avulla lapsen tai nuoren tilannetta

Taulukko 6 Yhteenveto tutkimustuloksista

7 Johtopäätökset

Tutkielmani tavoite oli koota tietoa pitkäjänteisen tukityömuodon vaikutuksesta syrjäytymisen riskeihin, sekä yhteistyön vaikuttavuudesta eri verkostotoimijoiden kesken. Kokosin tutkielmaani käytännönläheistä tietoa henkilöiltä, jotka ovat pitkään työskennelleet lasten ja nuorten kanssa sekä henkilöiltä, jotka ovat olleet mukana joukkue toiminnassa lapsen ja nuoren roolissa. Tutkimuskysymykseni olivat miten pitkäjänteinen tukityömuoto pystyy vaikuttamaan nuoren syrjäytymisen riskeihin ja millaisena järjestötason ja julkisen sektorin yhteistyö näyttäytyy nuorten syrjäytymiseen vaikuttamisessa.

Tutkielmani toteutin laadullisena tutkimuksena, jonka kautta tutkin henkilöiden kokemus- ja ajatusmaailmaa. Aineiston keräsin teemahaastattelulla ja haastattelun sisällöt analysoin sisällönanalyysin menetelmällä.

Tutkielmani keskeisimmät tulokset liittyvät pitkäjänteiseen työskentelyyn, jonka kautta aikuinen on mukana lasten, nuorten ja perheiden elämässä useamman vuoden ajan ja jolla on antaa kunnolla aikaa työskentelylle. Pitkäaikaisen työskentelyn aikana syntyy luottamus ja turvallisuus, jotka ovat elintärkeitä asioita lapsen tasapainoista kasvua ja kehitystä ajatellen ja myös aiempien tutkimusten mukaan tasapainoinen kasvu ja kehitys ehkäisevät syrjäytymistä.

Iceheartsin järjestötoiminnan tarjoaman tuen kautta pystytään ottamaan mukaan toimintaan myös sellaisia lapsia ja nuoria, jotka eivät muuten syystä tai toisesta pysty harrastamaan mitään, ja myös tätä kautta ehkäistään syrjäytymistä, koska harrastustoiminnan puute on myös aiempien tutkimusten mukaan syrjäytymistä aiheuttava tekijä. Verkostoyhteistyöllä on myös lasten ja nuorten asioissa erityinen merkitys ja työskentelyä tulee toteuttaa niin yksilöllisin kuin rakenteellisinkin keinoin. Syrjäytymistä voidaan ehkäistä monin eri tavoin, ja työskentelyn painotuksen tulisi olla ennaltaehkäisevässä pitkäjänteisessä työskentelyssä.

Kandidaatintutkielmassani vuonna 2022 kirjoitin pohdinnassa, miten tulevaisuudessa haluaisin tutkia nuorten syrjäytymistä syvällisemmin, esimerkiksi ennaltaehkäisevää sosiaalityötä. Päädyin tutkimaan Pro Graduuni ennaltaehkäisevää työtä kolmannen sektorin toteuttamana, jolloin saavutin tutkimustuloksia käytännön työstä kasvattajien ja tukipolun käyneiden nuorten näkökulmasta. Saamani tieto on erityisen arvokasta käytännön sosiaalityölle, jotta myös sosiaalityön keinoin päästään puuttumaan ja ehkäisemään nuorten syrjäytymistä.

Tutkimustulokseni ovat ajankohtaisia ja rakentuvat tuoreen tiedon varaan. Tutkielmassani olen tuottanut tärkeää tietoa ennaltaehkäisevästä ja pitkäjänteisestä työstä lasten ja nuorten kanssa. Tutkielmani erityinen vahvuus on tutkimustulosteni ja nyky-yhteiskunnan tilanteen ja toiminnan välinen yhteys, sillä useassa eri kanavassa keskustellaan ajankohtaisesti lasten ja nuorten huonovointisuudesta, sekä erilaisista tuen tarpeista. Resurssien puute hyvinvointialueilla haastaa lasten ja nuorten saamaa tukea, ja myös tämä asia tuli esille tutkimuksessani, erityisesti sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuuteen on kiinnitetty järjestötoiminnassa huomiota. Jatkotutkimuksia ajatellen olisi varmasti hyvä esimerkiksi tutkia vielä syvällisemmin sosiaalityön rakenteita, miksi ennaltaehkäisevä ja pitkäjänteinen työ lasten ja nuorten kanssa eivät käytännössä toteudu? Toisaalta olisi hyvä myös tutkia enemmän perhetyötä ja sen vaikuttavuutta syrjäytymisen ehkäisyyn, koska perheen katsotaan olevan avainasemassa lasten ja nuorten elämässä.

Tutkielmassani olen kuvaillut tutkimusprosessini, joka takaa tutkielman luotettavuuden. Tutkielmassa olen kuvaillut työskentelyprosessini aina työskentelyn alusta alkaen ja kertonut, miten tutkimustulokseni syntyivät. Tutkielman teoriaosuuteen esitin taustateoriaa nuorten syrjäytymisestä yhteiskunnallisena ongelmana, kirjoitin nuorten elämäkulusta, sekä nuorista sosiaalityön asiakkaina ja järjestötoiminnasta lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukena. Toteutin tämän tutkielman yhteistyössä järjestötoimija-Iceheartsin kanssa, joten olennaista oli myös kuvailla teoriaosuudessa Iceheartsin toimintaa. Tutkimuksen toteutin teemahaastatteluina, ja tähän liittyvistä haastattelujen teemoitteluista, litteroinneista ja analyysin kirjoittamisesta kirjoitin myös avoimesti tutkimusprosessin kuvailemisen luvussa.

Koen tästä tutkielmasta saaduista tutkimustuloksista olevan hyötyä monin eri tavoin. Erityisesti koen tutkimustuloksista olevan hyötyä niille ammattilaisille, jotka tekevät työtä lapsiperheiden kanssa, etenkin syrjäytymisriskissä olevien lasten ja nuorten kanssa. Käytännön työelämässä tutkimustuloksia on mahdollista hyödyntää esimerkiksi lapsiperheiden tukitoimia suunniteltaessa. Nyky-yhteiskunnassa resurssit palveluiden toteuttamiseen ovat vähäisiä, mutta tutkimustulokseni osoittavat miten tärkeää on panostaa lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointiin. Raha ei koskaan saisi olla este hyvinvoinnin edistämiseen, sillä lapsissa ja nuorissa on tulevaisuutemme. Yhteiskuntamme tulisi jo viimein ymmärtää aidosti lasten ja nuorten tilanne, sekä kohdistaa tarpeeksi resursseja syrjäytymisen ehkäisemiseen vaikuttavaan työhön, koska syrjäytymisen riskit ovat hyvin tiedossa.

Tutkielmassa esittämäni tieto vahvistaa ammattilaisten ajattelua ja osaamista sellaisissa tilanteissa, joissa työskennellään syrjäytymisriskissä olevien lasten ja nuorten, sekä heidän perheidensä kanssa. Tutkimustulokseni kertovat, että jo varhaisessa vaiheessa voidaan puuttua lasten ja nuorten elämäntilanteisiin edistäen hyvää elämänlaatua. Entistä vahvemmin tulisi yhteiskunnassamme kiinnittää huomiota syrjäytymisen riskeihin, sillä nyt tämä ongelma tiedostetaan, mutta sitä ei oteta tarpeeksi vakavasti. Lapsiperheiden vaikeuksista ja syrjäytymisen ongelmasta ei koskaan todennäköisesti tulla pääsemään eroon, mutta ongelmia voidaan ehkäistä tehokkaasti. Tehokas ehkäiseminen vaatii oikeita keinoja oikeaan aikaan, ja työskentelyn painotus on ehdottomasti ennaltaehkäisevässä työssä.

Lähteet

- Aaltonen, Sanna, Berg Päivi ja Ikäheimo Salla (2015) Nuoret luukulla. Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuorten asemaan palvelujärjestelmässä. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- ADHD-liitto (2024) Vertaistuki. <https://adhd-liitto.fi/tukea/vertaistuki/> Viitattu 26.8.2024.
- Alatalo, Merja, Lappi Kari & Petrelius Päivi (2017) Lapsikeskeinen suojele ja perheen toimijuuden tukeminen lastensuojelun perhetyössä ja perhekuntoutuksessa. Kohti monitoimijaista, yhteistä perhetyötä. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/134616/URN_ISBN_978-952-302-859-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 26.8.2024.
- Aluehallintovirasto (2024) Nuorten syrjäytyminen <https://beta.tieto.avi.fi/nuorten-syrjaytyminen/turvallisuus>. Luettu 3.4.2024.
- Antikainen, Ari (1998) Kasvatus, elämäntilanne ja yhteiskunta. Porvoo: WSOY.
- Benjamin, Saija, Koirikivi Pia ja Kuuisto Arniika (2022) Nuorten elämäntilanteen haasteita ja vastoinnokka: Näkökulmia resilienssiin kestävästi hyvinvoinnin teorian valossa <https://helda.helsinki.fi/items/6d7cbcd9-b872-4bae-9d3f-5e1f93fa7a1d> Viitattu 25.3.2024.
- Hirsjärvi, Sirkka, Remes Pirkko ja Sajavaara Paula (2009) Tutki ja kirjoita. Porvoo: Bookwell Oy.
- Hämäläinen, Juha ja Matikainen Pasi (2018) Mechanisms and Pedagogical Counterforces of Young People's Social Exclusion: Some Remarks on the Requisites of Social Sustainability. Sustainability 10: 1–28.
- Icehearts. (2023) Ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä <https://www.icehearts.fi/> Viitattu 22.1.2024.
- Icehearts (2024) Icehearts-toiminta pähkinänkuoressa, toiminnan yhteiskunnallinen tarve ja perustelu. Skhole-oppimisympäristö <https://app.skhole.fi/fi-FI/icehearts/courses/12-vuotta-kanssakulkijuutta> Luettu 16.3.2024.
- Jalonen, Harri, Kokkola Jussi, Kaartemo Valtteri ja Vähämaa Miika (2021) Sosiaalisen median hyödyntäminen nuorten palvelujen yhteiskehittämisessä. Hallinnon tutkimus 40(1): 5–22.
- Juntunen, Anna (2019) Nuoret ja elävä toimijuuden tunto elämäntilanteen käännekohtissa <https://journal.fi/janus/article/view/70093/49848> Viitattu 27.3.2024.

- Juntunen, Anna Elisabet (2023) ”Minä uskon hyvään elämään” Nuoret ja elämäkulussa rakentuva toimijuus. Väitöskirja. Helsinki.
<https://helda.helsinki.fi/server/api/core/bitstreams/f35dd5e2-4bf0-4931-91bb-1b9536ac2c0a/content> Viitattu 23.1.2024.
- Juppi, Pirita (2011) Pahoinvoivia uhreja, turvallisuusuhkia ja taloudellisia taakkoja. Nuorten syrjäytymisen tulkintakehykset suomalaisessa uutismediassa. *Janus* 19(3): 200–220.
- Kallio, Aku (2023) Laadullisen tutkimuksen prosessi. Tietoarkisto
<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/laadullisen-tutkimuksen-prosessi/litterointi/> Viitattu 22.1.2024.
- Kangasniemi, Mari, Utriainen Kati, Ahonen Sanna-Mari, Pietilä Anna-Maija, Jääskeläinen Petri ja Liikanen Eeva (2013) ”Kuvaileva kirjallisuuskatsaus: eteneminen tutkimuskysymyksestä jäsenettyyn tietoon.” *Hoitotiede* 25(4): 291–301.
- Lehtonen, Olli ja Kallunki Valdemar. 2013. ”Nuorten aikuisten syrjäytymiskierre.” *Janus* 21(2): 128–143.
- Leskelä, Riikka-Leena, Käsmä Laura, Jokiranta Virve, Salonen Neea, Valtakari Mikko, Yli-Koski Maria ja Määttä Mirja (2022) Nuorten syrjäytymisen ehkäisyn palvelurakenne, rahavirrat sekä seurannan haasteet. Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu.
https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/julkaisut/Documents/TRVJ_1_2022_Nuorten_syrjailyminen.pdf Viitattu 17.3.2024.
- Lämsä, Anna-Liisa (2009) Tuhat tarinaa lasten ja nuorten syrjäytymisestä. Lasten ja nuorten syrjäytyminen sosiaalihuollon asiakirjojen valossa. Väitöskirja. Oulun yliopisto.
- Mannerheimin lastensuojeluliitto (2024) Lapsen itsetunnon tukeminen
<https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/vanhemmuus-ja-kasvatus/lapsen-itsetunnon-tukeminen/> Viitattu 26.8.2024.
- Martsola, Riitta (toim.) (2006) Aikuinen vanhemmuus – katoavan kasvatuksen jäljillä. Lapsiaikuisia ja aikuislapsia. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Mieli (2021) Kuule ja näe nuori. <https://mieli.fi/blogit/kuule-ja-nae-nuori/> Viitattu 7.2.2024.
- Myllyniemi, Sami (toim.) (2016) Arjen jäljillä – Nuorisobarometri 2015. Grano Multiprint Oy.
- Myrskylä, Pekka (2012) Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? Eva- analyysi. Elinkeinoelämän valtuuskunta. <https://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjailyminen.pdf> Viitattu 12.4.2024.
- Nurmi, Jan-Erik, Ahonen Timo, Lyytinen Heikki, Lyytinen Paula, Pulkkinen Lea ja Ruoppila Isto (2006) Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOYpro Oy.

- Nurmi, Jan-Erik, Ahonen Timo, Lyytinen Heikki, Lyytinen Paula, Pulkkinen Lea ja Ruoppila Isto (2018) Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Paananen, Reija, Surakka Anne, Kainulainen Sakari, Ristikari Tiina ja Gissler Mika (2019) Nuorten aikuisten syrjäytymiseen liittyvät tekijät ja sosiaali- ja terveyspalveluiden ajoittuminen. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 56: 114–128.
- Pohjola, Anneli (2016) Sosiaalityön vastuu heikompaan asemaan joutuneista. Teoksessa Vastavuoroinen sosiaalityö, toimittajat Maritta Törrönen, Kaija Hänninen, Päivi Jouttimäki, Tiina Lehto-Lunden, Petra Salovaara ja Minna Veistilä., 87–96. Tallinna: Gaudeamus Oy.
- Puusa, Anu & Juuti Pauli (2020) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Tallinna: Gaudeamus Oy.
- Puustjärvi, Anita & Kippola-Pääkkönen, Anu (2022) ADHD ja vertaistuki. Käypä Hoito-artikkeli <https://www.kaypahoito.fi/nix01780> Viitattu 26.8.2024.
- Pösö, Tarja (toim.) (2006) Aikuinen vanhemmuus – katoavan kasvatuksen jäljillä. Monenlaista vanhemmuutta. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2024) Lastensuojelu <https://stm.fi/lastensuojelu> Viitattu 26.2.2024.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2023) Sosiaalityö ja sosiaaliohjaus <https://stm.fi/sosiaalityo> Viitattu 8.2.2024.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2023a) Nuorten syrjäytymisen ehkäisy <https://thl.fi/aiheet/lapset-nuoret-ja-perheet/hyvinvointi-ja-terveys/nuorten-syrjaytymisen-ehkaisy> Viitattu 19.1.2024-8.7.2024.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2023b) Kouluterveyskysely 2023: lapsia ja nuoria kuormittavat monet tekijät – selkeät arkirutiinit ja ajoissa saatu apu on tärkeää <https://thl.fi/-/kouluterveyskysely-2023-lapsia-ja-nuoria-kuormittavat-monet-tekijat-selkeat-arkirutiinit-ja-ajoissa-saatu-apu-on-tarkeaa?redirect=%252Ffi%252Fweb%252Flapset-nuoret-ja-perheet> Viitattu 4.6.2024.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2023c) Kiintymyssuhteen merkitys ja sen tukeminen. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/vammaispalvelujen-kasikirja/vammaisuus-yhteiskunnassa/vammaisen-henkilo-vanhempana/kiintymyssuhteen-merkitys-ja-sen-tukeminen> Viitattu 26.8.2024.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2022) Lasten, nuorten ja perheiden sosiaalipalvelut <https://thl.fi/aiheet/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/sosiaalipalvelut> Viitattu 3.3.2024.

- Thompson, Ron, Russell Lisa and Simmons Robin. 2014. "Space, place and social exclusion: an ethnographic study of young people outside education and employment." *Journal of Youth Studies* 17(1) : 36–78.
- Tuomi, Jouni ja Sarajärvi Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Vilkka, Hanna (2021) Tutki ja kehitä. Jyväskylä: PS- kustannus.
- Wickström, Mika (2014) Lapsia liukkaalla jäällä – Kasvattajaseura Iceheartsin tarina. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Liitteet

Liite 1. Teemahaastattelurunko

TUTKIMUSKYSYMYKSET:

1. Millaisissa tilanteissa nuoren kanssa työskentelevän aikuisen tuella on ollut erityinen merkitys nuorten elämässä?
2. Millainen merkitys sosiaalityöllä on ollut nuorten elämässä Icehearts-polun aikana?

TYÖSKENTELYN ALOITUS

- Icehearts-polulle valitaan lapsia, joilla on erityisen tuen tarve. Kertoisitko minulle, millaisia erityisen tuen tarpeita joukkueeseesi valituilla lapsilla oli ja miten ajattelitte, että juuri valittu lapsi hyötyy Icehearts-polusta.
  - Sosioekonominen asema;
    - olivatko vanhemmat työssäkäyviä, oliko perheessä toimeentulo-ongelmia?
    - Vanhempien läsnäolo ja huolenpito
    - Sisarukset?
  - Muut syrjäytymisen riskiin vaikuttavat tekijät?
  - Muut taustalla vaikuttavat tekijät?
  - Oliko joukkueessa polun keskeyttäneitä lapsia, miksi he lopettivat?

LASTEN/NUORTEN TUKEMINEN ELÄMÄNKULUN AIKANA

- Millainen on kasvattajan rooli, mitä kasvattajan tulee tehdä ja mistä kasvattaja ovat vastuussa?
  - Tarkastellaan kasvattajan pysyvyyttä lapsen ja nuoren elämässä, millainen vaikutus on tutulla ja turvallisella aikuisella, joka pysyy rinnalla?
- Kertoisitko minulle, millaisissa tilanteissa lasta/nuorta on erityisesti tuettu Icehearts-polun aikana?
  - Mitä konkreettisesti on tuki, jota kasvattaja antaa? Käytännön esimerkkejä siitä, miten tuki on näkynyt arjessa.
  - Liittyykö tuki esimerkiksi lapsuuden ja nuoruuden eri siirtymävaiheisiin, kuten kouluun meno, yläasteelle siirtyminen, murrosikä, joku muu?
  - Millaista vastuuta nuoret itse ovat polun aikana ottaneet, mitä heiltä on odotettu tai toivottu?
  - Millaisia tukimuotoja lapsella/nuorella on polun aikana ollut?
  - Miten joukkueessa kannustetaan ja annetaan palautetta? Sen merkitys nuoren kehitykseen?

- Icehearts painottaa nuoren elämässä yhteistyön merkitystä eri tahojen välillä. Kertoisitko minulle, millainen merkitys perheellä tai muulla läheisverkostolla on ollut syrjäytymisen ehkäisemisen näkökulmasta
  - Perhe, muut läheiset, muu tukiverkosto
  - Koulu
  - Psykiatria, tai muut yhteistyökumppanit
  - Vastuunjako lasten ja nuorten asioissa, onko ollut selkeä ja työskentely nuoria tukevaa yhteistyötä?

SOSIAALITYÖ LASTEN JA NUORTEN KANSSA

- Iceheartsin kasvattajat tekevät verkostoyhteistyötä eri yhteistyötahojen kanssa ja tässä tutkielmassa tutkin erityisesti sosiaalityön roolia nuorten elämässä. Kertoisitko minulle, millainen merkitys sosiaalityöllä on ollut kasvattajan ja polun käyneen nuoren näkökulmasta nuorten elämässä?
  - Onko kaikilla joukkuelaisilla ollut sosiaalityön asiakkuus; sosiaalihuoltolain mukainen asiakkuus tai lastensuojelun asiakkuus?
  - Onko lapset ohjattu Iceheartsiin sosiaalityön vai jonkun muun tahon kautta?
  - Miten sosiaalityön asiakkuus on näkynyt nuorten elämässä ja mitä hyötyä asiakkuudesta on ollut?
  - Millainen painoarvo sosiaalityöllä on ollut lasten ja nuorten elämässä?
  - Miten kasvattaja kokee ennaltaehkäisevän sosiaalityön/lastensuojelutyön toteutuneen?

LOPUKSI / VAPAA SANA

Mikä mielestäsi on erityisen tärkeä sanoma tätä aihetta tutkittaessa, mihin nuorten kanssa työskentelyssä tulisi erityisesti panostaa syrjäytymistä tarkastellessa?

Haluatko lopuksi kertoa minulle vielä jotain, mitä ei aiemmin tullut esille?

Muu vapaa sana, kysymyksiä?